

Nordiskt operativt försvars- samarbete

Nuläge och framtida utvecklingsmöjligheter

Johan Engvall, Eva Hagström Frisell, Madelene Lindström

FOI-R--4628--SE

SEPTEMBER 2018

Johan Engvall, Eva Hagström Frisell, Madelene Lindström

Nordiskt operativt försvarssamarbete

Nuläge och framtida utvecklingsmöjligheter

Titel	Nordiskt operativt försvarssamarbete: Nuläge och framtida utvecklingsmöjligheter
Title	Nordic Operational Defence Cooperation: Current Status and Future Development
Rapportnr	4628
Månad	September
Utgivningsår	2018
Antal sidor	95
ISSN	1650-1942
Kund	Försvarsdepartementet
Forskningsområde	8. Säkerhetspolitik
FoT-område	Ej FoT
Projektnr	A18102
Godkänd av	Lars Høstbeck
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild: Louise Levin/Försvarsmakten. Jas 39 Gripen startar från Hosio vägbas i samband med övningen Baana 2015 i Finland. Två Jas 39 och två F-18 Hornet startade från vägbasen för att sedan genomföra ett planerat CBT-pass. Detta var första gången svenska Jas 39 Gripen landar på en finsk vägbas inom det nordiska samarbetet och CBT-konceptet.

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

Sammanfattning

I denna studie analyseras det nordiska militära samarbetet med fokus på åtgärder och verksamheter som har potential att bidra till ökad operativ förmåga. Det nordiska försvarssamarbetet inom de tre försvarsgrenarna samt på övergripande nivå omfattar 1) etablerade kontakter och säker kommunikation 2) förenklat tillträde och alternativ basering, 3) övningsutbyte 4) övervakningsutbyte och 5) gemensamt agerande och gemensamma styrkor. I studien diskuteras hur dessa samarbeten bidrar till operativ förmåga idag och hur de kan vidareutvecklas. Ytterst sätter olika allianstillhörigheter gränser för nordiskt samarbete som sträcker sig bortom fredstida förhållanden eller omfattar gemensamt agerande och gemensamma styrkor.

Nyckelord: Arctic Challenge Exercise (ACE), Alternativ landningsbas (ALB), Air Situation Data Exchange (ASDE), Cross Border Training (CBT), Danmark, Finland, det finsk-svenska försvarssamarbetet (FISE), förenklat tillträde, försvarssamarbete, militär förmåga, Nato, Nordefco, Norden, nordiskt samarbete, Nordic Enhanced Cooperation Air Surveillance (NORECAS), Norge, Nordic Cooperation on Tactical Air Transport (NORTAT), operativ förmåga, Sverige, Swedish Finnish Naval Task Group (SFNTG), Sea Surveillance Cooperation Baltic Sea (SUCBAS), Sea Surveillance Cooperation Finland Sweden (SUCFIS), Swedish Finnish Amphibious Task Unit (Swe-Fin ATU), övningsverksamhet.

Summary

This study examines Nordic defence cooperation with a particular focus on activities that have the potential to contribute to increased operational capability. By charting the expanding cooperative efforts – on an overarching level as well as within each of the three military branches – it identifies five areas of significance: 1) established contacts and secure communications; 2) easy access to each other's air, sea and land territories as well as alternate landing bases; 3) common training and exercises; 4) surveillance information exchange; and 5) combined action and combined forces. The study analyses how collaboration in these areas increases the operational capability of the Nordic countries and discusses the potential for further development. Ultimately, however, the difference in military affiliation of the Nordic countries means that Nordic defence cooperation remains limited to peacetime conditions.

Keywords: Arctic Challenge Exercise (ACE), Alternate landing base concept (ALB), Air Situation Data Exchange (ASDE), Cross Border Training (CBT), defence cooperation, Denmark, Easy Access, exercises, Finland, Finnish Swedish Defence Cooperation (FISE), military capability, Nato, Nordefco, Nordic cooperation, Nordic Enhanced Cooperation Air Surveillance (NORECAS), Nordic Cooperation on Tactical Air Transport (NORTAT), Norway, security and defence policy, Swedish Finnish Naval Task Group (SFNTG), Sea Surveillance Cooperation Baltic Sea (SUCBAS), Sea Surveillance Cooperation Finland Sweden (SUCFIS), Swedish Finnish Amphibious Task Unit (Swe-Fin ATU).

Innehållsförteckning

Förord	9
Förkortningar	11
1 Inledning	13
1.1 Syfte och frågeställningar.....	13
1.2 Avgränsningar och material.....	14
1.3 Disposition.....	15
2 Det nordiska samarbetets grunder, innehåll och sammanhang	17
2.1 Kort bakgrund.....	17
2.2 Nordefco.....	19
2.3 Nordiska bilaterala samarbeten	20
2.3.1 Svensk-finskt samarbete.....	20
2.3.2 Svensk-norskt samarbete.....	21
2.3.3 Svensk-danskt samarbete.....	22
2.4 Andra samarbeten av betydelse för nordisk säkerhet.....	22
2.4.1 USA-samarbete.....	22
2.4.2 Nato.....	23
2.4.3 Nordiskt-baltiskt samarbete.....	25
2.4.4 Nordiskt-brittiskt samarbete	25
2.4.5 EU.....	26
2.5 Avslutande kommentar.....	27
3 Övergripande nordiskt försvarssamarbete	29
3.1 Stärkt säkerhetspolitisk dialog.....	29
3.2 Säkra kommunikationsvägar	29
3.3 Förbindelsepersonal och gemensam operativ planering	30
3.4 Förenklat tillträde.....	31
3.5 Försörjningsberedskap.....	32

4	Det nordiska flygsamarbetet	35
4.1	Gemensam övningsverksamhet	35
4.1.1	Cross Border Training	35
4.1.2	Arctic Challenge Exercise	36
4.1.3	Svensk-finskt flygövningssamarbete	37
4.1.4	Samövad flygstridsledning	38
4.2	Förenklat tillträde.....	38
4.2.1	Alternativ landningsbas.....	39
4.2.2	Svensk-danskt förenklat tillträde	41
4.3	Luftlägesutbyte	42
4.3.1	Svensk-finskt luftlägesutbyte	44
4.3.2	Nordiskt utbyte av radardata	44
4.4	Gemensam nordisk transportkapacitet	46
5	Det nordiska maritima samarbetet	47
5.1	Gemensam övningsverksamhet	47
5.1.1	Svensk-finsk övningsverksamhet	47
5.1.2	Multinationella regionala övningar	48
5.2	Förenklat tillträde – alternativ marin basering	49
5.3	Gemensamma styrkor	50
5.4	Gemensam sjölägesbild.....	51
5.5	Ubåtssamarbete.....	52
6	Det nordiska armésamarbetet	55
6.1	Gemensam övningsverksamhet	55
6.2	Förenklat tillträde.....	57
6.3	Svensk-finskt brigadramverk och vänförband.....	58
7	Operativa fördelar med det nordiska samarbetet	61
7.1	Kontakter och kommunikation.....	61
7.1.1	Läget idag	61
7.1.2	Utvecklingsmöjligheter	61
7.2	Förenklat tillträde och alternativ basering	62
7.2.1	Läget idag	62

7.2.2	Utvecklingsmöjligheter	63
7.3	Övningsutbyte	65
7.3.1	Läget idag.....	65
7.3.2	Utvecklingsmöjligheter	66
7.4	Övervakningsutbyte.....	67
7.4.1	Läget idag.....	67
7.4.2	Utvecklingsmöjligheter	68
7.5	Gemensamt agerande och gemensamma styrkor.....	69
7.5.1	Läget idag.....	69
7.5.2	Utvecklingsmöjligheter	70
8	Slutsatser och avslutande diskussion	73
8.1	Trender i det nordiska samarbetet	73
8.2	Vad är gränssättande?	75
8.3	Natos och USA:s betydelse för nordisk säkerhet.....	76
8.4	Vilka utvecklingsmöjligheter finns?	77
8.5	Vidare studier	79
	Källförteckning	81
	Om författarna	90
	Bilaga 1: Tidslinje över utvecklingen av det nordiska samarbetet	91

Förord

FOI-projektet Nordeuropeisk och transatlantisk säkerhet (NOTS) studerar på uppdrag av Försvarsdepartementet fortlöpande den säkerhets- och försvarspolitiska utvecklingen i det svenska närområdet.

I syfte att komplettera och fördjupa delarna om Norden i FOI:s studie av västlig militär förmåga 2017 genomförs under 2018 en studie med fokus på nordiskt militärt samarbete.

Madelene Lindström har varit studieledare och författare av kapitlet som behandlar samarbetet på flygsidan; Johan Engvall författare av kapitlet om samarbetet på den marina sidan och Eva Hagström Frisell författare av kapitlet som behandlar det nordiska samarbetet på armésidan. De övriga delarna, och produkten i sin helhet, ansvarar alla författare för.

Författarna vill tacka alla de personer som har bidragit till genomförandet av studien genom att dela med sig av sin kunskap. Ett särskilt tack riktas till försvarsattachéerna i de nordiska länderna som bidragit med sin tid och sina kontakter. Även till kollegorna inom NOTS, som understött med insiktsfulla kommentarer på tidigare rapportutkast, riktas ett sedvanligt men stort tack. Michael Jonsson, som bidrog till studien och deltog vid intervjuer i Finland och i Stockholm, bör särskilt nämnas.

Författarna vill också tacka generalmajor Karlis Neretnieks som förtjänstfullt granskat rapporten och kommit med värdefulla synpunkter och förslag på förbättringar.

Stockholm i september 2018,

Krister Pallin

Projektledare NOTS

Förkortningar

ACE	Arctic Challenge Exercise
ALB	Alternativ landningsbas (eng. Alternate Landing Base Concept)
ASDE	Air Situation and Data Exchange (Luftlägesbildsutbyte)
Baltops	Baltic Operations
CAPDE	Combined Air Picture Data Exchange
CBT	Cross Border Training
eFP	enhanced Forward Presence (Nato)
e-PINE	enhanced Partnership in Northern Europe
EU	Europeiska unionen
EOP	Enhanced Opportunity Partner (Nato)
GSFP	EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik
HNS	Världlandsstöd (eng. Host Nation Support)
JEF	Joint Expeditionary Force
FISE	Det finsk-svenska försvarssamarbetet
Nato	Nordatlantiska fördragsorganisationen (eng. North Atlantic Treaty Organization)
NBAP	Nordic-Baltic Assistance Programme
NB8	Nordic Baltic Eight
Nordefco	Nordic Defence Cooperation
NORECAS	Nordic Enhanced Cooperation Air Surveillance (Radardatautbyte)
NORTAT	Nordic Cooperation on Tactical Air Transport
NRF	Nato Response Force
SFNTG	Swedish Finnish Naval Task Group
SUCBAS	Sea Surveillance Co-operation in the Baltic Sea and Approaches
SUCFIS	Sea Surveillance Cooperation Finland Sweden
Swe-Fin ATU	Swedish Finnish Amphibious Task Unit

1 Inledning

Nordiskt försvarssamarbete har fått ökad politisk och militär uppmärksamhet i ljuset av ett förändrat omvärldsläge. Grundproblemet för nordisk och svensk säkerhet är ett Ryssland som visat sig vara berett att använda militärt våld för att uppnå politiska mål och agera hotfullt även i vårt närområde. Utvecklingen har fått de säkerhetspolitiska larmklockorna att ringa i alla nordiska länder. Med små militära resurser och relativt stora territorier att försvara, finns inga enbart nationella optioner, utan säkerhet måste byggas genom samarbete.

I ett krisläge kommer allierad hjälp att behöva tillföras regionen. Även om västländerna börjat ställa om sina försvarsmakter från internationella insatser till nationellt och kollektivt försvar visar samtidigt färsk forskning att omställningen går långsamt och att det finns stora brister i den samlade förmågan att snabbt möta ett väpnat angrepp från Ryssland.¹ På grund av detta, men även mer allmänt vid kris och krig, kan nordiskt militärt samarbete visa sig viktigt för att hantera olika typer av situationer.

Militärt samarbete mellan de nordiska länderna sker idag dels bilateralt, dels inom ramen för multilaterala samarbetsforum i regionen, främst Nordic Defence Cooperation (Nordefco). Samarbetsvurmen avspeglas i en ständigt ökande ström av såväl möten och deklamationer som gemensamma militära aktiviteter. Knäckfrågan och huvudintresset för denna studie är vad dessa försvarssamarbeten innebär för den faktiska militära förmågan i Norden.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att studera nordiskt militärt försvarssamarbete med fokus på åtgärder och verksamheter som har potential att bidra till ökad operativ förmåga samt därmed också ökad nordisk försvarsförmåga. Studiens huvudsakliga frågeställningar är:

- Vilka nordiska militära samarbeten finns idag? Vad syftar de till och hur är de uppbyggda? Fokus ligger på att identifiera samarbeten som i närtid kan ha betydelse för att höja den operativa förmågan i såväl fred som kris eller krig.

¹ En FOI-studie om västlig militär förmåga i Nordeuropa uppskattar bl.a. att västsidan inom en vecka i bästa fall skulle kunna ha 25-40 markstridsbataljoner, 25-35 ytstridsfartyg och 15-20 stridsflygdivisioner tillgängliga. Det är dock osannolikt att huvuddelen av dessa resurser skulle sättas in i vårt närområde i händelse av en konflikt mellan väst och Ryssland. Det kommer att finnas fler hot att gardera sig emot än att bara försvara Baltikum. Se Pallin, Krister (red.), *Västlig militär förmåga: En analys av Nordeuropa 2017*, Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2018.

- Vilka operativa fördelar ger existerande samarbeten och hur kan de eller nya samarbeten utvecklas för att öka den samlade operativa förmågan i Norden?

1.2 Avgränsningar och material

Nordiskt försvarssamarbete har tidigare framförallt studerats utifrån samarbetets historiska, politiska och rättsliga förutsättningar. Vad som däremot ägnats mindre uppmärksamhet är samarbetets bäring på operativ förmåga. Studien utgör ett försök att fylla just denna lucka, varför de yttre förutsättningarna behandlas mer översiktligt.

Med nordiskt samarbete avses här aktiviteter där minst två av länderna Danmark, Finland, Norge och Sverige utgör huvudaktörer. Eftersom Island inte har någon egen försvarsmakt och endast deltar i Nordefcos politiska samarbete lämnas landet utanför studien. Bilateral samarbeten där Sverige inte deltar har vidare avgränsats bort.

Studien fokuserar på aktiviteter som bedöms vara relevanta för den operativa förmågan, dvs. insats och beredskap, redan idag eller inom ett par år. Därmed faller en rad frågor naturligt utanför ramen för studien. Det innebär bl.a. att samarbeten som avser mer långsiktig utveckling och produktion av förband, materiel och personal inte behandlas. Av samma skäl har ländernas försvarsindustriella relationer avgränsats bort.

En yttre omständighet av vikt för nordiskt försvarssamarbete är att Danmark och Norge är Nato-medlemmar medan Finland och Sverige står utanför alliansen, om än med ett särskilt partnerskap. Studien utgår från nuvarande förhållanden och följderna av ett eventuellt svenskt och finskt Nato-medlemskap diskuteras således inte.

Studiens källor består bl.a. av officiell dokumentation från de nordiska ländernas respektive försvarsdepartement och försvarsmakter såsom de samarbetsavtal som finns mellan de nordiska länderna, Nordefcos årsrapporter och den svenska Försvarsmaktens årsredovisningar. För att få en bild av den senaste utvecklingen inom respektive samarbetsområde samt för att kunna bedöma vilken operativ förmåga de genererat har materialet kompletterats med intervjuer inom ländernas försvarsdepartement och försvarsmakter. Slutligen har detta material kompletterats med medierapportering, forskningsartiklar och intervjuer med experter som länge följt det nordiska samarbetet.

1.3 Disposition

Rapporten är disponerad som följer:

I *kapitel 2* redogörs kortfattat för det nordiska samarbetets grunder, innehåll och sammanhang. Avsikten är framförallt att ge en översikt över aktuella nordiska samarbetsaktiviteter samt av andra bi- och multilaterala relationer som har betydelse för det nordiska militära samarbetet.

I *kapitlen 3 till 6* redovisas de huvudsakliga samarbeten som är inriktade mot att stärka den operativa förmågan i Norden. Genomgången inleds i *kapitel 3* med övergripande och gemensamma frågor, vilket inkluderar säkerhetspolitisk dialog, kommunikationssystem, förbindelsepersonal och gemensam operativ planering, tillträde till varandras territorier och försörjningsberedskap. Därefter redogörs i *kapitel 4-6* för det specifika samarbetet inom i tur och ordning flygvapnet, marinen och armén. Omfattning och innehåll varierar, men för samtliga försvarsgrenar är gemensam övningsverksamhet och förenklat tillträde viktigt. För flyget och marinen tillkommer dessutom delning av lägesbilder.

I *kapitel 7* analyseras vilka operativa fördelar existerande samarbeten ger respektive hur dessa eller nya samarbeten kan utvecklas för att öka den nordiska operativa förmågan.

I det avslutande *kapitel 8* summeras trenderna i det nordiska försvarssamarbetet och dess begränsningar. Därtill pekas på några möjliga utvecklingsvägar och förslag till framtida studier.

2 Det nordiska samarbetets grunder, innehåll och sammanhang

I detta kapitel behandlas det nordiska försvarssamarbetets framväxt. Därefter ges en översikt över de olika bi- och multilaterala samarbetsformerna i Norden. Avslutningsvis vidgas blickfältet till de försvarssamarbeten i regionen som även omfattar andra länder.

2.1 Kort bakgrund

Tanken på ett nordiskt försvarssamarbete är inte ny. I det kalla krigets inledningsskede 1948-1949 fördes förhandlingar om ett skandinaviskt försvarsförbund. I valet mellan det svenska förslaget om ett fristående skandinaviskt försvarsförbund och västmaktsförslaget om att bilda den nordatlantiska pakt som skulle bli Nato, valde Danmark och Norge att ansluta till den västliga alliansen, medan Sverige befäste sin neutralitetspolitik med innebörden ”alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig”. Finlands försvarspolitiska handlingsutrymme begränsades under denna tid av den så kallade Vänskaps-, samarbets- och biståndspakten med Sovjetunionen som Josef Stalin påtvingade landet i april 1948. Pakten kom att gälla fram till 1992.²

Skilda säkerhetspolitiska val hindrade emellertid inte helt operativt samarbete mellan de nordiska länderna under kalla kriget. Detta samarbete var dock till stora delar informellt och hemligt. Det handlade om militärt informationsutbyte och samordning av försvarsåtgärder i områden som förväntades bli avgörande i händelse av ett militärt angrepp från Sovjetunionen.³

Efter det kalla krigets slut blev de säkerhetspolitiska frågorna åter föremål för öppen diskussion bland de nordiska länderna. Finland var inte längre bunden till sin pakt österut, medan Sverige i allt väsentligt lämnade neutralitetspolitiken bakom sig. Bägge länder gick 1994 med i Natos Partnership for Peace (PfP) och blev året därpå medlemmar i EU. Det skulle dock dröja till 2007 innan diskussioner om verklig nordisk försvarssamverkan åter fördes upp på bordet.

Med undantag för Finland hade de nordiska länderna ställt om sina försvarsmakter från nationellt försvar till internationell krishantering med stora neddragningar som följd. Mot denna bakgrund uppfattades ett ökat nordiskt försvarssamarbete

² Petersson, Magnus, “Komplement eller konkurrent? Några reflexioner kring det nordiska militärpolitiska samarbetet,” *Internasjonal Politikk* 68 (2), 2010, s. 242-243.

³ Dalsjö, Robert, *Life-Line Lost: the rise and fall of neutral Sweden's secret reserv option*, Stockholm: Santérus Förlag, 2006; Petersson, “Komplement eller konkurrent?” s. 239-259.

som en väg för att kunna bibehålla en förmågebredd och hushålla med knappa resurser.⁴ Från 2009 och framåt har företrädare för de nordiska länderna i ett flertal rapporter och artiklar behandlat frågan om hur det nordiska samarbetet kan fördjupas.

Det nordiska försvarssamarbetet har på senare år främst vuxit fram underifrån, genom kontakter mellan ländernas försvarsmakter, för att senare omfamnas från politiskt håll med uppbyggnaden av olika institutioner.⁵ Det nordiska samarbetet åtnjuter ett brett stöd, både bland politiker och hos allmänheten, i respektive land. Just säkerhets- och försvarsfrågor betraktas som de allra viktigaste samarbetsområdena, inte minst med tanke på de senaste årens internationella utveckling. Idag finns ett lapptäcke av bilaterala och multilaterala samarbetsinitiativ där de nordiska länderna ingår.

De nordiska ländernas skilda säkerhetspolitiska vägval sätter dock fortsatt vissa gränser för samarbetsmöjligheterna. Medan Danmark och Norge prioriterar samverkan inom Nato för att stärka det nationella och kollektiva försvaret, har Sverige och Finland valt att bygga upp ett omfattande bilateralt samarbete. Båda länderna deltar även i EU:s säkerhets- och försvarspolitiska samarbete och har ett nära partnerskap med Nato samt USA. Även Norge, som icke-medlem i EU, bidrar till EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik (GSFP), medan Danmark står utanför EU:s försvarssamarbete.

Därtill skiljer sig de nordiska ländernas geografiska prioriteringar åt: medan Östersjöregionen står i fokus för Sverige, ser Finland både Östersjöregionen och norra Skandinavien som potentiella konfliktområden. Norge i sin tur prioriterar främst nordområdena medan Danmark visserligen ökat sitt engagemang både i Arktis och i Östersjön men fortfarande har ett betydande fokus på internationella insatser.

⁴ Edström, Håkan och Petersson, Magnus (red.), *Norsk-svenskt försvarssamarbete i en ny tid*, Oslo: Institut for forsvarsstudier, 2008.

⁵ Petersson, "Komplement eller konkurrent?" s. 245.

2.2 Nordefco

Nordic Defence Cooperation (Nordefco) utgör sedan 2009 ramverket för det nordiska försvarssamarbetet.⁶ Nordefcos uttalade syfte är att stärka de deltagande ländernas nationella försvar, utforska gemensamma samverkansområden och underlätta gemensamma lösningar.⁷ En tematisk uppdelning i fem områden vägleder samarbetet: 1) förmågeutveckling; 2) materielsamarbete; 3) personal-försörjning och utbildning; 4) utbildning och övning; och 5) internationella insatser.⁸

Ordförandeskapet i Nordefco roterar på årsbasis mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Eftersom Island saknar ett nationellt försvar avstår landet från ordförandeskapet. Samarbetet styrs och inriktas av Policy Steering Committee (PSC) på försvarsdepartementsnivå och av Military Coordination Committee (MCC) på försvarsmaktsnivå. Ländernas försvarsministrar och överbefälhavare möts två gånger per år.

Från att tidigare ha motiverats av försvarsekonomiska skäl och en önskan om att kunna bibehålla en förmågebredd trots ekonomiska neddragningar, står nu säkerhetspolitiska motiv i centrum för det nordiska samarbetet. Istället för långsiktig materiel- och förmågeutveckling prioriteras samarbetsområden som ger konkret säkerhetspolitisk nytta och leder till ökad militär rörlighet och informationsutbyte i fredstid. Detta innebär att intresset för nordiskt samarbete har ökat, även i Danmark och Norge som tidigare intagit en mer avvaktande hållning.⁹

Samarbetet inom Nordefco kännetecknas av flexibilitet - initiativ som lyfts inom Nordefco kan antingen genomföras multilateralt eller bilateralt av de stater som önskar delta. Samarbetsprojekten ska vidare vara inkluderande och om länder så önskar kan de ansluta sig efterhand. Det finns också en tydlig ”bottom-up” process i Nordefco: de deltagande staternas försvarsmakter föreslår olika samarbetsprojekt som sedan döms av på politisk nivå. Målsättningen är att specifika samarbetsprojekt som växt fram inom Nordefco så snabbt som möjligt ska inkorporeras i ländernas ordinarie verksamhet.¹⁰ Kort uttryckt kan Nordefco karakteriseras som

⁶ Samarbetet vilar på ett samförståndsavtal från november 2009 som i praktiken innebar en sammanslagning av de olika samarbetsformat som dessförinnan upprättats mellan länderna. Detta inkluderar Nordic Armaments Coordination (NORDAC) som är ett instrument för anskaffning och utveckling av militär materiel, Nordic Co-Ordinated Agreements for Military Peace Support (NORDCAPS) som är ett instrument för samordning av nordiska bidrag till fredsoperationer och Nordic Supportive Defence Structures (NORDSUP) som etablerades 2008 för att fokusera på förmågeutveckling. Se Forsvarsdepartementet, Avtale om forsterket nordisk samarbeid i dag, 5 november 2009.

⁷ Memorandum of Understanding on Nordic Defence Cooperation, 5 november 2009.

⁸ Nordefco, The Cooperation Areas.

⁹ Lunde Saxi, Håkon och Friis, Karsten, “After Crimea: The future of Nordic Defence Cooperation,” NUPI Policy Brief No. 6, 2018. Även intervjuer Oslo och Köpenhamn, maj-juni 2018.

¹⁰ Forsvarsdepartementet, Avtale om forsterket nordisk samarbeid i dag.

ett ramverk, inom vilket idéer och processer för samarbete kan initieras. Samtidigt finns en rad byråkratiska och praktiska problem som gör att samarbete i den nordiska kretsen tar lång tid att implementera.

2.3 Nordiska bilaterala samarbeten

Vid sidan av Nordefco har de nordiska länderna utvecklat flera bilaterala samarbeten för att hantera operativa behov.

2.3.1 Svensk-finskt samarbete

Det svensk-finska försvarssamarbetet började växa fram på det marina området under slutet av 1990-talet, främst genom övningsverksamhet. Inspiration var i viss mån det belgisk-nederländska marinsamarbetet. Närmandet mellan de två ländernas försvarsmakter var ett svar på försvarsneddragningar och oro att inte kunna upprätthålla vissa förmågor. På senare år har samarbetet kommit att intensifieras mot bakgrund av Rysslands allt mer aggressiva utrikes- och säkerhetspolitik, vilken ökat osäkerheten i Östersjöregionen.¹¹

Hösten 2013 deklarerade länderna att de avsåg att fördjupa försvarssamarbetet med inriktning på fredstida aktiviteter, och våren 2014 presenterades en gemensam handlingsplan för samarbetets utveckling.¹² I början av 2015 tog de svenska och finska försvarsmakterna fram en rapport med förslag till ökat samarbete, däribland upprättandet av en gemensam marin stridsgrupp och en gemensam amfibiestyrka.¹³

Från svensk sida deklarerades i den försvarspolitiska inriktningspropositionen från 2015 att samarbetet med Finland, med anledning av händelseutvecklingen i närområdet, behöver fördjupas.¹⁴ Detta ledde bl.a. till att den svenska regeringen sjösatte en utredning för att se över de rättsliga förutsättningarna för det svensk-finska militära samarbetet. Utredningsförfarandet avslutades i april 2018 med överlämnandet av ett lagförslag om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland, som ska göra det rättsligt möjligt för regeringen att fatta beslut om lämnande och mottagande av operativt militärt stöd utan att behöva invänta

¹¹ Lundqvist, Stefan och Widen, J. J., "Swedish-Finnish naval cooperation in the Baltic Sea: motives, prospects and challenges," *Defence Studies* 16 (4), 2016, s. 346-373.

¹² Regeringen, Handlingsplan för ett försvarssamarbete mellan Finland och Sverige. Bilaga till regeringsbeslut den 16 april 2014.

¹³ En öppen version av rapporten finns tillgänglig som Report by the Finnish Defence Forces and the Swedish Armed Forces, "Final reports on deepened defence cooperation between Finland and Sweden."

¹⁴ Regeringen, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020, Stockholm, 2015.

riksdagsbeslut.¹⁵ Lagen föreslås träda i kraft i juli 2019. På den finska sidan har en motsvarande lag varit på plats sedan juli 2017.¹⁶

Från bägge sidor beskrivs samarbetet som ”open-ended”, dvs. att det inte finns någon på förhand angiven gräns för hur långt det kan tas.¹⁷ Idag är samarbetet mellan Sverige och Finland betydligt mer långtgående än de övriga bilaterala samarbetena i Norden. Läs mer om innehållet i det finsk-svenska operativa försvarssamarbetet under kapitel 3-6.

2.3.2 Svensk-norskt samarbete

I mitten av 00-talet sågs Norge som Sveriges främsta samarbetspartner i Norden. Det finns flera grunder för ett nära förhållande mellan länderna. De har en lång gemensam landgräns, står varandra politiskt nära och har en ömsesidigt förstärkande säkerhetspolitisk tillhörighet genom medlemskapen i EU respektive Nato. På grund av de misslyckade gemensamma materielinköpen, t.ex. när det gäller stridsflyg, ubåtar, lastbilar och artillerisystemet Archer, har dock det bilaterala samarbetet med Finland istället hamnat i främsta rummet för Sverige.¹⁸

Sedan det bilaterala försvarsministermötet hösten 2016 har emellertid samarbetet mellan Sverige och Norge förbättrats markant. Som en konsekvens av den förändrade regionala säkerhetssituationen har kontakterna på både politisk och militärstrategisk nivå ökat. Efter en sexårig frånvaro har Sverige och Norge sedan september 2017 åter en försvarsattaché på plats i respektive huvudstad. Sverige har även en förbindelseofficer utplacerad vid det operativa högkvarteret i Bodø.¹⁹

Mycket av det svensk-norska operativa samarbetet på både flyg- och marinsidan sker multilateralt inom Nordefco eller Nato. Geografin, med i huvudsak åtskilda havsområden, innebär en naturlig begränsning för ett bilateralt samarbete, varför det sker inom Nato. På marksidan upprätthåller länderna regelbundna kontakter, men samarbetet är ur ett operativt perspektiv fortfarande av mindre betydelse.

¹⁵ Åkesson, Ingvar, *En lag om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland*, Stockholm: SOU 2018:31.

¹⁶ Finlands regering, ”Finland will be better prepared to provide and receive international assistance,” pressmeddelande, 28 juni 2017.

¹⁷ Försvarsminister Peter Hultqvist skriver i en debattartikel ”Längst går samarbetet med Finland där vi utan förhandsförpliktelser även förbereder för ageranden bortom fredstida förhållanden.” Hultqvist, Peter, ”Samarbete med Nato ja, medlemskap nej,” *Aftonbladet*, 11 april 2016. Se även Nyberg, René, ”Finland and Sweden and Security in the Baltic Sea Region,” Polish Institute of International Affairs, Warszawa, 12 juni 2017.

¹⁸ Granholm, Niklas, ”Så här kan det svensk-norska försvarssamarbetet utvecklas,” *Svenska Dagbladet*, 7 januari 2018.

¹⁹ Intervjuer Oslo och Stockholm maj 2018.

2.3.3 Svensk-danskt samarbete

Sverige och Danmark har på senare år tagit initiativ till att fördjupa samarbetet på försvarsområdet. I januari 2016 ingick länderna ett samförståndsavtal om utökat försvarssamarbete som syftar till att öka den operativa förmågan inom flyget och marinen i fredstid. Enligt avtalet ska samarbetet omfatta förenklat tillträde till varandras hamnar och flygbaser samt territorium; informationsutbyte; luft- och sjöövervakning; säkra kommunikationer samt utbildning och övning.²⁰

Länderna har inledningsvis fokuserat på att konkretisera samarbetet på flygsidan. I maj 2018 undertecknades ett tekniskt avtal som möjliggör förenklat tillträde för militära flygningar över ländernas territorium under fredstid. Detta omfattar exempelvis överflygningar i samband med incidentberedskap för båda länder. För svensk del anses detta skapa en ökad operativ handlingsfrihet, medan Danmark får en snabbare utpassering till operationsområden i Östersjön.²¹

Planen är att därefter vidareutveckla samarbetet på det marina området, med fokus på alternativ marin basering, utbyte av sjölägesinformation och gemensamma övningar.²²

2.4 Andra samarbeten av betydelse för nordisk säkerhet

2.4.1 USA-samarbete

Det transatlantiska samarbetet är grundläggande för nordisk säkerhet. Norge och Danmark har starka band till USA såväl bilateralt som genom sina respektive Natomedlemskap.

Som en del av det amerikanska European Deterrence Initiative (EDI) har den amerikanska marinkårens närvaro i Norge utökats. Utöver den numerära ökningen från 330 till 700 soldater har den norska regeringen godkänt att en del av dessa som tidigare endast varit baserade i mellersta Norge (Værnes norr om Trondheim) nu även kommer att finnas i Nordnorge (Setermoen utanför Tromsø). Beslutet

²⁰ Memorandum of Understanding between the Government of the Kingdom of Sweden and the Ministry of Defence of the Kingdom of Denmark on enhanced defence cooperation within the air and maritime domain, januari 2016.

²¹ Försvarsmakten, Avtal för fördjupat flygsamarbete mellan Sverige och Danmark, 22 maj 2018.

²² Intervju Stockholm maj 2018.

omfattar därtill fyra uppställningsplatser för amerikanska stridsflygplan av typen F-22 på Rygge utanför Oslo.²³

USA:s betydelse för nordisk säkerhet innebär att Sverige och Finland inte bara sökt fördjupa relationen till Nato, utan även vidtagit åtgärder för att försäkra sig om en stark direktlänk till USA.²⁴ I juni respektive oktober 2016 undertecknade Sverige och Finland avtal med USA om politisk dialog, underrättelseutbyte och olika former av praktiskt samarbete.²⁵ Bland övriga åtgärder för att knyta USA närmare Norden märks den amerikansk-nordiska försvarsdialog som ägt rum årligen sedan 2013 samt involverandet av USA i möten inom det nordisk-baltiska samarbetet. Under 2016 bjöds de nordiska ledarna till Vita Huset för ett toppmöte mellan USA och Norden. Så sent som i maj 2018 undertecknade de respektive försvarsdepartementen i USA, Sverige och Finland, en gemensam avsiktsförklaring för att möjliggöra ett fördjupat praktiskt försvarssamarbete länderna emellan. Det trilaterala samarbetet kan bl.a. innebära ökat utbyte av underrättelser och mer omfattande övningar i Östersjön.²⁶ Den gemensamma avsiktsförklaringen har fått Rysslands försvarsminister Sergej Sjojgu, att anklaga Sverige och Finland för att dras in i försvarsalliansen Nato utifrån förvrängda tolkningar av vad avtalet egentligen innebär.²⁷

2.4.2 Nato

Nato är en central aktör för nordisk säkerhet och samtliga nordiska länder ser idag det nordiska samarbetet som ett komplement till Nato. Samarbetena är också ömsesidigt förstärkande – inte minst är det nordiska samarbetet många gånger en väg för Sverige och Finland till samarbete med Nato.²⁸

²³ *Aftenposten*, ”USA kan doble antallet soldater i Norge og ha kampfly på Rygge,” 13 juni 2018. Se även Regjeringen, ”European Deterrence Initiative (EDI) på Rygge,” 12 juni 2018.

²⁴ Regeringen, Nationell säkerhetsstrategi, Stockholm: Regeringskansliet, 2017.

²⁵ Statement of Intent between the Secretary of Defense of the United States of America and the Minister of Defense of Sweden, 8 juni 2016; Statement of Intent between the Department of Defense of the United States of America and the Ministry of Defense of the Republic of Finland, 7 oktober 2016.

²⁶ Avsiktsförklaringen är inte juridiskt bindande utan ska ses som ett ramavtal för försvarssamarbetet mellan Sverige, Finland och USA:s respektive försvarsdepartement. Enligt dokumentet ska samarbetet omfatta regelbundna trilaterala möten, informationsutbyte samt koordinering av strategisk kommunikation i samband med incidenter. Se t.ex. ”Djupare militärt samarbete mellan Finland, Sverige och USA: ’En historisk milstolpe’,” *YLE*, 9 maj 2018.

²⁷ Arenander, Inger, ”Kritiken: Rysk minister sprider falsk information,” *Sveriges Radio*, 3 augusti 2018. Se även Heikel, Viktor, ”Försvarsministeriet slår ner ryska påståenden och hot – rättar faktafel i pressmeddelande,” *YLE*, 26 juli 2018.

²⁸ Bertelman, Tomas, *Försvarspolitiskt samarbete – effektivitet, solidaritet, suveränitet*. Rapport från Utredningen om Sveriges internationella försvarspolitiska samarbete, Fö 2013:B, Stockholm: 2014, s. 29.

Sverige och Finland har samverkat med alliansen sedan 1994 inom ramen för Partnerskap för fred (Pff). Samarbetet har gradvis utvecklats och fördjupats och sedan 2016 benämns Sverige och Finland s.k. *Enhanced opportunities partners*.²⁹ Utöver de politiska konsultationer som sker med de alliansfria staterna finns inom ramen för Nato-samarbetet en rad initiativ i den norra regionen som har bäring på operativ förmåga. Natos övningsverksamhet utgör här en stor del av samarbetet. Eftersom EU inte genomför några egna övningar i fält utgör Natos övningar den främsta möjlighet för den svenska försvarsmakten att öva högre förband internationellt. Natoövningar har även ägt rum i partnerländer. Det är heller inget ovanligt inslag att Natos flygburna stridslednings- och luftbevakningssystem (Airborne Warning and Control System, AWACS) ingår i övningar som hålls i Norden.

Nato är vidare ledande vad gäller militär interoperabilitet, dvs. Nato är den organisation som definierar den internationella standarden för militär samverkan mellan västländer. Natos standarder utgör därmed också grunden för det nordiska försvarspolitiska samarbetet. Samverkan mellan Nato och partnerländerna sker även inom ramen för Natos snabbinsatsstyrka NRF samt det brittskledde initiativet Joint Expeditionary Force (JEF) och det tyskskledde förmågeutvecklingssamarbetet Framework Nations Concept (FNC). Sverige har vidare, under dansk ledning, deltagit med en stabsofficer i Natos stående styrka i Nordatlanten och Östersjön (Standing Nato Maritime Group 1, SNMG1) i samband med övningen Joint Warrior våren 2018. Ett samarbete kring strategisk transportkapacitet (Strategic Airlift Capability, SAC), där varje deltagande land äger en viss andel flygtimmar, är ytterligare ett exempel på samverkan mellan ett antal Natomedlemmar samt Sverige och Finland.

Sverige och Finland har även förbindelseofficerare utplacerade på Natos centrala staber i norra Europa såsom Joint Forces Command Brunssum i Nederländerna och på kärhögkvarteret Multinational Corps North East (MNC NE) i Szczecin i Polen. Alla nordiska länder har vidare ingått samförståndsavtal om världlandsstöd med Nato, även Sverige och Finland.³⁰

Sammanfattningsvis är den gängse bilden att det svenska och finska samarbetet med Nato är så omfattande att det närmast kan liknas vid en ”semi-allians”.³¹ Att det finns en gräns för hur långt ett partnerskap kan gå – och ett motstånd inom

²⁹ Sverige var, tillsammans med Australien, Finland, Georgien och Jordanien, en av fem partners som vid toppmötet i Wales 2014 gavs möjlighet till ökad dialog och samarbete med alliansen. Statusen som ”Enhanced Opportunities Partner” ger en plattform för att utveckla ett mer flexibelt och individualiserat förhållande till alliansen.

³⁰ Världlandsstöd omfattar civilt och militärt stöd som världlandet ger till – i det här fallet Nato – när Nato efter en inbjudan från Sverige, verkar på svenskt territorium. Regeringen, Samförståndsavtal med Nato om världlandsstöd, Försvarsdepartementet: Ds 2015:39, s. 29.

³¹ Se t.ex. Ekspertgruppen for forsvaret av Norge, Et Felles loft, Oslo: Forsvarsdepartementet, 2015.

Natokretsen att släppa in partnerländer på självförsvarsrelaterade uppgifter – blev inte minst tydligt i samband med Iceland Air Meet 2014.³²

2.4.3 Nordiskt-baltiskt samarbete

För att öka den regionala stabiliteten, särskilt i Östersjön, har de nordiska länderna stärkt sitt partnerskap med de tre baltiska staterna och bildar tillsammans Nordic-Baltic eight (NB8). Vid sidan av politiska konsultationer har samarbetet under senare år utvecklats när det gäller säkerhet och försvar, med fokus på energisäkerhet, cybersäkerhet och s.k. gråzonskonflikter.³³ En gång om året hålls det nordiska försvarsministermötet i anslutning till ett nordiskt-baltiskt möte, liksom ett möte i Norra gruppen (se nedan).

Det har emellertid varit svårt att engagera de baltiska staterna i det praktiska nordiska militära samarbetet. Dessa stater har istället prioriterat Natos förstärkningsåtgärder i Baltikum och Polen för att säkerställa allierad närvaro på deras eget territorium. Det nordisk-baltiska samarbetet är mest utvecklat inom Nordic-Baltic Assistance Programme (NBAP) som fokuserar på gemensamt kapacitetsbyggande inom försvarssektorn i Georgien och Ukraina.³⁴ Inom ramen för det s.k. e-PINE-formatet förekommer en dialog mellan de nordisk-baltiska länderna och USA.³⁵

2.4.4 Nordiskt-brittiskt samarbete

Två viktigare multilaterala samarbeten där bl.a. de nordiska länderna deltar har initierats och leds av Storbritannien.

Den Norra gruppen (Northern Group) är ett informellt samarbetsforum som etablerades av Storbritannien 2010. Samarbetet omfattar de nordiska och baltiska staterna samt Polen, Tyskland, Nederländerna och Storbritannien. Länderna träffas

³² Efter protester från balter och sydeuropeiska Natomedlemmar om att icke-alliansmedlemmar deltar i luftrumsövervakningen över Island fick Sverige och Finland endast delta i övningen som genomfördes i samband med Norges rotation för att genomföra Natos luftrumsövervakningsuppdrag på Island. Holmström, Mikael, "Nato stoppar samarbete," *Svenska Dagbladet*, 23 februari 2014. Se även Bertelman, *Försvarspolitiskt samarbete*, s. 28.

³³ Breitenbach, Henrik Ø., Sjøby Kristensen, Kristian, Schaub Jr., Gary, Ken Jakobsson, André, Winther, Mark, "Options for Enhancing Nordic-Baltic Defence and Security Cooperation. An Explorative Survey," Centre for Military Studies, 2017, s. 9.

³⁴ Intervju Stockholm maj 2018; se även Järvenpää, Pauli, *Nordefco: "Love in a Cold Climate"?*, ICDS, 2017, s. 11.

³⁵ Enhanced Partnership in Northern Europe, e-PINE, är ett mellanstatligt samarbete mellan USA och de nordiska och baltiska staterna, Danmark, Estland, Finland, Island, Lettland, Litauen, Norge och Sverige. Samarbetet inleddes den 15 oktober 2003 med målsättningen att Europa ska förbli "whole, free and at peace.". U.S. Department of State, "e-PINE".

på försvarsministernivå en gång om året i samband med de nordiska och nordisk-baltiska mötena.³⁶

De nordiska länderna deltar även i den styrkestruktur, Joint Expeditionary Force (JEF), som Storbritannien upprättat för att genomföra expeditionära operationer med kort varsel. JEF etablerades 2015 och Sverige och Finland gick med i samarbetet 2017. I dagsläget omfattar styrkan de nordiska och baltiska länderna samt Nederländerna och Storbritannien. Utöver operationer syftar JEF till att stärka de militära banden och öka interoperabiliteten mellan länder i norra Europa samt bygga vidare på lärdomar från internationella insatser. JEF ska kunna sättas in i delar eller i sin helhet, som en nationell brittisk styrka eller med deltagande av partners.³⁷

2.4.5 EU

EU:s säkerhets- och försvarspolitiska samarbete har främst fokuserat på krishanteringsinsatser utanför unionen. För att stärka förmågan att genomföra snabbinsatser turas EU-länderna om att ställa stridsgrupper i hög beredskap till förfogande för insatser utanför unionens gränser (EU Battle Groups). Dessa styrkor har dock främst blivit ett instrument för förmågeutveckling och har hittills inte använts för en EU-insats. De nordiska länderna, med undantag av Danmark som står utanför EU:s försvarssamarbete, har tidigare samverkat inom den nordiska stridsgruppen (Nordic Battle Group) som stått i beredskap 2008, 2011 respektive 2015. Styrkan leddes av Sverige och innefattade under den senaste perioden totalt 2400 soldater, varav Sverige bidrog med huvuddelen. Därtill deltog Finland med 60 soldater, Norge med 50, Irland med 170 och de baltiska staterna med ca 200 soldater.³⁸ Den nordiska stridsgruppen har dock tappat i betydelse när länderna nu ställer om till nationellt och kollektivt försvar och det finns för närvarande inga planer på att sätta upp en motsvarande styrka i den nordiska kretsen.³⁹

EU-samarbetet har emellertid även en försvarsdimension som kan ha betydelse för försvaret av Norden. Fördragsmässigt kan medlemsstaterna åberopa Lissabonfördragets artikel 42.7, som föreskriver att övriga medlemsstater ska ge stöd i händelse av ett väpnat angrepp mot en medlemsstats territorium. Det medges dock att detta stöd ska vara förenligt med den särskilda karaktären hos vissa medlemsstaters säkerhets- och försvarspolitik samt de åtagandena som de allierade har inom Nato. Därtill finns solidaritetsklausulen som slår fast att

³⁶ Breitenbauch, m fl., "Options for Enhancing Nordic–Baltic Defence and Security Cooperation", s. 10.

³⁷ Gov.UK, "Sweden and Finland join UK-led response force," 30 juni 2017.

³⁸ Försvarsmakten, Nordic Battlegroup - NBG15.

³⁹ Intervju Stockholm juni 2018.

medlemsländerna ska ställa upp med nödvändiga resurser, inklusive militära, om ett annat EU-land skulle drabbas av en katastrof eller terroristattack.⁴⁰

Under de senaste två åren har en rad nya steg tagits för att stärka EU:s säkerhets- och försvarspolitiska samarbete. I juni 2016 antogs en global strategi för EU:s utrikes- och säkerhetspolitik som ska ligga till grund för gemensamt agerande. Strategin följdes av en rad förslag från Tyskland och Frankrike samt EU-kommissionen för att stärka samarbetet. I december 2017 utnyttjade medlemsstaterna möjligheterna i Lissabonfördraget att upprätta det permanenta strukturerade samarbetet (Permanent Structured Cooperation, PESCO) som omfattar en rad gemensamma åtaganden och projekt. Kommissionen har även tagit fram ett förslag till en europeisk försvarsfond som ska stödja försvarsforskning och utveckling av ny försvarsteknologi.

Den senaste utvecklingen innebär att EU har breddat omfånget i det säkerhets- och försvarspolitiska samarbetet. Det omfattar nu även frågor som militär rörlighet, skydd mot hybridkrigföring samt cybersäkerhet. EU-samarbetet omfattar dock inte någon planering för territoriellt försvar, vilket för de flesta medlemsstater är en fråga som hanteras inom försvarsalliansen Nato.

2.5 Avslutande kommentar

Översikten ovan visar att de nordiska länderna samarbetar inom flera olika överlappande format på försvarsområdet. De nordiska länderna prioriterar dock dessa samarbetsformater olika. Medan Nato är huvudspåret för territoriellt försvar för Norge och Danmark, har Sverige och Finland visserligen ett nära samarbete med Nato men står formellt utanför alliansen och prioriterar istället ett starkt bilateralt samarbete och samverkan med USA.

Det faktum att det finns flera forum att välja på kan leda till förvirring om vilket forum som bör användas när. Det finns också en påtaglig risk att viktiga initiativ för att stärka den nordiska försvarsförmågan sprids ut på alltför många samarbetsformater, vilket kan bli resurskrävande för de nordiska länderna. Särskilt prekär är situationen för Sverige och Finland som ingår i ett lapptäcke av samarbetsformat men saknar bindande försvarsgarantier i samtliga format.

⁴⁰ Konsoliderade versioner av fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, Fördraget om Europeiska Unionen, artikel 42.7 och Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, artikel 222.

3 Övergripande nordiskt försvarssamarbete

Det nordiska militära samarbetet har intensifierats under senare år och omfattar idag ett brett spektrum av frågor. Samarbetet bedrivs både på övergripande nivå och inom de tre försvarsgrenarna. I detta och de efterföljande tre kapitlen redogörs för de samarbeten inom Norden som har potential att öka den operativa förmågan på kort sikt.

3.1 Stärkt säkerhetspolitisk dialog

Vid det nordiska försvarsministermötet i Helsingfors i december 2013 antogs en vision för att vägleda det nordiska försvarssamarbetet fram till 2020. Detta grundade sig i ett behov av att intensifiera dialogen om säkerhets- och försvarsfrågor på såväl politisk som militär nivå och att på denna grundval aktivt söka nya samarbetsmöjligheter.⁴¹

Det sedan dess ytterligare försämrade säkerhetsläget i närområdet har gett upphov till en allt intensivare säkerhetspolitisk dialog mellan de nordiska länderna. Vid möten i Nordefco diskuteras regelbundet den regionala säkerhetssituationen i Östersjön, Nordatlanten och Arktis. Länderna delar vid dessa möten med sig av information kring specifika händelser och olika hot. Under 2017 introducerade det finländska ordförandeskapet även scenariobaserade diskussioner kring olika krissituationer.⁴²

Därtill diskuteras regional säkerhet en gång om året i en bredare krets bestående av försvarsministrarna i de nordiska och baltiska länderna tillsammans med länderna i Norra gruppen. I november 2017 deltog även USA:s försvarsminister Mattis i dessa diskussioner.⁴³

3.2 Säkra kommunikationsvägar

Det allt mer omfattande nordiska samarbetet i allmänhet och det svensk-finska samarbetet i synnerhet, innebär ett behov att kunna utbyta känslig information både mellan ländernas försvarsdepartement och försvarsmakter. Sedan juni 2016 finns Nordefco Secure Communication System på plats, vilket möjliggör skyddad

⁴¹ Nordefco, "Vision for the Nordic defence cooperation adopted at the Nordic Defence Ministerial in Helsinki," 4 december 2013.

⁴² Nordefco Annual Report 2017, s. 8; intervju Stockholm maj 2018.

⁴³ Nordefco Annual Report 2017, s. 10.

och säker kommunikation mellan ländernas respektive militära högkvarter och försvarsministerier.⁴⁴ Målsättningen med systemet är bl.a. att öka informationsutbytet rörande kränkningar och incidenter i närområdet. Inom luftrums- och havsövervakningen finns särskilda nationsöverskridande system för utbyte av lägesbild, något som diskuteras vidare i kapitlen om samarbetena på flyg- och marinområdet.

Det saknas idag ett system för gemensam ledning i Norden. Det faktum att vissa nordiska länder är Nato-medlemmar medan andra står utanför alliansen försvårar ledningssamarbetet generellt. I synnerhet kringgärdas Natos ledningssystem av särskilda krypton, vilket är något som verkar hämmande på förmågan att öva grundläggande krigsfärdigheter i multinationella övningar.

Även i det bilaterala samarbetet mellan Sverige och Finland sätter ländernas olika ledningssystem gränser för ländernas förmåga att verka tillsammans.⁴⁵ I slutrapporten från 2015 lyfte de två försvarsmakterna fram införandet av säkra kommunikationsvägar, på politisk, strategisk och operativ nivå, som en prioriterad åtgärd.⁴⁶ Under 2017 togs sedan viktiga steg för att tillföra samarbetet den tidigare saknade infrastrukturen för att dela hemlig information.⁴⁷ Det kvarstår dock vissa tekniska problem avseende lednings- och kommunikationssystem inom vissa förbandssamarbeten.

3.3 Förbindelsepersonal och gemensam operativ planering

Sedan 2010 har Sverige, Finland och Norge, men inte Danmark, inom ramen för Nordefco etablerat ett utbyte av förbindelseofficerare på respektive högkvarter. Då Norge för tillfället inte har några officerare utplacerade omfattar utbytet i praktiken endast Sverige och Finland. Utplaceringen av officerare syftar till att stärka relationerna mellan ländernas försvarsmakter och förenkla såväl samordning som genomförande av försvarssamarbetet.⁴⁸

⁴⁴ Järvenpää, Pauli, *Nordefco: "Love in a Cold Climate"?* ICDS, 2017, s. 10.

⁴⁵ Report by the Finnish Defence Forces and the Swedish Armed Forces, "Final reports on deepened defence cooperation between Finland and Sweden." Detta lyftes även fram i intervjuer i Helsingfors i april 2018.

⁴⁶ "Final reports on deepened defence cooperation between Finland and Sweden."

⁴⁷ Försvarsmakten, Försvarsmaktens årsredovisning 2017, s. 58.

⁴⁸ Technical Arrangement between the Swedish Armed Forces and the Finnish Defence Forces and the Ministry of Defence of the Kingdom of Norway concerning the exchange of personnel in furtherance of the Nordic Defence Cooperation (Nordefco), 11 december 2009.

Det svensk-finska försvarssamarbetet omfattar även planer på att skapa en gemensam operativ planering för kris- och konfliktscenarier.⁴⁹ Från båda sidor påpekas att den gemensamma operativa planeringen utgör ett komplement till, men ingen ersättning för, ländernas nationella planering.⁵⁰

Därtill kan läggas erfarenhetsutbyte kring försvarsplanering på departementsnivå. Inte minst från finskt håll uttrycks en förhoppning om att samarbetet på sikt ska kunna ske så tidigt som möjligt på försvarsplaneringsstadiet för att på så sätt lägga en grund för närmare samordning i alla situationer.⁵¹

3.4 Förenklat tillträde

De nordiska försvarsministrarna undertecknade i november 2016 ett samförståndsavtal om förenklat tillträde mellan de nordiska länderna. Samarbetet som går under benämningen *Easy Access* syftar till att utveckla möjligheterna för de nordiska ländernas militära förband att få tillgång till varandras luft-, land- och havsområden samt specifika flyg-, marin- och markbaser i fredstid.⁵²

Initiativet, som ursprungligen kom från Danmark, är ett svar på behovet av att snabbt kunna flytta militära styrkor inom regionen. Projektet är tänkt att effektivisera byråkratin för att få till stånd förenklade besöks- och transit-procedurer mellan de nordiska försvarsmakterna. Bland de konkreta förslag som tagits fram för att implementera projektet märks en utökad användning av årliga tillstånd och stående diplomatiska tillstånd samt inrättandet av enhetliga kontaktpunkter i varje land bemyndigade att utverka tillstånden. Därtill föreslås notifikationstiden för tillträde stegvis minskas.⁵³ Samarbetet handlar inte om att de nationella processerna för tillträde ska harmoniseras utan varje land ska ta fram en implementeringsplan för de regler som gäller i det egna landet.

För Danmark är *Easy Access* ett flaggskeppsprojekt och ambitionen är att öppna upp det egna territoriet så mycket som möjligt. Enligt det danska förslaget till nationella regler från juni 2018 ska tillstånd för tillträde till luftrum och sjöterritorium kunna lämnas med fem minuters respektive två timmars varsel samt för okomplicerade marktransporter med sex timmars varsel. Tillträde till flygbaser eller hamnar som kräver logistiskt stöd eller beväpnade marktransporter kommer

⁴⁹ Bringéus, Krister, *Säkerhet i ny tid*. Betänkande av Utredningen om Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten, SOU 2016:57, Stockholm: UD, 2016, s. 76.

⁵⁰ Hultqvist, Peter och Haglund, Carl, ”Historiskt steg för svensk-finska försvarssamarbetet,” *Dalademokraten*, 10 mars 2015.

⁵¹ Utrikesministeriet, *Review on Finland’s security cooperation*, 2015, s. 14.

⁵² Nordefco Annual Report 2017, s. 7.

⁵³ Nordefco Annual Report 2017, s. 7.

dock att kräva längre förvarning. Danmark förbehåller sig också rätten att neka tillträde av olika skäl.⁵⁴

I Sverige ska markförband, militära fartyg och militära flygplan förhandsanmälas senast 48 timmar, en timme respektive sex timmar innan inpassage till svenskt territorium. För att få landa på militär flygplats och lägga till i allmänna hamnar krävs anmälan senast 24 timmar i förväg. För andra hamnar ska särskilt tillstånd sökas. Flygningar med farligt gods kräver 15 dagars förvarning.⁵⁵

I Sverige har regeringen delegerat beslut om nordiska länders tillträde till svenskt territorium till Försvarsmakten. Det återstår dock en rad principiella och juridiska frågor att reda ut innan de svenska nationella implementeringsreglerna kan fastställas.⁵⁶ Vad samarbetet innehåller och betyder för varje försvarsgren diskuteras mer utförlig i de följande kapitlen om det nordiska flygsamarbetet, det maritima samarbetet och armésamarbetet.

3.5 Försörjningsberedskap

Det finska ordförandeskapet i Nordefco tog 2016 initiativ till att diskutera de nordiska ländernas förmåga att hantera olika typer av kriser, inklusive s.k. gräzonskonflikter. En slutsats var att samarbetet kring försörjningsberedskap behöver utvecklas och Finland föreslog att diskussioner skulle inledas kring flyg- och sjöförbindelser, värdlandsstöd, ammunition, underhåll och reservdelar samt gemensamma lager.⁵⁷ En faktor som drivit på frågans aktualitet i de nordiska länderna är det säkerhetspolitiska läget och konflikten mellan Ryssland och Ukraina.⁵⁸

De nordiska länderna har olika system för försörjningsberedskap. Finland har sedan länge en omfattande organisation för lagring av civila och militära förnödenheter samt näringslivets deltagande i beredskapsplaneringen. Sverige står inför uppgiften att återskapa ett system för försörjningsberedskap. Norge står någonstans mellan Finland och Sverige i frågan om försörjningsberedskap. I Norge är privat-offentligt partnerskap centralt för försörjningsberedskapen och den privata sektorn är enligt lag skyldig att bistå vid allvarliga störningar. I

⁵⁴ Intervju Köpenhamn juni 2018.

⁵⁵ Försvarsmakten, Försvarsmaktens närmare bestämmande i enlighet med regeringsbeslut Fö2017/01743/MFI om tillstånd att genomföra övningar, utbildning och militära uppvisningar med nordiska länder under 2018 (FM2018-5123:19), 2018. Ett nytt rambeslutet för förenklat tillträde börjar gälla 1 augusti varvid det nya FMNB kan innehålla nya tidsangivelser.

⁵⁶ Intervju Stockholm maj 2018.

⁵⁷ Nordefco Annual Report 2017, s. 8 samt intervju Köpenhamn juni 2018.

⁵⁸ MSB, "Försörjningssäkerhet i andra länder: En kunskapsöversikt," MSB1014, 2016.

Danmark har frågan om försörjningssäkerhet varit relativt lågt prioriterad och en fråga som främst bör hanteras inom Natos ram.

Det finns ett avtal mellan länderna sedan kalla kriget att utgå ifrån och ett erfarenhetsutbyte kring dessa frågor har inletts inom Nordefco. Därtill kommer ländernas logistikchefer framöver att träffas inom Nordefcos ram för att diskutera dessa frågor.⁵⁹

⁵⁹ Intervju Stockholm juni 2018 och Köpenhamn juni 2018.

4 Det nordiska flygsamarbetet

Det nordiska samarbetet på flygsidan är väl utvecklat och underlättas inte minst av att det på luftområdet går snabbt att förflytta sig till och från varandras territorium. I synnerhet övningsverksamheten har på senare tid kommit att anta allt mer omfattande former. Förutom att delta i varandras årliga flygövningar bedriver det norska, svenska och finska flygvapnet i gemensam regi övningsserien Cross Border Training (CBT). Därtill kommer utbyten av luftlägesbild och radardata. Sedan hösten 2016 kan de nordiska länderna även nyttja varandras flygbaser som alternativ landningsbas av flygsäkerhetsskäl eller vid dåligt väder. Ett nordiskt samarbete kring flygtransporter möjliggör gemensam transport av trupper och utrustning till områden utanför Europa där länderna bedriver fredsfrämjande verksamhet tillsammans.

4.1 Gemensam övningsverksamhet

4.1.1 Cross Border Training

Det gränsöverskridande nordiska övningsarbetet för stridsflyg är indelat i tre geografiska områden: CBT Nord, CBT Syd och CBT Mitt.⁶⁰ Av dessa tre är CBT-Nord mellan Sverige, Finland och Norge det i särklass mest utvecklade samarbetet. I nuvarande tappning har övningsarbetet pågått sedan 2009 med innebörden att flygförband från Norrbottens flygflottilj i Luleå, den norska flygflottiljen i Bodø och Lapplands flygflottilj i Rovaniemi övar tillsammans nära nog varje vecka. Övningarna, där varje land bidrar med ungefär fyra stridsflygplan, omges av gemensamma genomgångar och utvärderingar. I regel sker samövningen i Sverige då det av geografiskt betingade skäl är enklast för länderna att mötas i mitten. Inför varje år finns ett fastlagt, om än flexibelt, övningsschema. För 2018 är dryga 40 veckor schemalagda för CBT-aktiviteter i norr.⁶¹

Samstämmiga uppgifter talar om CBT-N som ett lyckosamt exempel på nordisk försvarssamverkan. Dels möjliggör samarbetet mer avancerade övningar än vad respektive land skulle förmå att arrangera på egen hand, dels har länderna

⁶⁰ CBT Mitt omfattar ett övningsområde norr om Väneren. Samarbetet har pågått sedan 2016/2017 men övningstillfällena är inte lika frekventa som i CBT-Nord. Intervju Stockholm maj 2018. Se även Bertelman, Tomas, *Försvarspolitiskt samarbete – effektivitet, solidaritet, suveränitet*, Rapport från Utredningen om Sveriges internationella försvarspolitiska samarbete, Fö 2013:B, Stockholm, 2014, s. 27.

⁶¹ Datum, deltagare och det luftrum i vilket flygträningen ska utföras i samordnas mellan enheterna och publiceras i dokumenten "Cross Border Training, Training Order South" och "Cross Border Training, Training Order North". Technical Agreement on CBT section 3.7; intervju Stockholm april 2018.

förbättrat förmågan att verka tillsammans. En ytterligare fördel är att det rör sig om ett mycket stort övningsområde med förhållandevis liten civil flygtrafik. Bland de påtalade bristerna har nämnts en begränsad tillgång på en realistisk hotmiljö, som även inkluderar fientligt luftvärn, och där taktik och procedurer kan övas för att möta detta. För att avhjälpa denna brist har vid vissa tillfällen gamla östtyska luftvärnssystem hyrts in från Tyskland. Denna utmaning är dock inte unik för CBT-N. En svensk försvarsexpert noterar att ”tillgången på övningsfält i världen som kan erbjuda både möjligheter till skarpskjutning och riktigt luftvärn kan räknas på ena handens fingrar”.⁶²

Även om CBT-samarbetet innebär att hela det nordiska luftrummet är tillgängligt för övningar har verksamheten i norr nått betydligt längre än motsvarigheten i söder. Det uteblivna övnings-samarbetet i södra Sverige och Danmark beror bl.a. på Danmarks omfattande engagemang i internationella operationer och prioritering av amerikanska flygövningar.⁶³ En annan förklaring är att medan CBT-N växt fram underifrån har CBT-S istället lagts på ovanifrån. Samarbetet är således inte lika väl förankrat i försvarsmakterna.⁶⁴

4.1.2 Arctic Challenge Exercise

Utöver de veckovisa nordiska flygövningarna deltar de nordiska länderna regelbundet i varandras större flygövningar. Den största gemensamma flygövningen är Arctic Challenge Exercise (ACE) – en internationell övning lanserad år 2013 av Sverige, Norge och Finland och som därefter ägt rum vartannat år med roterande värdskap. ACE bygger på den kontinuerliga CBT-träningen, men är långt mer komplex och involverar dessutom ett ökande antal västländer. Vid det senaste tillfället fanns bland andra Frankrike, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien, Tyskland och USA representerade med luftstridskrafter.⁶⁵ Från 2019 kommer även det danska flygvapnet att medverka i övningen.⁶⁶ Nyttan med ACE är att den erbjuder stora flygstyrkor möjligheten att öva i en realistisk hotmiljö och att andra länders flygförband specifikt tränas att verka i Norden.⁶⁷

⁶² Bergqvist, Carl, “Nordiska möjligheter,” Wisemans Wisdoms, 17 december 2012.

⁶³ Intervju Stockholm april 2018; intervju Köpenhamn juni 2018.

⁶⁴ Intervju Stockholm april 2018; intervju Köpenhamn, juni 2018.

⁶⁵ ACE har gradvis ökat i omfattning: År 2013 deltog fem nationer och 90 flygplan; år 2015 deltog cirka 3 600 personer och 115 flygplan från nio olika länder; år 2017 deltog 11 länder och över 100 flygplan. Under övningen, som ägde rum under perioden 22 maj till 2 juni 2017, genomförde varje pilot 8–10 pass; i träningen inkluderades en mängd uppgifter, såsom större luftförsvarsövningar, värdlandsstöd, luftrumspatrullering, spaning, störningar i radio- och radarmiljö, markmålsanfall samt lufttankning. Enander, Dag, ”Så högt du kan komma – därför ger ACE dubbel effekt,” 27 juli 2017.

⁶⁶ Intervju Köpenhamn juni 2018.

⁶⁷ Enander, ”Så högt du kan komma”.

ACE har också ekonomiska fördelar i jämförelse med det betydligt kostsammare alternativet att skicka iväg en stridsflygdivision för att öva i exempelvis USA.⁶⁸ I samråd med USA finns en nordisk ambition att omvandla ACE till en s.k. ”flaggövning” från och med 2019.⁶⁹

4.1.3 Svensk-finskt flygövningssamarbete

Det svenska respektive finska flygvapnet har övat tillsammans sedan tidigt 00-tal, genom såväl flygövningar som divisionsutbyten. Allt sedan den första flygövningen över landsgränsen genomfördes 2007 har den bilaterala övningsverksamheten varit i ständig utveckling.⁷⁰ Under den finska flygövningen Ruska 2017 övade de två flygvapnen tillsammans försvaret av Finland. Året innan, vid den svenska årliga nationella flygvapenövningen, deltog för första gången ett finskt flygförband med F-18 plan för att träna luftstrider i sydöstra Sverige, inklusive Öland och Gotland.⁷¹ Sverige och Finland har även ett avtal som omfattar ett gränsöverskridande område (s.k. *Cross Border Area*, CBA) vilket t.ex. ger Finland möjligheten att nyttja svenskt luftrum för egen övning utan att Sverige är med.⁷²

Sverige och Finland har även möjlighet att öva tillsammans med Östersjöländer samt de nationer som tidvis baserar i Baltikum genom Finland Sweden Training Event (FSTE).⁷³ FSTE-konceptet har stora likheter med Cross Border Trainingverksamheten men inkluderar även de Nato-länder som för tillfället står för luftrumsövervakningen av de baltiska länderna, via Baltic Air Policing (BAP). Ansvaret i BAP roterar enligt ett rullande schema varför det varierar vilka länder som deltar.⁷⁴

⁶⁸ Enander, ”Så högt kan du komma”.

⁶⁹ Nordefco annual report 2016. För att en övning ska få kallas en ”Flaggövning” måste övningen uppfylla ett antal kriterier till exempel ändamålsenligt luftrum både yt- och höjdmässigt. Övningen måste därtill omfatta en avancerad motståndare både i luften och på marken och det måste ges möjlighet att fälla bomber och/eller skjuta skarpt. Se Enander, ”Så högt du kan komma”.

⁷⁰ Levin, Louise, ”Gripen på kortbana. Ytterligare ett steg i det svensk-finska samarbetet,” Norrbottens flygflottilj, 24 september 2015.

⁷¹ YLE, ”Finländska stridsplan med i ny svensk militärövning,” 3 september 2016. Se även *Svenska Dagbladet*, ”Finland till attack mot Sverige i stor flygövning,” 4 september 2016.

⁷² Försvarsdepartementet, ”Framställning från Försvarsmakten om bemyndigande att få förhandla avtal med Finland om utbyte av luftlägesinformation,” FÖ2017/00448/MFI, Stockholm: Regeringskansliet, 6 juli 2017.

⁷³ Regeringsbeslutet gäller för ett år i taget och innebär att man inte behöver ansöka om tillstånd inför varje enskild övning.

⁷⁴ Lindbergh, Jerry, ”F 17 övade med USA över Östersjön,” Blekinge flygflottilj, Försvarsmakten, 15 februari 2018.

Den uttalade målsättningen med det svensk-finska flygsamarbetet är att ställa en angripare inför risken att mötas av svenska och finska flygstridskrafter vilka uppträder tillsammans. För att nå denna ambition krävs att flygvapnen är interoperabla och kan verka tillsammans, antingen genom samordning av nationella flygoperationer eller i gemensamma enheter. Detta reser även krav på respektive nations förmåga att lämna värdlandsstöd till partners och dela en gemensam operativ lägesbild (en s.k. *common operational picture, COP*).⁷⁵ Där är samarbetet inte idag.

4.1.4 Samövd flygstridsledning

Flygstridsledning har till uppgift att övervaka nationellt luftrum, leda incidentberedskap och flygövningar som hålls i landet samt i händelse av en väpnad konflikt stridsleda flygföretag.⁷⁶ För att kunna stridsleda och samordna luftstridskrafterna i en nordisk kontext övas även stridsledarna. I samband med flygövningen Iceland Air Meet arbetade t.ex. flygstridsledare från Sverige, Norge och Finland tillsammans med att leda flygplan från isländska Command and Reporting Center (CRC) på Keflavikbasen.⁷⁷

Enligt Natostandard sker stridsledningen på engelska via en gemensamt krypterad datalänk (Länk 16).⁷⁸ Då Natos standard är den enda som finns, och samtliga Natoländer använder sig av Länk 16 för att stridsleda sina förband, innebär det att systemet är vitalt för att kunna uppträda gemensamt. Även Sverige och Finland, som inte är med i Nato, har anpassat sina nationella krypto/ledningssystem till Natostandarden.⁷⁹ Under stora övningar, som ACE, används Länk 16 för samverkan och därmed kan stridsledning genomföras av såväl svenska som finska och norska flygstridsledare.⁸⁰

4.2 Förenklat tillträde

Inom ramen för det övergripande samarbetet om förenklat tillträde nådde flygvapencheferna i Danmark, Norge och Sverige hösten 2016 en överenskommelse om ökad militär rörlighet på luftområdet. I Sverige medger ett

⁷⁵ Report by the Finnish Defence Forces and the Swedish Armed Forces, "Final reports on deepened defence cooperation between Finland and Sweden."

⁷⁶ Flygstridsledare leder stridsflygplan genom att förmedla vidare information (t.ex. grader, avstånd, höjd och identitet) om "prickarna" de ser på sin skärm.

⁷⁷ Levin, Louise, "Nordisk flygstridsledning," 21 februari 2014.

⁷⁸ Länk 16 är ett system för stridsflyg, helikoptrar, transportflygplan, fartyg och luftvärn.

⁷⁹ Anpassningen av det svenska Flygvapnets stridslednings- och luftbevakningscentraler (C2STRIC) väntas vara klar inom ett par månader (intervju Stockholm maj 2018).

⁸⁰ Levin, Louise, "Basing i Finland under ACE 13 möjliggör extra träning," 25 september 2013.

rambeslut, som omfattar andra halvan av 2018 och hela 2019, de nordiska länderna tilltråde till svenskt territorium vid deltagande i militära uppvisningar, rutinbesök och inofficiella besök. Beslutet beviljar även genomfart och överflygningar oberoende av deras syfte. Tidigare har tillståndet för överflygningar och genomfart endast gällt under utbildnings- och övningsverksamhet samt vid militära uppvisningar.⁸¹

4.2.1 Alternativ landningsbas

För att ytterligare förenkla tillträdet på luftsidan har de nordiska länderna slutit ett avtal om alternativ landningsbas (*Alternate Landing Base Concept*, ALB). Samarbetet innebär att de nordiska länderna tillåts använda varandras militära flygbaser som alternativ landningsbas av flygsäkerhetsskäl eller vid dåligt väder.⁸² Målsättningen med samarbetet är att öka den operativa effekten, förbättra flygsäkerheten samt att öka flygtidsuttaget. Vidare är en uttalad förhoppning att överenskommelsen ska ha en gynnsam inverkan på övningsverksamheten.⁸³

Det övergripande tekniska avtalet stipulerar att det max ska ta två timmar från att en fråga har kommit in tills ett svar lämnas, men de nationella ALB-direktiven visar att samtliga länder i sina ordinarie rutiner (eng. Standard Operating Procedures, SOP) förväntar sig att inom en timme respondera på en förfrågan om landningstillstånd.⁸⁴

Det nordiska samarbetet kring förenklat tillträde och alternativ basering innebär att tillstånd måste efterfrågas vid varje enskilt tillfälle. Följaktligen är varken tillträde eller möjligheten att landa på ett annat lands territorium automatiskt garanterad. Det faktum att ALB innebär utvecklade, och framförallt förenklade, procedurer och rutiner kring förfrågningarna förbättrar dock sannolikheten för att tillträde till luftrum och landningstillstånd beviljas.⁸⁵

⁸¹ Försvarsdepartementet, Rambeslut för genomförande av ett förenklat förfarande för tillträde till svenskt territorium inom ramen för Nordefco, Fö2018/00781/MFI, Stockholm: Regeringskansliet, 7 juni 2018.

⁸² De svenska, norska och danska försvarsmakterna undertecknade ALB-avtalet den 8 juli 2016. Året därefter anslöt sig Finland till samarbetet efter att ha vidtagit nödvändiga justeringar i den nationella lagstiftningen. Även Island anslöt sig något senare. Försvarsmakten, Avtal om alternativbas.

⁸³ Hultqvist, Peter, ”Anförande tillsammans med Finlands försvarsminister Carl Haglund, Rikskonferensen 2015,” Folk och Försvars Rikskonferens, Sälen, 12 januari 2015.

⁸⁴ De tekniska överenskommelserna som specificerar samarbetena i detalj tenderar att förfinas efterhand. Målsättningen att inom 15 minuter bevilja tillträde för flyg var exempelvis något man upptäckte var för lång tid om ett flyg redan är uppe i luften varpå man bestämde sig för att försöka korta ner tiden och idag uppges rutinerna klara 10 minuter (intervju Stockholm april 2018).

⁸⁵ Intervju Stockholm april 2018.

Stridsflygplan är tekniskt komplicerade och de nordiska länderna förfogar över olika modeller. Sammantaget medför detta begränsningar avseende det servicestöd som står till buds på en alternativ landningsbas. Piloter som landar på en alternativ flygbas i ett annat nordiskt land kan göra en s.k. pilotklargöring av flygplanet på egen hand, men väntas däremot få stöd med tankning och enklare service, såsom placering av bromsklossar på flygplanen. Den alternativa landningsbasen förväntas även tillhandahålla brandberedskap. I händelse av tekniskt fel på flygplanet omfattar avtalet även rätten att överföra teknisk kompetens och markpersonal till värdlandet.⁸⁶ Förutom begränsningar i det servicestöd man kan få på en alternativ landningsbas, begränsas samarbetet av att många av de flygbaser som ingår i ALB saknar kapacitet att ta emot flyg dygnet runt (s.k. h24-kapacitet).⁸⁷

Än så länge gäller överenskommelsen att använda grannländernas baser med kort varsel enbart i fredstid.⁸⁸ Dessutom täcker avtalet endast ett antal på förhand utvalda flygbaser.⁸⁹ Det förs emellertid diskussioner om att utöka samarbetet till planerade landningar, vilket skulle kunna möjliggöra både tankning och transitering och på så sätt utöka ländernas möjliga operationsområde.⁹⁰ En ökad tillgång till landningsplatser skulle få en positiv effekt på den operativa förmågan genom att tröskeln för att ställa in ett flyguppsdrag höjs. Ett signalspaningsflyg skulle t.ex. kunna tänkas förlänga ett övervakningsuppsdrag ytterligare en tid givet bränsletillgång etc. om det vore möjligt att genomföra en planerad landning på en geografiskt närmre flygplats än den egna.

Vidare omfattar ALB-samarbetet i dagsläget endast obeväpnade flygplan. Det finns dock förväntningar på att samarbetet även utvecklas till att omfatta beväpnade flygplan, se vidare i kapitel 7 om det s.k. ALB 2. Vidare omfattar ALB hittills endast stridsflyg, men initiativet skulle kunna utökas till att även omfatta helikoptersamarbete. Givet att helikoptrar rör sig över korta sträckor bedöms emellertid inte en sådan utvidgning vara prioriterad.⁹¹

⁸⁶ Intervju Stockholm april 2018.

⁸⁷ I Sverige är det t.ex. bara F17 i Ronneby som besitter kapacitet att fungera dygnet runt. I Finland är det Rovaniemi och Karelen som har dygnet-runt-beredskap. Av de norska baserna som är med i ALB är det i dagsläget Bodø, Bardufoss och Gardermoen som har dygnet-runt-beredskap. Då F-16 slutar flyga och Bodø läggs ner (inom fem år) kommer Ørland och Evenes att få dygnet-runt-beredskap. Intervju Stockholm april 2018 och Oslo maj 2018; Pallin, Krister (red.), *Västlig militär förmåga: En analys av Nordeuropa 2017*, Totalförsvarets forskningsinstitut 2017, s. 66.

⁸⁸ Intervju Stockholm april 2018.

⁸⁹ Dessa flygbaser är Andøya, Bardufoss, Bodø Bodö, Gardermoen och Ørland i Norge; Luleå, Ronneby, Sätenäs och Uppsala i Sverige; Aalborg, Karup och Skrydstrup i Danmark samt Jyväskylä, Kuopio, Uleåborg, Rovaniemi och Tammelfors i Finland (intervju Stockholm april 2018).

⁹⁰ Intervju Köpenhamn juni 2018.

⁹¹ Intervju Stockholm april 2018.

4.2.2 Svensk-danskt förenklat tillträde

Sverige och Danmark har sedan våren 2018 ytterligare fördjupat sitt bilaterala samarbete på flygsidan genom ett tekniskt avtal som medger överflygningar av det andra landets incidentberedskap.⁹² Avtalet, som endast gäller i fredstid, förbättrar möjligheterna att hantera incidenter. Det tekniska avtalet på området möjliggör även delning av information direkt mellan ländernas stridsflygplan.⁹³

Avtalet är för dansk del geografiskt begränsat till två korridorer över Sverige, medan avtalet för svensk del omfattar hela det danska luftrummet. För svenskt vidkommande kommer samarbetet framförallt att möjliggöra en förbättrad övervakning av den kustnära sjöfarten mellan Sverige och Danmark.⁹⁴ För Danmarks del erbjuder samarbetet en möjlighet att förkorta tiden till insats genom nyttjandet av en utpekad korridor över Sverige.⁹⁵ Samarbetet omfattar även en ”helikopterkorridor” som korsar Skånes sydöstra hörn. Utöver det grundläggande ansvaret för att luftrum ska regleras och flygledningarna i respektive land ha kapacitet att hantera detta, var begränsningen till ett antal korridorer ett krav från svensk sida då helt fritt tillträde till svenskt territorium för stridskrafter från ett Nato-land bedömdes politiskt uteslutet.⁹⁶

Sverige kräver för närvarande 10 minuters förvarning innan dansk incidentberedskap får tillträde till svenskt luftrum av hänsyn till den civila luftfarten. Detta begränsar avtalets värde för dansk del, men förhoppningen är att tidsmarginalerna ska kunna pressas ned ytterligare.⁹⁷ Det svensk-danska samarbetet innebär att Sverige har godkänt att beväpnade⁹⁸ danska jaktplan flyger

⁹² Avtalet är en vidareutveckling av det rambeslut som redan medgav överflygningar i samband med utbildnings- och övningsverksamhet och uppvisningar. Försvarsdepartementet, Framställning från Försvarsmakten om att få ingå avtal med Danmark om förenklat tillträde för militära statsluftfartyg (Fö2018/00317/MFI), Stockholm: Regeringskansliet, 2018.

⁹³ Intervju Köpenhamn juni 2018.

⁹⁴ Intervju Stockholm april 2018.

⁹⁵ Korridoren är enkelriktad och begränsas till en viss höjd. Det angivna målet i regeringsbeslutet är att underlätta tiden till insats. Under tillbakafärden – efter avslutad insats – får de danska planen således inte nyttja korridoren, utan behöver flyga runt. Försvarsdepartementet, Framställning från Försvarsmakten om att få ingå avtal med Danmark om förenklat tillträde för militära statsluftfartyg.

⁹⁶ Intervju Stockholm maj 2018.

⁹⁷ Intervjuer Köpenhamn juni 2018.

⁹⁸ Till skillnad från övriga nordiska länder flyger inte den svenska incidentberedskapen med robotbeväpning utan flygplanen förses endast med automatkanon, AKAN. En film som släppts på internet visar att de finska F-18 bär 2x IR-jaktrobot Sidewinder och 2x radarjaktrobot AMRAAM. Även dansk och norsk incidentberedskap uppges flyga beväpnad. Bergqvist, Carl, Wisemans Wisdoms, 10 mars 2013.

över svenskt territorium. Ingripanden på respektive lands territorium är däremot inte tillåtet.⁹⁹

4.3 Luftlägesutbyte

Utbyte av bilder av luftläget mellan de nordiska länderna sker inom ramen för Nato-systemet Air Situation Data Exchange (ASDE), som omfattar de flesta allierade samt partnerskapsländer som Sverige, Finland, Österrike, Schweiz, Ukraina och Moldavien. Sverige är sedan 2010 uppkopplad mot ASDE genom ett trilateralt avtal med Norge och Nato.¹⁰⁰ Även Finland deltar i utbytet genom Norge. Utbytet avgränsas till att omfatta ett tydligt definierat luftrum som sträcker sig på båda sidor av den gemensamma landsgränsen. Genom att utbyta luftlägesbilder kompletteras den sammanvägda luftlägesbilden över det aktuella gränsområdet.¹⁰¹

Inom ASDE-systemet filtreras Natos flygbild för att i valda delar släppas till alliansens partners. Inom Nato finns alltså en hemlig luftlägesbild som är undantagen utbytet med partnerländerna. Utbytet är således begränsat till information med låg sekretessnivå.¹⁰² Bland den information som inte utväxlas märks militär övningsverksamhet som äger rum utanför fastställda områden, samt signalspaning och statsflyg. Det går således inte att stridsleda enbart utifrån ASDE-samarbetet.

Såväl Sverige som Finland avser ansöka om att få delta i samarbetets hemliga del.¹⁰³ ASDE-samarbetet är att betrakta som ett komplement snarare än ett substitut till ländernas egna förmågor till informationsinhämtning. Luftlägesutbytet inom ASDE ger t.ex. Sverige information om vad som händer i Norra

⁹⁹ Försvarsdepartementet, Bemyndigande till Försvarsmakten att förhandla avtal med Danmark rörande tillträde för militära statsluftfartyg (Fö2016/01492/MFI), Stockholm: Regeringskansliet, 17 november 2016.

¹⁰⁰ I regeringsbeslutet 26 juni 2008 gavs Försvarsmakten i uppdrag att förhandla fram en svensk anslutning till ASDE. Ett MoU signerades den 30 juli 2010. Combined Air Picture Data Exchange (CAPDE) är namnet på den tekniska lösningen som använts för att koppla upp det svenska stridsledningssystemet mot den norska Länk 1-förbindelsen. Den är numera fullt integrerad i det svenska C2STRIC. Just nu medger systemet utbyte av information klassificerad som "H/R restricted" men en uppgradering av systemet görs så att systemet medger utbyte av sekretinformation. Försvarsdepartementet, Bemyndigande att förhandla om avtal om svensk anslutning till Air Situation Data Exchange m.m. (FÖ/2008/1294/MIL), Stockholm: Regeringskansliet, 2008, samt intervju Stockholm april 2018.

¹⁰¹ Nato, "Air Situation Data Exchange (ASDE)."

¹⁰² PowerPoint-presentation av svenska Försvarsmakten samt norska försvarsmakten om CAPDE (ej publicerad).

¹⁰³ Intervju Stockholm april 2018.

ishavet – ett område som Sverige sannolikt inte skulle flyga till – men som kan vara intressant ur underrättelsesynpunkt.¹⁰⁴

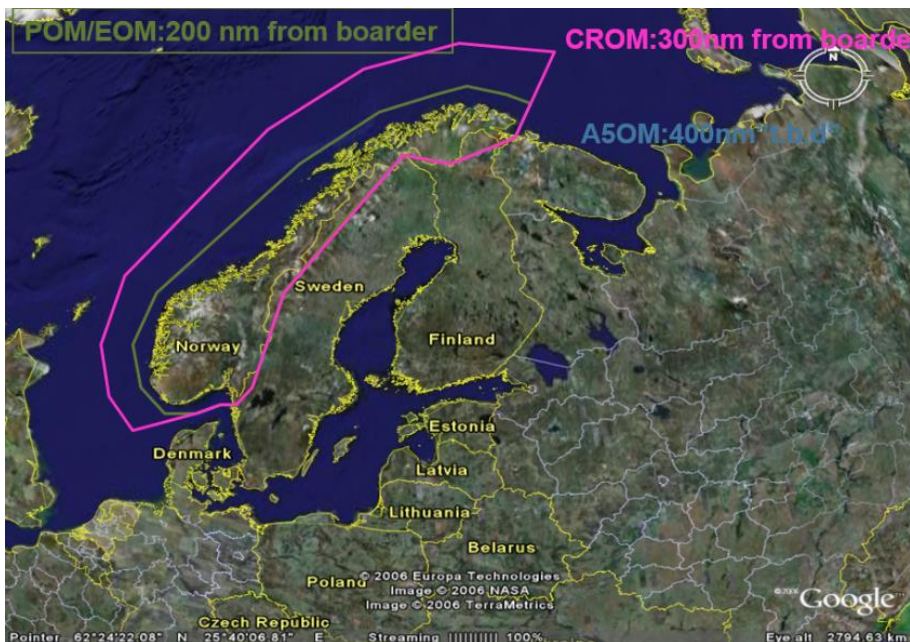
Figurerna 4:1a och 4:1b nedan visar exempel på det geografiska område som utbytet täcker över Sverige respektive Norge. Den geografiska omfattningen varierar – från 200 nautiska mil från respektive landsgräns till 400 nautiska mil från landsgränsen – beroende på krisnivå. Den gröna markeringen på kartan visar samarbetets fredstida omfattning (*Peacetime Operations Mode, POM*) medan den rosa markeringen visar samarbetets utsträckning i händelse av kris (*Crisis Response Operations Mode, CROM*). I händelse av krig (*Article 5 Operations Mode, A5OM*) ska samarbetets omfattning bestämmas *ad hoc*.¹⁰⁵

Figur 4:1a Geografisk täckning av svenskt luftläge till Norge genom ASDE

¹⁰⁴ Intervju Stockholm april 2018.

¹⁰⁵ Technical Arrangement between Sweden, Norway and Shape regarding ASDE, 9 september 2010 samt PowerPoint-presentation av svenska Försvarsmakten om ASDE (ej publicerad).

Figur 4:1b Geografisk täckning av norskt luftläge till Sverige genom ASDE¹⁰⁶

4.3.1 Svensk-finskt luftlägesutbyte

Sverige och Finland har därtill ett bilateralt luftlägesbildsutbyte. Samarbetet som beräknas vara operativt från 2019, går under benämningen Air Picture Exchange (APE). Från att tidigare ha varit beroende av att Finland vid något inkommande flygföretag kontaktar Sverige och vice versa, ska APE-samarbetet ge båda länderna direkt tillgång till samma information. APE-samarbetet bygger på samma teknik och metoder som ASDE-samarbetet, men använder inte samma nät.¹⁰⁷

4.3.2 Nordiskt utbyte av radardata

Utöver de nationella systemen för utbyte av militär och civil radardata etableras ett gemensamt nordiskt utbyte av radardata – Nordic Enhanced Cooperation Air Surveillance (NORECAS).

I jämförelse med ASDE ska utbytet inom NORECAS omfatta rådata, dvs. bilden är inte filtrerad. Samarbetet startade som ett initiativ inom Nordefco 2012 och mynnade ut i ett politiskt samförståndsavtal 2017 med syftet att länderna ska

¹⁰⁶ Kartbilderna ovan visar endast det initialt definierade området. Det exakta området definieras större i de *Standard Operating Procedures* (SOP) som tas fram.

¹⁰⁷ Intervju Stockholm april 2018.

utbyta övervakningsinformation på luftområdet under fredstid. På militär nivå pågår för närvarande ett arbete med att ta fram en teknisk överenskommelse för övervakningssamarbetet. De tekniska detaljerna berör främst ansvarsfördelningen mellan länderna, nätverkets utformning, underhållsfrågor och säkerhetslösningar. Därefter ska avtalet implementeras av berörda myndigheter i respektive land.¹⁰⁸ Givet svårigheten för Norge och Danmark att skilja på vad som är ”Nato-data” och vad som är ”nationell data” föregick samarbetet en avstämning med Natos militärkommitté som inte hade några synpunkter på detta.¹⁰⁹

En trätofråga länderna emellan rör skilda synsätt på utbytet av känslig information. Än så länge har länderna inte lyckats enas om en gemensam nivå för klassificering av radarinformationen, vilken rangordnas i olika nivåer från hemlig till öppen. Medan Danmark tenderar ha ett mer öppet förhållningssätt är Finland betydligt mer restriktivt med att dela sin radarinformation för att förhindra att utomstående kan få information om förmågan hos det finska luftövervakningssystemet. Detta är också en kostnadsfråga, eftersom en högre informationsklass innebär högre krav på dyrbara system- och nätverksskydd.¹¹⁰ Det nordiska radarutbytet väntas vara operativt 2019/2020.¹¹¹

NORECAS-samarbetets operativa potential begränsas för det *första* av att informationen som delges endast omfattar ett på förhand utvalt geografiskt område. För det *andra* är informationsutbytet ingalunda heltäckande, utan begränsas till låg känslighetsnivå. För det *tredje* finns inom samarbetet heller inga bindande krav på att lämna ut information – länderna är fria att ansluta sig till och avbryta utbytet om de så önskar. Norge har verkat för ett bindande traktat som medger robusta lösningar som är förutsägbara i kris och krig.¹¹² Samtliga av dessa begränsningar bottnar i de nordiska ländernas olika allianstillhörigheter, något som föranleder vissa bedömare att karakterisera samarbetet idag som ”bra att ha” snarare än absolut nödvändigt.¹¹³ Slutligen, och för det *fjärde*, tampas själva systemet med ett antal problem som bottnar i att det är teknologiskt föråldrat.¹¹⁴

¹⁰⁸ Nordefco Annual report 2017 s. 6.

¹⁰⁹ Intervju Oslo maj 2018.

¹¹⁰ Intervjuer Stockholm april 2018, Oslo maj 2018, Helsingfors april 2018 och Köpenhamn juni 2018.

¹¹¹ Intervju Stockholm april 2018.

¹¹² Intervju Oslo maj 2018.

¹¹³ Intervju Stockholm april 2018.

¹¹⁴ Intervju Stockholm april 2018.

4.4 Gemensam nordisk transportkapacitet

Ett nordiskt samarbete kring transportkapacitet (Nordic Cooperation on Tactical Air Transport, NORTAT) möjliggör sedan 2017 gemensam transport av trupper och utrustning i områden där gemensam verksamhet bedrivs.¹¹⁵ NORTAT-samarbetet är ett värdefullt inslag vid taktiska transporter till och från ett gemensamt insatsområde. De nordiska länderna har t.ex. bidragit med taktisk lufttransportförmåga till FN-insatsen i Mali (MINUSMA).¹¹⁶ Samarbetet har dock ingen direkt bäring på den operativa förmågan i Norden.

Tanken med s.k. *pooling och sharing*-samarbeten som NORTAT är vidare att länder ska upplåta resurser som de för stunden inte själva behöver till andra i utbyte mot resurser de själva behöver. På så sätt kan samarbetet både leda till ökad förmåga och stärkta band mellan de länder som ingår. Det brukar dock framhållas att grannländer inte bör dela resurser eftersom samarbetet inte kommer att fungera när alla länder samtidigt behöver mer transportflyg än de har tillgång till själva, vilket sannolikt skulle vara fallet vid en större kris eller krig i Norden. Givet att alla nordiska länder har brist på transportflyg¹¹⁷ – Sverige har sex av åtta Hercules i bruk, Norge och Danmark förfogar över fyra Hercules vardera och Finland har tre C-295-M – riskerar avhjälpandet av den enas brist att leda till än större brist hos någon annan.¹¹⁸

¹¹⁵ NORTAT-avtalet undertecknades i november 2016. En styrkommitté fungerar som tillsynsorgan och de nordiska länderna turas om att leda denna två i taget. Nordefco annual report 2016.

¹¹⁶ Sverige, Norge, Danmark samt Portugal och Belgien turas om att stödja Minusma med taktiska flygtransporter. Försvarsmakten, Mali – Minusma.

¹¹⁷ Pallin, Krister (red.), *Västlig militär förmåga: En analys av Nordeuropa 2017*, Totalförsvarets forskningsinstitut 2017, s. 49ff.

¹¹⁸ Bergqvist, Carl, ”Här går det undan!” Wisemans Wisdoms, 8 november 2012.

5 Det nordiska maritima samarbetet

Vattenvägarna har en särskilt viktig roll som försörjningsled för de nordiska länderna. Medan vart och ett av de nordiska länderna har distinkta nationella intressen delar de ett gemensamt behov av att säkra och trygga både förstärkningar och handel genom Östersjön och Västerhavet. Samtidigt är de nordiska länderna små sjömakter med särskilda begränsningar i förmågor och med krav på att hålla nere kostnaderna. För att stärka förmågan att säkerställa nationella intressen har de nordiska försvarsmakterna i ökad utsträckning sökt förankra sina flottor i multinationella strukturer och operationer.¹¹⁹ Ett tätare nordiskt samarbete på området gör sig främst gällande mellan Sverige och Finland.

5.1 Gemensam övningsverksamhet

5.1.1 Svensk-finsk övningsverksamhet

På det maritima området har samarbetet mellan Sverige och Finland framskridit särskilt långt. Ett småskaligt samarbete mellan olika svenska och finska marina enheter startade redan under 1990-talet, främst genom den bilaterala övningsserien Loviisa. Övningarna, där snabba patrullbåtar, ubåtar och stridsflygplan medverkade, hade främst för ögonen att stärka samarbetsförmågan mellan länderna avseende internationella krishanteringsinsatser.¹²⁰ Ur denna övningsverksamhet växte den svensk-finska amfibiestyrkan – Swedish Finnish Amphibious Task Unit (SWEFIN ATU) – fram. Med tiden har återkommande samövningar av trupp, växelvis på svenskt respektive finskt territorium, kompletterats med gemensamma stabsövningar, se vidare under 5.3.

Den årliga svenska marinövningen SWENEX inkluderade 2014 och 2016 Finland och gick därmed under benämningen SWEFINEX. Den första övningen 2014 ägde rum kring Gotland med eskort av handelsfartyg, ubåtsjakt, minröjning, sjötrafikövervakning och logistikförsörjning på programmet. Övningen fokuserade även på kommunikation och rutiner i den sammansatta ledningsstaben.¹²¹ Vid nästa SWEFINEX-övning låg fokus bl.a. på att den gemensamma marina styrkan Swedish-Finnish Naval Task Group (SFNTG), planlagd att vara

¹¹⁹ För den svenska flottan ur detta perspektiv, se Granholm, Niklas, "A Small Navy in a Changing World: The Case of the Royal Swedish Navy," i *Small Navies: Strategy and Policy for Small Navies in War and Peace*, Michael Mulqueen, Deborah Sanders och Ian Speller (red.), Farnham: Ashgate, 2014, s. 179-180.

¹²⁰ Intervju Finland april 2018.

¹²¹ Ekeröth, Anna, "Stor militäroövning – ska öva ubåtsjakt vid Gotland" *helagotland.se*, 13 maj 2016.

operativ 2023, skulle kunna utföra sjöfartsskydd, se vidare under 5.3.¹²² Under den svenska försvarsmaktsövningen Aurora 17 togs till och med det unika steget att den svensk-finska staben på stöd- och ledningsfartyget HMS Carlskrona anförde svenska sjöstridskrafter i försvaret av landet.¹²³ HMS Carlskrona är det ledningsfartyg som kommer att användas vid en eventuell SFNTG-insats.

Målsättningen med de svensk-finska samövningarna, inom ramen för nationella scenarier i bägge länderna, är att stärka förmågan att verka tillsammans i respektive land.¹²⁴

5.1.2 Multinationella regionala övningar

Vid sidan av de svensk-finska övningarna äger även stora multinationella marina övningar rum i Östersjön. Sedan 2007 genomförs den årliga tyskledda marina övningen Northern Coasts, eller NOCO, som involverar flera Nato- och EU-länder samt Natos partnerländer. Planeringsansvaret för övningen roterar mellan Tyskland, Danmark, Sverige och Finland. Under 2017 stod Sverige för andra gången värd för övningen, medan Finland har ansvaret för övningen hösten 2018. I övningen ingår alla dimensioner av marin krigföring: bl.a. yt-, luft- och undervattensstrid, men även olika uppgifter för att säkra sjöfart.¹²⁵

En annan betydande multinationell övning är Baltops – en sedan 1971 på amerikanskt initiativ årligen återkommande övning – som Sverige och Finland deltar i som partnerländer. Övningens övergripande syfte är att träna större sammansättningar av multinationella styrkor. Bland de konkreta övningsuppgifterna märks ytstrid, luftförsvar, ubåtsjakt, minröjning och radarspårning. Vid 2017 års sammankomst bidrog 14 nationer med omkring 5 000 deltagare, ett 50-tal fartyg och ett motsvarande antal stridsflygplan och helikoptrar.¹²⁶ I jämförelse med den utpräglade marinövningen Northern Coasts bygger således Baltops vidare på den marina grundplåten genom att även inkludera luftstridskrafter. Den svensk-finska amfibiestyrkan, med det huvudsakliga uppdraget att fungera som länk mellan hav och land, övade under Baltops 16 på att säkra hamnar och kuststräckor för landsättning av tyngre materiel.

Om de uteslutande svensk-finska övningarna främst syftar till att öka förmågan att verka tillsammans inriktas både Northern Coast och Baltops i ökad utsträckning

¹²² Försvarsmaktens årsredovisning 2016, s. 44.

¹²³ Adamsson, Jimmie, ”Från en övning till nästa,” Försvarsmakten, 22 september 2017.

¹²⁴ Försvarsmaktens årsredovisning 2017, s. 24.

¹²⁵ Intervju Köpenhamn juni 2018.

¹²⁶ I övningen deltog Sverige, Finland, Belgien, Danmark, Estland, Frankrike, Tyskland, Lettland, Litauen, Holland, Norge, Polen, Storbritannien och USA. Se Försvarsmakten, BALTOPS 2017.

på att stärka interoperabiliteten inom Nato och mellan alliansen och dess partners.¹²⁷

5.2 Förenklat tillträde – alternativ marin basering

Mellan Sverige och Finland finns ett bilateralt avtal som ger möjlighet till tillfällig basering av marina enheter i det andra landet i fredstid. Detta kan t.ex. användas i samband med övningar eller vid verksamheter som genomförs på eget territorialhav eller internationellt vatten där tillgången till varandras hamnar har operativa alternativt ekonomiska fördelar. En gemensam marin basering skulle syfta till att möjliggöra ett mer flexibelt användande av marina stridskrafter vid olika operationer. En finsk enhet som verkar i södra Östersjön vore t.ex. betjänt av att kunna använda en svensk hamn. På samma sätt vore tillgång till en finsk hamn till fördel för en svensk enhet som opererar i Finska viken.¹²⁸ Som ett led i förverkligandet av målsättningen att stärka de marina stridskrafternas samverkansförmåga har Sverige och Finland inkluderat nyttjandet av varandras marina infrastruktur i övningsverksamheten.

Mellan Sverige och Danmark undertecknades 2016 ett samförståndsavtal för att utröna möjligheterna att förbättra tillgången till varandras territorialvatten och hamnar under fredstida förhållanden.¹²⁹ Diskussioner pågår om en slutgiltig överenskommelse. Medan Sverige skulle föredra ett avtal om alternativ marin basering som liknar det som finns på plats med Finland, vill Danmark hellre se ett brett avtal som inkluderar såväl tillgång till det andra landets sjöterritorium som alternativ marin basering. Danmark vill också länka detta samarbete till Nordefcos övergripande koncept *Easy Access*.¹³⁰

Enligt det danska förslaget till nationella implementeringsregler för *Easy Access* som presenterades i juni 2018 kommer Danmark att kräva två timmars förvarning för marina enheter som önskar tillträde till danskt sjöterritorium. Detta omfattar även möjligheten att lägga till vid den danska marinens hamnar i Fredrikshamn och Korsør. När det gäller ubåtar i undervattensläge eller om fartygen behöver bränsle eller logistiskt stöd i hamn krävs dock 72 timmars varsel.¹³¹

¹²⁷ US European Command, Operation Atlantic Resolve (2014), 29 januari 2015.

¹²⁸ Se Regeringskansliet, "Sverige och Finland ska utveckla gemensam marin stridsgrupp," 29 oktober 2015. Se även Report by the Finnish Defence Forces and the Swedish Armed Forces, "Final reports on deepened defence cooperation between Finland and Sweden."

¹²⁹ Regeringskansliet, "Sverige fördjupar sitt fredstida försvarssamarbete med Danmark," 14 januari 2016.

¹³⁰ Intervju Stockholm och Köpenhamn 2018.

¹³¹ Intervju Köpenhamn juni 2018.

En fördel med förenklat tillträde till de nordiska ländernas sjöterritorium som lyfts fram från dansk sida är att möjligheterna till gemensamma navigationsövningar kan öka när ett lands fartyg har lättare att passera igenom ett annat lands territorialvatten.¹³²

5.3 Gemensamma styrkor

År 2001 träffades en överenskommelse att upprätta ett gemensamt förband av svenska och finska kustjägare – med bidrag från det svenska Amfibieregementet (Amf1) i Berga och Nylands brigad i Finland. Samarbetet inom denna svensk-finska amfibiestyrka, benämnd SWEFIN ATU, har med tiden fördjupats till den grad att både chefer och annan personal står i nästan daglig kontakt med varandra.¹³³

Samarbetet inom SWEFIN ATU underlättas av att styrkan har svenska som gemensamt arbetspråk. Att förbanden utbildas för internationell krishantering bidrar också till ett närmande i tankesätt och kultur. De främsta luckorna i samarbetet återfinns i stället på teknikområdet, inte minst avseende lednings- och kommunikationssystem. Därutöver konstateras från finsk sida att underhållet skulle underlättas av gemensam ammunition eller båttyp. Då Finland nyligen anskaffat nya transportbåtar, s.k. Jehu-båtar medan den svenska marinens motsvarande uppgifter sköts av Stridsbåt 90, kommer emellertid en utveckling i denna riktning inte att ske i närtid.¹³⁴

Den svensk-finska ambitionen att sätta upp gemensamma förband tog ett avgörande steg med beslutet att inrätta den marina styrkan Swedish-Finnish Naval Task Group (SFNTG). Det övergripande syftet med den marina stridsgruppen är ”att på ett kostnadseffektivt sätt kunna gemensamt använda de två försvarsmakternas marina resurser och förmågor”.¹³⁵

I nuläget består SFNTG av en stab samt ytstrids-, minröjnings-, amfibie- och underhållsenheter. Planen är att en fullt utbildad och utrustad SFNTG skakunna genomföra sjöövervakningsoperationer och sjöfartsskydd från 2023. I slutändan ska den gemensamma sjöstyrkan även kunna stödja militära eller civila landinsatser. SFNTG ska kunna agera tillsammans med Nato och delar av styrkan ska kunna stå till förfogande för Natos reservstyrkeregister. Längs vägen mot målet att kunna ställa upp med en fullt utrustad gemensam marin stridsgrupp drivs projektet stegvis framåt inom ramen för ett omfattande bi- och multilateralt

¹³² Intervju Köpenhamn juni 2018.

¹³³ Intervju Finland april 2018.

¹³⁴ Intervju Finland april 2018.

¹³⁵ Regeringen, ”Sverige och Finland ska utveckla gemensam marin stridsgrupp,” 29 oktober 2015.

övningsprogram.¹³⁶ Denna utveckling ska dock inte tolkas som att Sverige och Finland avser att upprätta gemensamma krigsförband med syfte att uppträda tillsammans i det fall något av länderna angrips.

I december 2017 förkunnade Sverige och Finland i ett gemensamt uttalande att SFNTG, efter den lyckosamma övningen Northern Coasts under hösten, uppnått initial operativ förmåga att bedriva övervakning och rekognosering.¹³⁷ För att nå slutmålet om full operativ förmåga, krävs en högre grad av interoperabilitet i lednings- och kommunikationssystemen jämfört med idag. För att försäkra detta byggs tillit och förståelse genom officersutbyten på alla ledningsnivåer.¹³⁸ Dessutom har stabsövningarna kommit att inta en allt mer framskjuten position i samarbetet.

5.4 Gemensam sjölägesbild

Sedan början av 00-talet har Sverige och Finland utbytt sjölägesbild inom ramen för Sea Surveillance Cooperation Finland-Sweden (SUCFIS). Samarbetet utgår i från att ett utbyte av information mellan ländernas övervakningssystem leder till en sammanställd sjölägesbild av ökad kvalitet för hela Östersjöregionen.¹³⁹ SUCFIS förkunnades operativt 2006 och har kommit att utgöra en grundbult för de svensk-finska marinstridskrafternas samverkan. Över tid har samarbetet gått från att varsko varandra om förestående militära övningar och utbyta sjölägesdata till att i dag inbegripa s.k. *Cross Border Operations*, där länderna utnyttjar varandras fartyg för kontroll av sjötrafik.¹⁴⁰ Systemet medger utbyte av fullständig information, men vissa säkerhetslösningar finns inbyggda för att, om parterna så önskar, kunna begränsa lägesbildsutbytet.¹⁴¹

Ur det bilaterala SUCFIS-initiativet växte så småningom det multilaterala samarbetet Sea Surveillance Cooperation Baltic Sea (SUCBAS) fram, som nu har varit i drift sedan februari 2010. Sedan 2015 omfattas Finland, Sverige, Danmark, Tyskland, Estland, Lettland, Litauen, Polen och Storbritannien av det utbyggda samarbetet. Till skillnad från SUCFIS gäller utbytet av sjölägesinformation inom SUCBAS än så länge inte hemligstämplad information. I den meningen möjliggör SUCFIS-systemet ett förtroiligare samarbete, men även inom SUBCAS-systemet

¹³⁶ Lundqvist, Stefan och Widen, J. J., "Swedish-Finnish naval cooperation in the Baltic Sea: motives, prospects and challenges," *Defence Studies* 16 (4), 2016, s. 346-73.

¹³⁷ Scott, Richard, "Sweden, Finland declare IOC for joint naval task group," *Jane's Navy International*, 4 december 20017.

¹³⁸ Lundqvist, Stefan, "Maritime Security and Sea Power: A Finnish-Swedish Perspective on the Baltic Sea Region," Proceedings of the Kiel Conference 2015, s. 231.

¹³⁹ Lundquist, Edward, "Baltic Maritime Security," *Maritime Journal*, 17 maj 2016.

¹⁴⁰ Lundquist, "Baltic Maritime Security."

¹⁴¹ Corporal Frisk, "Svensk-finsk ubåtsjakt: Finsk ubåtsjaktsförmåga," 16 januari 2015.

rör sig samarbetet i riktning mot att kunna hantera även hemlig information. Det är även möjligt för länder att skicka information om specifika fartyg direkt mellan varandra.¹⁴²

Undantaget Danmark medverkar samtliga av deltagarländerna i SUCBAS i det europeiska maritima övervakningsprojektet Maritime Surveillance (MARSUR). Under ledning av EU:s försvarsbyrå fokuserar MARSUR på militär sjöövervakning i syfte att samordna medlemsstaternas sjöövervakningssystem samt att utveckla obemannade farkoster för övervakning.¹⁴³ Projektet initierades 2006 och uppnådde operativ status 2014. Insamlandet och fördelandet av information sker dock inte på central EU-nivå, utan respektive medlemsstat ansvarar för att sammanlänka nationelldata med den information andra länder tillhandahåller.¹⁴⁴

Bland de faktorer som bidragit till den framgångsrika utvecklingen av både SUCFIS och SUCBAS hör det faktum att systemen bygger på etablerade nationella system och sensorer, något som inneburit att kostnader förenade med investeringar i nya system, kunnat undvikas. Inom SUCBAS står det dessutom medlemsstaterna fritt att välja i vilken utsträckning de är beredda att samarbeta. Detta har med stor sannolikhet även bidragit till att samarbetet kännetecknats av en stegvis framväxande gemensam förståelse för vinsterna med att dela information. Den frivilliga mellanstatliga komponenten, istället för en tvingande överstatlig myndighet, har även lyfts fram som förklaring till MARSUR-samarbetets framgång.¹⁴⁵

5.5 Ubåtssamarbete

Av de nordiska länderna förfogar bara Sverige och Norge över ubåtar. För Danmark och Finland innebär avsaknaden av ett ubåtsvapen en förmågebrist som det finns behov av att avhjälpa. Ubåtsvapnet omgärdas dock av stor sekretess, bl.a. på grund av underrättelseverksamhet, vilket försvårar samarbeten. På ubåtssidan förekommer t.ex. inget direkt lägesbildsutbyte, varken multilateralt i Norden eller bilateralt mellan de länder som har ubåtar, dvs. Sverige och Norge.

Samtliga nordiska länder har erfarenheter av undervattensintrång. Samtidigt är ubåtsjaktförmågan bristfällig i Norden. För att ta itu med bristerna har ubåtsjakt och ubåtsbekämpning kommit att bli delar av det marina övningssamarbetet. Ubåtsjaktförmågan har testats i den kombinerade svensk-finska SWEFINEX-

¹⁴² SUCBAS, PowerPoint-presentation; se också SUCBAS hemsida, <http://sucbas.org/>.

¹⁴³ Hyllander, Jan, *Maritim samverkan. Betänkande av Maritimutredningen*, Stockholm: SOU 2012:48, s. 82; intervju Köpenhamn juni 2018.

¹⁴⁴ European Defence Agency, "European maritime surveillance network reaches operational status," 27 oktober 2014.

¹⁴⁵ European Defence Agency, "European maritime surveillance network".

övningen, men också i Wasa-III – en specifik ubåtsjaksövning i Östersjön med svenskt, finskt och, för första gången, amerikanskt deltagande. Wasa-III gick av stapeln i mars 2017 och USA bidrog med havsövervakningsplanet P-8A Poseidon, som har förmågan att lokalisera ubåtar med flygfällda hydrofoner och genom att från luften mäta de anomalier i det jordmagnetiska fältet som åstadkoms av ubåtar.¹⁴⁶ Vid sidan av det amerikanska spaningsplanet deltog flera korvetter från de svenska sjöstridsflottiljerna och en ubåt från ubåtsflottiljen. Ombord på de svenska fartygen fanns även finska ubåtsjaktofficerare som en del av projektet att utveckla den gemensamma marina stridsgruppen SFNTG. Från amerikansk sida uttrycktes förhoppningar om att samövningen kunde bli ett startskott till ytterligare övningar i framtiden.¹⁴⁷

Tillgången till ubåtsbekämpande torpeder och robotar är begränsad i Norden. För svensk del utvecklades under 00-talet både hydrofonbojefartygen och ubåtsjakt-helikoptern Helikopter 4. I 2015-års försvarsbeslut lyftes åter den svenska ubåtsjaktförmågan fram som ett prioriterat område.¹⁴⁸ Även om den luftburna förmågan att söka ubåtar kommer att förbättras efter beställningen av Helikopter 14 saknar denna likväl förmåga till ubåtsbekämpning. Även i det danska försvarsbeslutet från januari 2018 prioriteras förmågan till ubåtsjakt, genom att den danska marinens fartyg ska utrustas med sonar och anti-torpedsystem och de ombordbaserade helikoptrarna med djupsonar och torpeder.¹⁴⁹ Varken de svenska eller danska systemen kommer dock vara operativa inom den närmaste framtiden.

På ubåtssidan finns vidare ett samarbete kring ubåtsräddningssystem mellan Sverige och Norge. Samarbetets innebörd är att Natos ubåtsräddningssystem ställs till svenskt förfogande ifall det svenska systemet med tillhörande ubåtsräddningsfarkost inte är operativ och omvänt. En gång om året samövar Sverige ubåtsräddning med Nato.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Abrahamsson, Anders, ”Här övar USA ubåtsjakt – i svenskt vatten,” *GP*, 4 april 2017.

¹⁴⁷ Landberg, Rebecca; ”Samövning för att öka vår ubåtsjaktförmåga,” Försvarsmakten, 29 mars 2017.

¹⁴⁸ Regeringen, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020, Stockholm, 2015.

¹⁴⁹ Pallin, Krister (red.), *Västlig militär förmåga. En analys av Nordeuropa 2017*, Stockholm:

Totalförsvarets forskningsinstitut, 2018, s. 57.

¹⁵⁰ Försvarsmakten, Om förbandet – ubåtsräddning.

6 Det nordiska armésamarbetet

Det nordiska samarbetet kopplat till arméstridskrafterna är mindre utvecklat än på flyg- och marinsidan. Detta beror i stor utsträckning på att de praktiska förutsättningarna för samarbete ser väldigt olika ut mellan de olika försvarsgrenarna. Arméförband är mer komplicerade att flytta och vinsterna med samövningar uppstår i första hand vid övningar med större förband där flera funktioner kan samövas. Behovet av denna typ av övningar är mycket påtagligt i Sverige, Norge och Danmark, medan Finland med sin stora armé kan genomföra nödvändiga övningar i nationell regi. Även mindre övningar och gemensamma kurser har dock ett värde för att skapa en ökad förmåga att samverka.

Omställningen mot nationellt och kollektivt försvar har gjort att förmågan att strida i större formationer har fått ökad betydelse. Detta innebär en stor omställning för alla de nordiska länderna förutom Finland som bibehållit en större och allsidig krigsorganisation. I de övriga länderna prioriteras nu åter förmågan att strida i t.ex. brigadformat och med tyngre materiel, medan Finland prioriterar åtgärder för att höja beredskapen att kunna möta snabbt uppkommande hot.¹⁵¹

Det nordiska armésamarbetet kring utbildning och övning har utvecklats under senare år och alltfler arméförband deltar i andra länders övningar. Det finsk-svenska samarbetet är särskilt utvecklat genom utpekade vänförband, utveckling av en förmåga att leda och agera samordnat på brigadnivå samt gemensam övningsverksamhet. Ledande företrädare från båda länderna talar därför om att ett trendbrott inom samarbetet på armésidan inträffade under 2017.¹⁵²

6.1 Gemensam övningsverksamhet

Det nordiska utbytet på armésidan har vuxit när det gäller utbildning och övning. Det handlar både om att länderna samordnar utbildningen av soldater och officerare och om att de deltar med arméförband i varandras nationella övningar eller i multinationella övningar i regionen. Ett särskilt fokus för samverkan handlar om att utbilda för och öva i kallt klimat.

När det gäller utbildning av soldater och officerare finns ett etablerat utbyte av kurser inom Norden där olika länder tagit ansvar för olika former av specialträning,

¹⁵¹ Sedan 2017 har ett nytt system för att öka beredskapen inom den finska armén introducerats. Armén har bl.a. upprättat beredskapsförband som består av färdigutbildade värnpliktiga som fortsätter sin tjänstgöring på kontrakt, återinfört snabbt mobiliserande enheter inom de tre beredskapsbrigaderna samt etablerat ett närmare samarbete med gränstrupperna. Se Jonsson, Michael och Engvall, Johan, "Guardians of the North: The Finnish Army Improves Readiness and Mobility to Counter Hybrid Threats," FOI (kommande).

¹⁵² Intervjuer Helsingfors april 2018.

t.ex. erbjuder Danmark utbildning av militärpolis till de övriga länderna.¹⁵³ Det finns även ett utbyte när det gäller officerskurser, t.ex. mellan Sverige och Norge när det gäller kompanichefskurser.¹⁵⁴

När det gäller förbandsövningar utgör den norskledda Cold Response den viktigaste multinationella övningsserien. Cold Response är den norska arméns stora vinterövning och genomförs vart annat år med deltagande från en rad allierade och partners. Under 2018 har den ersatts av multinationella Nato-övningen Trident Juncture som ska hållas i Norge i oktober-november 2018. Trident Juncture syftar till att certifiera Natos snabbinsatsstyrka NRF och 2019-års spjutspetsstyrka Very High Joint Task Force (VJTF). Övningen berör dock inte bara armén utan väntas omfatta ca 40 000 deltagare, 130 flygplan och 60 fartyg från ett 30-tal länder.¹⁵⁵

Övningen kommer även att omfatta svenskt och finskt luftrum och övriga nordiska länder deltar med förband. Danmark ska medverka med den bataljonsstridsgrupp som utgör en del av förstärkningsstyrkorna inom NRF. Sverige ska bl.a. öva en reducerad mekaniserad brigad. Finland kommer att underställa den svenska brigadstaben ett jägarkompani.¹⁵⁶

Det finns även ett par sammordiska övningar som genomförs årligen. Artilleri-övningen Nordic Artillery Exercise (NAX) som roterar mellan Norge, Sverige och Finland gick under 2017 av stapeln i norra Finland. Den utgjorde en del av en större finsk artilleriövning för värnpliktiga. Sverige deltog med ca 100 soldater, fyra artilleripjäser (Archer) och två artillerilokaliseringsradar (Arthur) från Artilleriregementet i Boden. Övningen innebär bl.a. att svenska eldledare får öva att leda en större mängd artilleri.¹⁵⁷ Därtill genomfördes under 2017 Nordic Helmet i Finland i syfte att förbereda en gemensam luftvärnsövning 2020. Sverige deltog med stabsofficerare från Luftvärnsregementet i Halmstad.¹⁵⁸

De nordiska länderna deltar också i större utsträckning i varandras nationella övningar. Under 2017 deltog de nordiska länderna med förband i den svenska försvarsmaktsövningen Aurora. Finland medverkade bl.a. med ett kompani från Björneborg som sattes in för att försvara Gotland. Finland deltog också i den svenska armé, lednings- och underrättelseövningen Bold Quest.¹⁵⁹ Sverige upplåter därtill militärförläggningen Kvarn till det finska Gardesjägarregementet som specialiserar sig på strid i bebyggelse. I maj 2018 anordnades stridsövningen

¹⁵³ Intervju Köpenhamn juni 2018.

¹⁵⁴ Försvarsmakten, Mer lika än olika, 23 juni 2016.

¹⁵⁵ Forsvaret, Trident Juncture 18.

¹⁵⁶ Intervjuer Köpenhamn juni 2018 och Stockholm juni 2018.

¹⁵⁷ Försvarsmaktens årsredovisning 2017, s. 39 och intervju Stockholm juni 2018.

¹⁵⁸ Försvarsmaktens årsredovisning 2017, s. 39.

¹⁵⁹ Intervju Helsingfors april 2018.

Kvarn 18, under ledning av det finska Gardesjägerregementet med deltagande av ca 300 värnpliktiga och yrkessoldater samt en svensk styrka. I fokus för övningen stod att träna stadsjägarnas förmåga att strida i bebyggt område.¹⁶⁰

Nordiska förband samövar även i övningar utanför Norden, t.ex. inom ramen för den brittiskeledda Joint Expeditionary Force. I april-maj 2018 hölls den multinationella övningen Joint Warrior i Storbritannien med deltagande av 11 600 soldater från 17 länder. I övningen deltog bl.a. Danmark med den bataljonsstridsgrupp som utgör en del av förstärkningsstyrkorna inom NRF. Även Norge, Finland och Sverige deltog i övningen. Det svenska bidraget bestod av stabs-officerare och en flygsamverksgrupp.¹⁶¹

Trots det utökade samarbetet har de nordiska länderna beslutat att inte ta fram ett gemensamt övningsverktyg. Samordning av övningar sker redan inom Natos ram och bl.a. Danmark anser att Nordefco inte bör duplicera det arbetet. De nordiska länderna har också delvis olika prioriteringar vad gäller övningar. För den danska armén är det viktigare att samöva med länder inom Nato och JEF än i en nordisk kontext.¹⁶² Ur ett svenskt perspektiv är det viktigare att öva hela förband på hemmaplan än att skicka delar av förband till internationella övningar. Det är också prioriterat att öva i större enheter, helst på brigadnivå, i de multinationella övningar Sverige deltar i, vilket emellertid är resurskrävande och kräver att prioritering görs mellan olika övningar.¹⁶³ För Finland är det centralt att regelbundet öva de värnpliktiga som utbildats och övningar behöver då förläggas mot slutet av varje halvår när beväringarna har fått grundläggande utbildning.¹⁶⁴

Ett område där samtliga länder vill utöka samarbetet gäller utbildning och övning i kallt klimat. Detta anses vara en faktor som de nordiska länderna har gemensamt och som försvarsmakterna har återupptäckt. De nordiska ländernas försvarsmakter har därför, utanför Nordefcos ram, tagit initiativ till att utöka samverkan när det gäller kurser i vinterutbildning.¹⁶⁵

6.2 Förenklat tillträde

Avtalet om förenklat tillträde (*Easy Access*) omfattar även transporter av markförband genom de nordiska länderna. Marktransporter är emellertid mer komplicerade än flyg- och sjötransporter, speciellt om de innefattar farligt gods. I

¹⁶⁰ Finska försvarsmakten, "Guard Jaeger Regiment will undertake training in Kvarn, Sweden," 2 maj 2018; intervju Stockholm juni 2018 samt intervjuer i Finland april 2018.

¹⁶¹ Gov.UK, "Europe's largest military exercise gets under way in UK," 20 april 2018.

¹⁶² Intervju Köpenhamn juni 2018.

¹⁶³ Intervjuer Stockholm juni 2018 .

¹⁶⁴ Jonsson och Engvall, "Guardians of the North".

¹⁶⁵ Intervju Köpenhamn juni 2018

dagsläget behöver flera svenska myndigheter vara involverade i tillståndsgivning. Syftet med *Easy Access*-avtalet är att underlätta dessa procedurer och skapa en enhetlig kontaktväg i varje land.

Militär rörlighet är en prioriterad fråga i Danmark och enligt det danska förslaget till implementeringsplan ska tillstånd till mindre och obebäpnade marktransporter kunna ges med 6 timmars varsel. Större trupptransporter med vapen kommer dock att kräva 15 dagars förvarning.¹⁶⁶

Easy Access-avtalet syftar till att underlätta procedurerna för marktransporter och öka förutsägbarheten. I dagsläget behöver ett tekniskt avtal tas fram inför varje övning som medger undantag från vapenförordningen samt reglerar alla praktiska frågor. En mer strömlinjeformad process mellan länderna kan medföra att de rättsliga förberedelserna går snabbare. Istället för att upprätta ett tekniskt avtal från grunden kan man utgå från tidigare nordiska avtal. Danska företrädare lyfter också fram att möjligheterna att snabbt kunna transportera enskilda system eller vapen genom svenskt territorium till Bornholm skulle kunna vara värdefullt.¹⁶⁷

Samtidigt behöver länderna ta hänsyn till den känslighet det kan innebära att utländska förband uppträder i landet. För svensk del kommer det fortfarande krävas att svensk trupp eskorterar utländsk trupp genom Sverige, eftersom andra länders soldater inte får utföra myndighetsutövning på svenskt territorium.¹⁶⁸

6.3 Svensk-finskt brigadramverk och vänförband

Sverige och Finland samarbetar på ett mer strukturerat sätt mellan arméförbanden än de övriga nordiska länderna. År 2015 föreslog försvarsmakterna att ett koncept skulle tas fram till 2020 för att kunna genomföra strid i en gemensam armébrigad. Ambitionen var att svenska och finska markstyrkor skulle kunna sättas in gemensamt i krishanteringsinsatser likväl som användas för nationella försvarssyften.¹⁶⁹ Samarbetet har dock utvecklats till att snarare handla om att brigadstaber i det ena landet ska ha förmåga att leda manöver- och funktionsförband från det andra. Detta underlättas genom att bl.a. placera förbindelseofficerare i de aktuella

¹⁶⁶ Intervju Köpenhamn juni 2018.

¹⁶⁷ Intervjuer Stockholm och Danmark, maj och juni 2018.

¹⁶⁸ Intervju Stockholm juni 2018.

¹⁶⁹ Report by the Finnish Defence Forces and the Swedish Armed Forces, "Final reports on deepened defence cooperation between Finland and Sweden."

staberna.¹⁷⁰ Försvarspolitiska experter hävdar emellertid att det kommer att ta betydande tid innan det går att tala om interoperabilitet på armésidan.¹⁷¹

Svenska och finska förband har också etablerade vänförband i det andra landet som samarbetar kring specifika förmågor. Detta samarbete har under senare år utvecklats till att omfatta gemensamma övningar och även förberedelser för hur de skulle kunna samverka i kris och krig.¹⁷² Ländernas jägarbataljoner samarbetar t.ex. kring arktisk krigföring och livgardena kring strid i bebyggelse. Även artilleriregementena samverkar kontinuerligt, exempelvis deltog svenskt artilleri i den finska övningen Pohjoinen 17 i november 2017.¹⁷³

¹⁷⁰ Intervju Stockholm juni 2018.

¹⁷¹ Intervju Helsingfors april 2018.

¹⁷² Intervju Helsingfors april 2018 och Stockholm juni 2018.

¹⁷³ Intervju Helsingfors april 2018.

7 Operativa fördelar med det nordiska samarbetet

I de föregående kapitlen har de centrala delarna av det praktiska militära samarbetet i Norden kartlagts. Genomgången har inbegripit alla tre försvarsgrenar, men även samarbetet på en övergripande nivå. I detta analyskapitel behandlas de operativa fördelar som existerande samarbeten kan ge idag samt hur dessa skulle kunna utvecklas för att öka den operativa förmågan i Norden.

De operativa fördelar som lyfts fram i detta kapitel ska inte betraktas som uttömmande. Kapitlet fokuserar på några samarbetsområden där det, inom en realistisk tidsram, finns potential att åstadkomma en militär förmågehöjning.

7.1 Kontakter och kommunikation

7.1.1 Läget idag

Kontakter och kommunikation är direkt avgörande för ländernas förmåga att gemensamt kunna leda eller samordna nationell operativ verksamhet. Vidare kan informations- och underrättelseförmågorna förbättras avsevärt i vissa situationer.

Det regelbundna nordiska utbytet innebär att det idag finns etablerade kontakter mellan länderna på politisk och även militär nivå, åtminstone vid högre staber. Den goda personkännedomen och genomförda övningar är värdefullt att falla tillbaka på i fred och även de krissituationer som samarbetet är dimensionerat för idag. De säkra kommunikationskanaler som etablerats mellan de nordiska försvarsdepartementen och på försvarsmaktsnivå skapar därtill möjlighet att diskutera och dela sekretessbelagd information. Systemet är av avgörande betydelse för att gemensamt kunna diskutera och samordna hanteringen av t.ex. kränkningar och incidenter i närområdet.

Inom det svensk-finska bilaterala samarbetet finns därtill utbyte mellan försvarsdepartementen kring försvarsplanering, samt mellan staber och utpekade vänförband inom flyget, marinen och armén. Detta bidrar redan idag till bättre kunskap om varandra och ökat förtroende, vilket i sin tur skapar förutsättningar för samverkan vid genomförande av egna eller gemensamma insatser.

7.1.2 Utvecklingsmöjligheter

Utvecklingsmöjligheterna ligger framförallt i att utöka kontakterna och utbytet av information till att även omfatta gemensam ledning samt till att omfatta kris och krig. Idag är knappast bemanning och systemen dimensionerade för gemensamma operationer och allvarigare krissituationer. Innehållet i utbytet av information och

övningar behöver också bli annorlunda, och även omfatta delar av den operativa planeringen, som i fallet med Sverige och Finland.

Gemensamt agerande i kris och krig innebär att kontakter inte bara behövs vid högre staber, utan efterhand mellan förband i ländernas krigsorganisationer. Här kan militär kultur och doktrin vara försvårande omständigheter som kräver utveckling och förändring. Även språk kan stå i vägen, som i det svensk-finska bilaterala samarbetet, undantaget den svensktalande Nylands brigad.

7.2 Förenklat tillträde och alternativ basering

7.2.1 Läget idag

Förenklat tillträde (*Easy Access*) och alternativ basering bidrar framförallt till förbandens rörlighet genom snabbare förflyttningar och ökad räckvidd, vilket utvidgar operationsområdet och i förlängningen ökar möjligheten att komma till verkan i vissa situationer. Men även den operativa uthålligheten kan därmed öka och vissa fall det fysiska skyddet mot påverkan från en motståndare.

Avtalet om förenklat tillträde och alternativ basering i fred skapar redan idag vissa operativa fördelar för de nordiska länderna. På flygsidan kortar ett förenklat tillträde till varandras luftrum insatstiderna och möjliggör insatser där geografin sätter gränser. Detta gäller t.ex. mellan Danmark och Sverige där den danska incidentberedskapen har behov av att snabbt komma ut till operationsområden i Östersjön för att kunna bevaka luftterritoriet ovanför Bornholm.

Även förenklade marktransporter genom de nordiska länderna kan spara tid. Detta gäller bl.a. danska transporter till Bornholm eller norska transporter där den kortaste vägen ibland går genom Sverige. Men, det kan även omfatta landtransporter av förband på väg till en insats i t.ex. Baltikum. En viktig fråga att reglera är emellertid vad som ska gälla för eskort av andra länders styrkor som transporteras genom ett nordiskt land. Det kommer troligen att krävas att det egna landets trupp skyddar transporter eftersom andra länders soldater inte får utöva myndighetsuppgifter på det egna landets territorium.¹⁷⁴

För samtliga stridskrafter utgör förenklat tillträde till andra länders territorium en förbättrad möjlighet till samverkan, framförallt när det gäller enklare övningar eller annan verksamhet som länderna vill genomföra med kort varsel.¹⁷⁵

Det nordiska samarbetet avseende nyttjande av andra länders flygplatser och hamnar som alternativa baser ökar olika resursers räckvidd. På flygsidan innebär tillgången till fler landningsplatser att tröskeln för när ett flygupdrag behöver

¹⁷⁴ Intervju Stockholm juni 2018.

¹⁷⁵ Intervju Köpenhamn juni 2018.

ställas in höjs. Ett signalspaningsflyg som av hänsyn till bränslenivå skulle behöva vända hem kan potentiellt fortsätta ett spaningsuppdrag något längre när det finns möjlighet att genomföra landning på ett annat lands flygbas. Genom att alternativ basering än så länge endast kan användas som reservförfarande, och inte får planeras, är dock de operativa fördelarna begränsade.

På sjösidan ger det bilaterala avtalet mellan Sverige och Finland möjlighet att använda varandras hamnar, vilket även övas regelbundet. Det finns stora fördelar med att en finsk enhet som verkar i södra Östersjön kan använda en svensk bas på samma sätt som tillgång till en finsk bas för en svensk enhet som opererar i Finska viken vore fördelaktig. Detta kan utöka ytstridsfartygens operationsområde och möjliggöra lösande av uppgifter kopplade till exempelvis försörjningstrygghet.¹⁷⁶

7.2.2 Utvecklingsmöjligheter

Ansträngningar pågår för att minska byråkratin och successivt förkorta tiderna för att få tillträde till andra länders territorium. Under 2012-2013 diskuterades även möjligheterna till en samnordisk incidentberedskap som skulle täcka hela nordiska luftrummet. Slutsatsen som drogs var dock att det skulle vara ett för stort geografiskt område att täcka.¹⁷⁷ Incidentberedskapen är en nationell angelägenhet tills ett medlemsland väljer att göra det till en Nato-fråga, varför det skulle vara möjligt att samarbeta på detta område. Trots detta var Danmark och Norge inte intresserade av en nordisk lösning på området då denna verksamhet uppfattades vara intimt förknippad med deras Nato-medlemskap.¹⁷⁸ Det svensk-danska avtalet om förenklat tillträde för militära flygplan visar emellertid att ett visst samarbete ändå är möjligt.

Överenskommelsen att använda grannlänternas baser med kort varsel gäller enbart i fredstid. Dessutom täcker avtalet endast ett antal på förhand utvalda flygbaser. ALB-konceptets fredstida karaktär tydliggörs också i och med att samarbetet i dagsläget endast omfattar obeväpnade flygplan.

När det gäller alternativ basering ligger de främsta utvecklingsmöjligheterna i att på olika sätt utöka möjligheterna till att använda andra länders baser, antingen rent geografiskt eller till att även omfatta beväpnade flygplan samt till att få ett mer omfattande logistiskt stöd på ett annat lands baser.

På flygsidan gäller avtalet om alternativ basering än så länge endast ett antal utpekade flygplatser i varje land. Ett upprustande och inkluderande av Visby flygplats i ALB-konceptet skulle t.ex. öka det finska flygvapnets räckvidd genom

¹⁷⁶ Intervju Finland april 2018.

¹⁷⁷ Bergqvist, Carl, "Nordisk incidentberedskap har blivit en prestigefråga," Wisemans Wisdoms, 11 januari 2013.

¹⁷⁸ Bergqvist, Carl, "Norge ointresserat av gemensam nordisk incidentberedskap," Wisemans Wisdoms, 11 januari 2014.

att erbjuda Visby som planerad reservdestination. På sjösidan har endast Sverige och Finland ett avtal om alternativ marin basering. En utveckling av avtalet till att gälla fler länder skulle medföra att fler hamnar blir tillgängliga och öka det möjliga operationsområdet för de deltagande ländernas marina styrkor. Från svenskt håll eftersträvas t.ex. ett bilateralt avtal med Danmark, vilket skulle ge tillgång till ytterligare två hamnar. Danmark har dock uttryckt en önskan om att se detta kopplat till *Easy Access*-avtalet och en förenklad möjlighet att få tillträde till svenskt sjöterritorium.

Avtalet om alternativ landningsbas på flygsidan gäller än så länge endast obebämnade flygplan under fredstida förhållanden. Diskussioner förs dock om att ta samarbetet ett steg längre och även omfatta behörighet för bebämnade flygplan att landa på olika nordiska baser.¹⁷⁹ Detta initiativ, benämnt ALB2, skulle gälla i samband med överenskomna besök, utbildnings- och övningsverksamhet eller i händelse av direkta nödsituationer. En vidareutveckling av ALB i denna riktning förutsätter lagändringar i vissa länder och kan komma att kräva parlamentariskt godkännande innan det kan genomföras.

En annan möjlighet är att utöka ALB-samarbetet på flygsidan till att även omfatta planerad landning, vilket skulle kunna användas för tankning och transitering och därmed ytterligare utöka ländernas möjliga operationsområde.¹⁸⁰ En utveckling av det svensk-finska samarbetet kring alternativ marin basering till att även omfatta logistiskt understöd skulle kunna möjliggöra ett ännu mer flexibelt användande av marina stridskrafter vid olika operationer.

Eftersom avtalen om förenklat tillträde och alternativ basering endast gäller i fredstid är den verkliga knäckfrågan om samarbetet kan utvecklas till att även omfatta understöd till operationer i händelse av allvarliga kriser och krig. Möjligheten att sprida ett lands flygvapen på flera baser och verka i varandras luftrum skulle minska sårbarheten och öka det strategiska djupet för försvaret mot en gemensam fiende.¹⁸¹ I händelse av kris eller krig skulle möjligheten att använda varandras hamnar också skapa större uthållighet. För samarbetet mellan Sverige och Finland skulle detta t.ex. kunna leda till en stärkt förmåga att säkra försörjningstryggheten i södra Östersjön eller att tillsammans kunna stänga in en gemensam fiendes fartyg i Finska viken.

Förenklad militär rörlighet är en fråga som även är på tapeten inom Nato, EU och i Norra gruppen. Dessa diskussioner innefattar även ökad rörlighet i kris och krig och det finns en poäng att samordna de bestämmelser och procedurer som tas fram inom olika samarbetsformat.

¹⁷⁹ Nordefco Annual Report 2016.

¹⁸⁰ Intervju Köpenhamn juni 2018.

¹⁸¹ Neretnieks, Karlis, "Försvara Sverige tillsammans med andra – Del 1 Finland," Kungliga krigsvetenskapsakademien, 15 mars 2018.

7.3 Övningsutbyte

7.3.1 Läget idag

Övningssamarbetet utgör ett centralt inslag i det nordiska försvarssamarbetet inom samtliga försvarsgrenar. Övningarna främjar interoperabilitet, dvs. förmågan att samverka, och de bygger även förtroende mellan parterna. Det kan i nästa steg ge förbättrade nationella och/eller gemensamma förmågor i flera avseenden vad gäller ledning, verkan, rörlighet, skydd, uthållighet eller information och underättelser.

Redan i fred bidrar gemensamma övningar till att skapa verkan genom att skicka signaler om att länderna är beredda att agera samlat, vilket i sin tur kan vara konfliktdämpande och t.o.m. krigsavhållande. De bidrar även till en förtrogenhet hos allierade och partners att verka i Norden.

På flygsidan är övningsverksamheten det mest utvecklade samarbetet mellan de nordiska länderna. Sedan 2015, då övningsområdet utsträcktes till att även omfatta Island, är hela det nordiska luftrummet tillgängligt för utbildning och övning. Av praktiska skäl har övningarna främst koncentrerats till de norra delarna av Sverige, Finland och Norge. Efter nära tio års samövningar uppvisar nu CBT-N en väl etablerad struktur som medger allt mer omfattande och komplexa aktiviteter. Bland involverade aktörer bedöms övningarna ha tydligt positiva effekter på flygstridskrafternas samverkansförmåga.¹⁸² Förutom att CBT bidrar till en stärkt gemensam nordisk kännedom om luftrummet i norr tillkommer att ACE och FSTE-konceptet ger andra Natoländer chansen att stifta närmare bekantskap med regionen.

Inom det svensk-finska maritima samarbetet lyfter experter fram övningsverksamhetens helt centrala betydelse för att bygga förtroende och kunskap om varandras förmågor och uppträdande.¹⁸³ För det svensk-finska amfibiesamarbetet har upprepade övningar bidragit till en ökad förståelse för varandras förmågor och materiel. Dessa lärdomar har sedan använts för att försöka dra nytta av ländernas olika resurser och deras respektive styrkor. Förutom att uppdaga rent förmågemässiga skillnader har övningarna även gett insikter i ländernas lednings- och arbetsrutiner.

På armésidan skapar det nordiska övningssamarbetet bl.a. möjligheter att öva i större förband. Samarbetet är särskilt utvecklat på artillerisidan och regelbundna samnordiska övningar innebär att elledare får öva på att leda en större mängd

¹⁸² Bringéus, Krister, *Säkerhet i ny tid*. Betänkande av Utredningen om Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten, SOU 2016:57, Stockholm: UD, 2016, s. 65.

¹⁸³ Intervjuer Helsingfors april 2018.

artilleri. De nordiska länderna planerar också att utöka övningsverksamheten när det gäller luftvärn och att verka i kallt klimat.¹⁸⁴

7.3.2 Utvecklingsmöjligheter

De främsta utvecklingsmöjligheterna handlar om att öka övningarnas komplexitet och storlek respektive att utveckla verksamheten i specifika geografiska områden. Övningsverksamhetens framtida potential måste dock vägas mot försvarsmakternas resurser och möjligheterna för dessa att mäktas med ett allt mer omfattande övningsprogram.

På flygsidan torde fördelar kunna hämtas genom att bygga på de befintliga övningarna med en ökad komplexitetsgrad. En uttalad ambition är att den stora ACE-övningen stegvis ska utvecklas till en högintensiv flygövning till vilken fler kvalificerade moment ska fogas inom ramen för en mer avancerad simulering av motståndare. Tankar finns även på att inkludera marina enheter i övningen. Sammantaget är målsättningen att uppgradera ACE:s status till en s. k. *flag-level exercise*.¹⁸⁵ Stora kostnader förknippade med omvandlingen av ACE till en flaggövning innebär dock att de potentiella vinsterna måste vägas mot tillgängliga resurser.

Den vidare förbättringspotentialen på armésidan bedöms främst ligga dels i övningar med en större förbandsmassa, dels i mer krävande och komplexa övningsupplägg, vilket ökar förmågan att leda och agera samordnat i större förband.¹⁸⁶ I viss utsträckning har denna utveckling redan påbörjats. Under nästkommande upplaga av den svenska arméövningen Nordanvind våren 2019 kommer till exempel en svensk-finsk brigad öva mot en norsk-amerikansk brigad. Det finns även tankar på att sätta samman flera olika övningar för att på så sätt åstadkomma ökad svårighetsgrad. Ett angivet exempel skulle kunna vara att koppla samman den nordiska Nordic Artillery Exercise med den amerikanska Dynamic Front och den svenska Bold Quest.¹⁸⁷

Övningsverksamheten skulle också kunna tjäna på att utökas till vissa geografiska områden av gemensamt intresse. Inom ramen för CBT-samarbetet existerar än så länge möjligheten att samutnyttja luftrummet i söder enbart på papperet. Övningsområdet skulle därför kunna utvidgas till att omfatta Östersjön för att på så sätt erbjuda tillfällen att öva mer mot sjömål, inte bara mot luft- och markmål. Därtill skulle övningen bli mer lättillgänglig för flygdivisionerna i södra delen av Sverige.

¹⁸⁴ Intervju Köpenhamn juni 2018.

¹⁸⁵ Försvarsmaktens årsredovisning 2016.

¹⁸⁶ Intervju Stockholm juni 2018.

¹⁸⁷ Intervju Stockholm juni 2018.

På armésidan finns även goda möjligheter att utöka övningsarbetet i Norrbotten där t.ex. de svenska mekaniserade bataljonerna i Boden skulle kunna ha nytta av att öva mot en mekaniserad finsk styrka.

Samtidigt måste en utökad övningsverksamhet i den nordiska kretsen vägas mot andra övningsbehov. I Sverige finns ett stort behov av att samöva förbanden nationellt och nyttan av att delta med enskilda förband i internationella övningar kan ifrågasättas. Även på stabssidan finns begränsade resurser för att utvidga övningsarbetet. Vad gäller flygsidans CBT-N verkar verksamheten ha nått gränsen för vad flottiljerna klarar av att hantera. Detsamma gäller för de andra försvarsgrenarna, då det finns begränsad trupp-, flyg- och fartygskapacitet för att regelbundet kunna öva med flera partner. Nato-länderna Danmark och Norge prioriterar dessutom den övningsverksamhet som sker tillsammans med de allierade medan Finland har ett behov av att öva sina värnpliktskullar. Eftersom övningsverksamheten är både tids- och resurskrävande är det viktigt att identifiera övningsutbyten som utlovar största möjliga operativa fördelar.

7.4 Övervakningsutbyte

7.4.1 Läget idag

Övervakningsutbyte förbättrar informations- och underrättelseförmågorna, både vad gäller tidigare förvarning och bättre generell lägesbild. Det är vidare en förutsättning för ländernas förmåga att gemensamt kunna leda operativ verksamhet och underlättar samordningen av sådan verksamhet. Ytterst kan utbyte också medge att förbanden kan komma till verkan snabbare och bättre.

Av de samarbeten som finns idag kring utbyte av luftlägesbild och radardata ger NORECAS högst operativt utbyte, även om det har begränsningar. I jämförelse med ASDE omfattar samarbetet inom NORECAS utbyte av rådata, dvs. bilden är inte filtrerad. Luftlägesutbytet inom ASDE kringgärdas av tydliga restriktioner; systemet bygger inte minst på ett antal överenskomna filter där parterna förbehåller rätten att välja vilket geografiskt område som ska delges.

Även utbytet av sjölägesbild är idag värdefullt för att kunna upptäcka händelser och för att spåra och motverka oönskade aktiviteter. För att hantera provokationer och destabiliserande aktiviteter till havs utgör det existerande informationsutbytet inom ramen för SUCFIS och SUCBAS en grundplåt. Utbytet av sekretessbelagd information inom SUCBAS är emellertid i dagsläget begränsat.

De nordiska övervakningsutbytena till sjöss och i luften ger idag enskilt inte ett tillräckligt underlag för att kunna leda operativ verksamhet nationellt eller gemensamt.

7.4.2 Utvecklingsmöjligheter

Den främsta utvecklingspotentialen ligger i att utöka övervakningsutbytet till att även omfatta sekretessbelagd information samt till att gälla även i kris och krig.

Utbytet av radardata inom NORECAS har betydande potential att stärka den samlade luftrumsövervakningen i Norden. De nordiska ländernas sensorkedjor är i stora drag likvärdiga vad gäller modernitet och radarstationerna står upprättade för att täcka respektive lands huvudsakliga säkerhetspolitiska prioriteringar. Sett ur ett samlat nordiskt perspektiv följer ett svenskt intresse att ta del av radardata från stationer inne i Finska viken, men även Bornholm och norra delarna av Norge mot Ishavet och Kolahalvön. För Finland, Norge och Danmark är det framförallt de svenska radarstationerna på Gotska Sandön, Gotland och Blekinge som är av intresse.¹⁸⁸ Finland sitter på trumfkortet som övriga aktörer vill ha – luftlägesbilden gentemot den ryska gränsen.

Samarbetet kan också leda till ekonomiska besparingar i och med att de nordiska länderna slipper ha egna sensorer i ett område där ett annat land redan har täckning. Ett samarbete kan också leda till ett nytänkande kring sensorspridningen i Norden, t.ex. genom att ändra sensorernas placering för att möjliggöra att titta ”utåt” istället för ”inåt” mot varandra. Andra fördelar är att samarbetet är förtroendebyggande och utgör ytterligare en koppling till Nato för de formellt alliansfria länderna Sverige och Finland.¹⁸⁹

Det nuvarande luftlägessamarbetet inom ramen för ASDE medger endast att en begränsad informationsmängd med låg sekretessnivå utbyts i systemet. Den militära övningsverksamheten och statsflyget är exempel på information som är bortfiltrerad.

Ett utökat utbyte av sekretessbelagd information skulle kunna underlätta luftrumsövervakningen i de nordiska länderna. Finland motsätter sig dock att dela luftlägesbilden över sin borte gräns inom ramen för både NORECAS och ASDE. Finland vill inte riskera att en motståndare får information om förmågan hos landets olika sensorer.

Även den hemligstämplade delen av sjöövervakningssamarbetet, förslagsvis inom SUCBAS, behöver byggas ut för att snabbt kunna sprida både rådata och analyserad sensordata mellan Nato och partnerländer. Detta skulle kunna skapa en integrerad sjölägesbild i regionen. Ett utökat utbyte mellan Nato och partnerländer

¹⁸⁸ Intervju Stockholm april 2018.

¹⁸⁹ Intervju Stockholm april 2018.

är särskilt värdefullt givet Sveriges och Finlands centrala betydelse för säkerheten i Östersjöregionen.¹⁹⁰

Ett utökat nordiskt luftlägessamarbete i kris och krig skulle kunna möjliggöra ett gemensamt utnyttjande av luftrummet i Norden. Att utveckla samarbetet till kris och krig har emellertid inte varit politiskt möjligt. Medan Sverige och Finland har velat ha en ”på- och av-knapp” för att dela information – eftersom utbyte av militärdata gör en stat till ett folkrättsligt legitimt mål och landet då kan betraktas som medkrigförande – har Norge efterfrågat ett formellt avtal som garanterar luftlägesbild i alla konfliktnivåer.¹⁹¹ Problemet med ett gemensamt nordiskt luftlägesutbyte är således dubbelt; de alliansanslutna länderna begränsar det nordiska försvarssamarbetet just genom sin allianstillhörighet, medan de icke-allierade länderna begränsar samarbetet genom att ta hänsyn till vad en trovärdig alliansfrihet kräver.

7.5 Gemensamt agerande och gemensamma styrkor

7.5.1 Läget idag

Gemensamt agerande, med nationella eller gemensamma styrkor, kan i vissa situationer ge betydlig bättre verkan genom större styrkor men även högre kvalitet och tillgänglighet av desamma. I vissa avseenden har de nordiska länderna militära förmågor som kompletterar varandra. Samordning av små och bristfälliga nationella resurser ger i bästa fall en ökad förmågebredd och möjligheter att kraftsamla vid kritiska skeden eller i någon speciellt viktig riktning. Även uthålligheten kan förbättras betydligt genom fler förband och bättre försörjning.

De potentiella vinsterna att skörda från ett samordnat och gemensamt agerande finns än så länge främst inom det svensk-finska samarbetet. Målsättningen med det svensk-finska samarbetet är bl.a. att möjliggöra gemensamt operativt agerande.

För närvarande framträder amfibiestyrkan SWEFIN ATU och den marina stridsgruppen SFNTG som de mest utvecklade gemensamma projekten. SFNTG beräknas dock att vara operativ först 2023. Det finns även ett gryende samarbete mellan ländernas markstyrkor, där Sverige har ett större behov av att samverka med och lära av Finland än tvärtom. Sverige och Finland har tagit initiativ till att etablera ett gemensamt brigadramverk, men det handlar snarare om att skapa en förmåga hos ländernas brigadstaber att kunna leda förband från det andra landet

¹⁹⁰ Metrick, Andrew och Hicks, Kathleen H., “Contested Seas: Maritime Domain Awareness in Northern Europe,” Center for Strategic and International Studies, Lanham: Rowman & Littlefield, mars 2018, s. 43.

¹⁹¹ Intervju, Oslo maj 2018.

och agera samordnat än att skapa ett gemensamt förband. Denna förmåga övas regelbundet i multinationella övningar, men kommer att behöva utvecklas under lång tid framöver.

Förutsättningarna för att åstadkomma ytterligare integrering av förband hålls tillbaka av både tekniska och politiska faktorer. Inom ramen för amfibiesamarbetet noteras att skilda lednings- och kommunikationssystem i kombination med varierande materiellösningar utgör försvårande omständigheter för gemensamt underhåll.¹⁹² Huvudbarriären är dock av politisk natur: för att tankarna om gemensamma försvarsförmågor verkligen ska kunna realiseras krävs en formaliserad svensk-finsk försvarsallians, något som ingen av parterna är beredda att diskutera i det offentliga.

7.5.2 Utvecklingsmöjligheter

Den största utvecklingspotentialen ligger i att utveckla det svensk-finska samarbetet till att även omfatta samordnat och gemensamt agerande i kris och krig. Att Sverige och Finland nu påbörjat operativ planering för gemensamt agerande skulle i förlängningen kunna leda till en arbets- och rollfördelning geografiskt eller funktionsmässigt. Det kan även handla om att nationella resurser underställs det andra landets förband i kris eller krig.

På flyg- och sjösidan handlar det svensk-finska samarbetet i grunden om ett samarbete mellan två små flygvapen och mariner med skilda resurser. Den ökade gemensamma förmågebredd som samarbetet ger skulle försvåra för en motståndare såväl i kvalitativ och i kvantitativ som i operativ bemärkelse. Ett närmare samarbete mellan ländernas flygvapen skulle t.ex. kunna tillföra Sverige förmågan till långräckviddig bekämpning av markmål medan Finland skulle kunna dra nytta av JAS Gripen's sjömålsrobotar.¹⁹³

På den marina sidan har Sverige ubåtar, medan Finland saknar ett ubåtsvapen. För Finland skulle ett samarbete kring ubåtsvapnet vara fördelaktigt, inte minst för att stärka underrättelsekapaciteten och möjliggöra tidig förvarning. Den svenska ubåtsförmågan skulle också kunna vara en viktig resurs för Finland att dra nytta av i kris- och krigssituationer. Svenska ubåtar skulle t.ex. kunna bistå Finland i bekämpandet av marina operationer riktade mot finska kustområden.¹⁹⁴ Även för den svensk-finska amfibiestyrkan skulle ett användande av ländernas skilda förmågor kunna möjliggöra vinster på operativ och taktisk nivå. Ländernas

¹⁹² Intervju Finland april 2018.

¹⁹³ Finlands F-18 Hornet använder den flygburna kryssningsroboten AGM-158 JASSM (Joint Air-to-Surface Standoff Missile) med en räckvidd om ca 370 km. Sveriges JAS Gripen har i stället tillgång till sjömålsrobotar och sensorer för att upptäcka fiendeflyg.

¹⁹⁴ Neretnieks, "Försvara Sverige tillsammans med andra".

amfibieförband har olika verkanssystem, vilket skulle kunna försvåra för en motståndare att vidta motåtgärder.¹⁹⁵ Ett kombinerat användande av ländernas korvetter, patrullbåtar och minjaktfartyg är ett annat område med förmågehöjande potential.¹⁹⁶

I den bredare nordiska kretsen saknas i dagsläget förutsättningar för att utveckla gemensamt agerande och gemensamma förband på samma sätt som i det svensk-finska bilaterala samarbetet. Mellan övriga länder försvåras än så länge olika allianstillhörigheter motsvarande nära operativt samarbete. De gemensamma aktiviteterna kring gemensamma styrkebidrag kan dock eventuellt utökas.

Norge har t.ex. föreslagit att de nordiska länderna skulle kunna samarbeta kring Natos förstärkningsåtgärder i Baltikum. Inom ramen för enhanced Forward Presence (eFP) bidrar Danmark och Norge med varsitt kompani till bataljonsstridsgrupperna som är placerade i Estland och Litauen. Ett liknande samarbete skulle dock ställa frågan om Sveriges och Finlands förhållande till Nato på sin spets. Förstärkningsstyrkorna i Baltikum är intimt länkade till det kollektiva försvaret i Nato och ett deltagande skulle förutsätta att styrkorna också används i händelse av kris eller krig. Därtill är det danska och norska bidraget till eFP nära länkat till deras respektive viktigaste samarbetspartner på armésidan Storbritannien respektive Tyskland. Det är inte säkert att Danmark och Norge skulle prioritera ett samarbete i en nordisk kontext framför samarbetet med dessa stater. Även om ett nordiskt samarbete kopplat till Natos förstärkningsåtgärder i Baltikum inte verkar vara aktuellt i dagsläget illustrerar det norska förslaget potentiella möjligheter till gemensamt nordiskt uppträdande.

¹⁹⁵ Intervjuer Stockholm april 2018 och Finland april 2018.

¹⁹⁶ Lundqvist, Stefan och Widen, J. J., "Swedish-Finnish naval cooperation in the Baltic Sea: motives, prospects and challenges," *Defence Studies* 16 (4), 2016, s. 359.

8 Slutsatser och avslutande diskussion

Det nordiska militära samarbetet har intensifierats under senare år. Under hösten 2018 ska Nordefco anta en ny vision för samarbetet som ska gälla fram till 2025. Mot denna bakgrund är det intressant att ställa sig frågan hur långt samarbetet har kommit i dag och vad det skulle kunna tänkas betyda i högre konfliktnivåer. I detta avslutande kapitel behandlas de övergripande trenderna i det nordiska samarbetet, dess begränsningar samt nordisk militär samverkan i relation till Nato och USA. Därtill diskuteras några allmänna utvecklingsmöjligheter för det nordiska militära samarbetet. Allra sist presenteras några aspekter som skulle kunna vara föremål för framtida studier.

8.1 Trender i det nordiska samarbetet

Oron för ett allt mer aggressivt Ryssland har skapat nya drivkrafter i det nordiska militära samarbetet. Idag prioriteras samarbetsområden som ger konkret säkerhetspolitisk nytta och som skulle kunna öka förmågan att agera gemensamt även i kris och krig. Det nordiska säkerhets- och försvarspolitiska samarbetet har också fått en tydligare politisk inramning genom regelbundna överläggningar på försvarsministernivå om den regionala säkerhetspolitiska situationen och diskussioner kring hanteringen av olika krissituationer.

Det militära samarbetet i Norden bedrivs inom en mängd olika samarbetsfora. Samarbeten som initieras inom Nordefco tas vidare bi-, tri- eller multilateralt mellan de stater som vill samarbeta inom olika områden. Sverige och Finland har sedan länge utgjort kärnan i samarbetet och något av dessa länder ingår i alla de samarbetsinitiativ som lanserats inom Nordefco. Mot bakgrund av det förändrade säkerhetsläget har dock intresset för nordiskt samarbete ökat på senare år även i Danmark och Norge.

Därtill har det bilaterala svensk-finska samarbetet fördjupats och syftar nu även till att möjliggöra gemensamt agerande i kris och krig. Även andra bilaterala samarbeten i regionen har stärkts. Sverige och Norge har sedan 2016 gradvis utökat det bilaterala utbytet, t.ex. genom att återtillsätta försvarsattachéer. Sverige och Danmark slöt 2016 ett avtal om att fördjupa det bilaterala försvarssamarbetet, med början på flygsidan, för att därefter utvidgas till det marina området. Alla de nordiska länderna prioriterar därtill att vidmakthålla starka bilaterala relationer med USA och andra viktiga allierade utanför den nordiska regionen, t.ex. Storbritannien och Tyskland.

Denna trend mot fördjupade bilaterala samarbeten behöver emellertid inte vara negativ för det nordiska samarbetet; samarbetsområden som lanseras mellan två

stater kan senare utvidgas till flera länder. Detta gäller t.ex. det svensk-danska flygavtalet som inspirerade Danmark att ta vidare frågan i en nordisk kontext genom *Easy Access*-avtalet.

Det nordiska militära samarbetet har kommit längst på flygsidan och bygger på återkommande gemensam övningsverksamhet mellan Norge, Sverige och Finland i norr. På senare tid har även Danmark visat ett utökat intresse för att delta i den stora flygövningen ACE. Samarbetet utvecklas kontinuerligt genom att förenkla tillträde till ländernas luftrum, tillåta landning vid varandras flygbaser och utbyta luftlägesbild.

Det maritima samarbetet är särskilt utvecklat mellan Sverige och Finland. Detta samarbete har fokus på förenklat tillträde för marina enheter, möjlighet att använda det andra landets hamnar, utbyte av sjölägesbild samt att skapa förutsättningar för samordnat och gemensamt agerande genom att bygga upp gemensamma förband.

Det nordiska armésamarbetet har inte kommit lika långt eftersom de praktiska förutsättningarna ser annorlunda ut. Fördelar med samövningar inom armén uppstår i första hand vid övningar med större förband där flera funktioner kan samövas, vilket är resurskrävande. Även på armésidan förekommer dock ett ökande samarbete kring utbildning och övning samt ett gryende svenskt-finskt samarbete kring att agera samordnat på brigadnivå. Detta samarbete syftar i första hand till att öka förmågan hos staber att leda manöver- och funktionsförband från det andra landet.

Det fördjupade samarbetet börjar nu ge vissa operativa fördelar. Det finns etablerade kontaktvägar och säkra kommunikationskanaler som kan vara användbara för att samordna hanteringen av incidenter. Ett förenklat tillträde till varandras territorier möjliggör snabbare genomfart och kortar avstånd, medan möjligheten att nyttja varandras flygbaser och hamnar kan utöka operationsområdet och minska sårbarheten för ländernas flygvapen och marina enheter. Gemensamma övningar stärker bl.a. förmågan att leda och uppträda samordnat samt i vissa fall att dra nytta av ländernas skilda förmågor. Utbyte av lägesbild och radardata stärker ländernas förmåga att övervaka sjö- och luftrummet. Framförallt det svensk-finska samarbetet skapar redan därtill förutsättningar för gemensamt operativt agerande och handlar även om att i viss utsträckning skapa gemensamma förband.

För att verkligen kunna utveckla det nordiska samarbetet och ta det till en ny nivå krävs dock politiskt beslutsfattande och att tillräckliga resurser avsätts för samarbetet. Samarbetet mellan Sverige och Finland när det gäller operativ planering för gemensamt agerande i kris och krig är ett exempel på en sådan utveckling som har möjliggjorts genom politiskt agerande.

8.2 Vad är gränssättande?

Först och främst kan det konstateras att det nordiska samarbetet ingalunda utgör någon försvarsallians – samarbetet gäller i fredstid men inte i händelse av väpnad konflikt. Det ska snarare ses som ett komplement till redan existerande försvarsstrukturer såsom Nato och EU. I de försvarspolitiska samtalen inom den nordiska kretsen finns en tyst överenskommelse om att respektera varandras olika allianstillhörigheter.¹⁹⁷ Samtidigt går det inte att blunda för att Natomedlemmarna Danmark och Norge prioriterar samverkan inom alliansen medan militärt alliansfria Finland och Sverige prioriterar det ömsesidiga bilaterala samarbetet samt samverkan med USA.

Samarbetets begränsningar blir framförallt tydligt om säkerhetsläget kring Östersjön skulle gå från en intressekonflikt till en väpnad konflikt. Det nordiska militära samarbetet är inte tvingande i händelse av krig utan kan snarare beskrivas som en potentiell möjlighet att höja den krigsavhållande tröskeln. Som konstateras i 2014-års utredning om Sveriges försvarssamarbeten skulle den förhöjning av den operativa förmågan som eventuellt följer av ett fördjupat nordiskt samarbete inte på något avgörande sätt påverka ländernas försvarsförmåga: ”För sådana effekter skulle det krävas en djupare samverkan och en integration, något som förutsätter betydligt hårdare politiskt tryck från de deltagande regeringarna och därtill en gemensam säkerhetspolitisk ram för de nordiska länderna. Det senare skulle endast kunna uppnås om samtliga länder var medlemmar i Nato”.¹⁹⁸ De nordiska ländernas säkerhetspolitiska paradox ligger således i å ena sidan deras behov av militär hjälp i kris eller krig, å andra sidan deras ovilja att – tillsammans – ingå i en militärpolitisk struktur som skulle kunna lösa detta.

Även inom det allra mest djuplodande bilaterala försvarssamarbetet mellan Sverige och Finland har man att förhålla sig till politiska direktiv som anger vad som är möjligt att genomföra. Ytterst är det en fråga om något av länderna vill fränsäga sig den nationella handlingsfriheten att ställa sig utanför en konflikt i det fall bara det andra landet skulle bli angripet.

Samarbetet begränsas också av att de nordiska länderna har olika syn på prioriteringar. Danmark och Norge är i högre utsträckning pragmatiska och resultatnriktade samt har mindre intresse av att utarbeta gemensamma målsättningsdokument. Vidare finns en åtskillnad i geografiska prioriteringar

¹⁹⁷ Se t.ex. Petersson, Magnus, ”Komplement eller konkurrent? Några reflexioner kring det nordiska militärpolitiska samarbetet,” *Internasjonal Politikk* 68 (2), 2010.

¹⁹⁸ Bertelman, Tomas, *Försvarspolitiskt samarbete – effektivitet, solidaritet, suveränitet*, Rapport från Utredningen om Sveriges internationella försvarspolitiska samarbete, Fö 2013:B, Stockholm, 2014 s 25.

mellan länderna där Östersjöregionen dominerar försvarskalkylerna i Sverige. Finland har en mer kliven hållning där både Östersjöregionen och norra Skandinavien ses som potentiella konfliktområden. Norge ser främst till nord-områdena. Danmark har på senare år återupptäckt den nationella dimensionen och ökar sitt engagemang både i Arktis och i Östersjön men har fortfarande ett betydande fokus på internationella insatser.

Nationella överväganden, och historiska erfarenheter, sätter även sin prägel på samarbetets tillvägagångssätt. Finland har exempelvis en tradition, och ett intresse av, att inta en mer restriktiv hållning vad gäller utbyte av information, särskilt i jämförelse med Danmark som ofta vill främja ett öppnare utbyte. Dessa skillnader kommer främst till uttryck i samarbeten som handlar om att utbyta lägesinformation.

8.3 Natos och USA:s betydelse för nordisk säkerhet

För småstater byggs säkerhet i samarbete med andra. I detta hänseende har Nordens länder ett särskilt intresse av en fungerande militär samarbetskultur i närområdet. Nordisk samverkan är med andra ord av central betydelse för att bygga regional säkerhet. Den behöver dock vara fast förankrad i en stark transatlantisk länk och kan på intet sätt vara ett alternativ till Natos och USA:s åtaganden i regionen. Gemensamt för alla de nordiska länderna är att de vill bibehålla USA:s engagemang i regionen. Samtidigt kan samverkan med USA i en nordisk kontext påverkas av en outtalad konkurrens mellan de nordiska länderna om att vara USA:s främsta samarbetspartner i regionen.

Sverige och Finland strävar efter att, såväl var för sig som kollektivt, fördjupa banden med USA och Nato för att kunna utveckla förmågan att ge och ta emot militär hjälp. I egenskap av icke-Natomedlemmar kan emellertid Sverige och Finland inte på förhand räkna med förstärkningar utifrån. Avtalet om värdlandsstöd utgör på inget sätt en utfästelse om militär hjälp från Nato i händelse av kris eller krig, men skapar förutsättningar för att kunna ta emot en sådan hjälp.¹⁹⁹

För förmågan att kunna ge och ta emot militärt stöd är tre aspekter av central betydelse. För det första ska de egna förbanden ha förmåga att kunna samverka

¹⁹⁹ Värdlandsavtalen är ramavtal som reglerar juridiska och finansiella aspekter av att utländska förband opererar på det egna territoriet. Avtalen bygger på frivillighet vilket innebär att de förutsätter ett nationellt beslut för att kunna tillämpas. Sverige undertecknade ett värdlandsavtal med Nato den 4 september 2014. Den 17 mars 2016 lämnade regeringen sin proposition till riksdagen. Regeringen, Samförståndsavtal med Nato om värdlandsstöd, Försvarsdepartementet: Ds 2015:39. Även Finland undertecknade ett HNS-avtal med Nato vid samma tidpunkt. ”MoU mellan Finland och Nato”.

med andra förband. För det andra krävs praktiska förberedelser för att underlätta för de utländska förbanden att verka på värdlandets territorium. För det tredje måste den nationella försvarsförmågan ha en sådan uthållighet att det är möjligt (mödan värt) att ge stöd.

Med avseende på den första aspekten följer av värdlandsavtalen att Natos standarder för interoperabilitet ligger till grund även för det nordiska försvarssamarbetet.

Den andra aspekten kommer till konkret uttryck i ”en nationell plan för hur Sverige som värdland innehar och avdelar resurser för logistik, ledning och samverkan på olika nivåer beroende på den aktuella situationen. Det handlar också om att säkerställa rättsliga regler avseende militära förbands uppträdande på svenskt territorium”.²⁰⁰

Den tredje och viktigaste aspekten, att kunna slåss till hjälpen anländer, är i huvudsak ett nationellt problem. Samtidigt är det uppenbart att ett fördjupat nordiskt samarbete, framförallt en gemensam operativ planering, ökar möjligheterna att föra striden på ett sådant sätt att hjälp kan nå fram och tas emot, t.ex. genom att med gemensamma krafter försvara viktiga områden.

Förmågan att ta emot stöd behöver även övas, vilket utgör en viktig aspekt i de bi- och trilaterala avtal Sverige och Finland har tecknat med USA. Mottagandet av hjälp har också övats bl.a. i den svenska övningen Aurora. Finland planerar en motsvarande övning för 2021.

8.4 Vilka utvecklingsmöjligheter finns?

Det finns flera sätt att utveckla det nordiska samarbetet så att det på ett bättre sätt kan bidra till den samlade försvarsförmågan i Norden.

För det första kan redan pågående samarbeten fördjupas eller breddas. Det kan t.ex. handla om att utöka möjligheten till alternativ basering av flygstyrkor och marina styrkor. Detta ökar räckvidden och minskar sårbarheten hos berörda förband. Den redan omfattande övningsverksamheten kan öka i komplexitet för att stärka förmågan att leda och uppträda samordnat. Därtill kan det etablerade utbytet av luft- och sjölägesbild fördjupas till att även omfatta sekretessbelagd information, vilket bl.a. stärker förmågan att övervaka territoriet. Vissa av dessa utvecklingsmöjligheter diskuteras redan i den nordiska kretsen, andra ligger längre bort.

För det andra kan samarbetet breddas till att omfatta fler länder i Norden eller andra dimensioner. Flera av de samarbeten som etablerats mellan Sverige och Finland skulle även kunna utforskas med Danmark och Norge. Det kan även

²⁰⁰ Regeringen, Samförståndsavtal om värdlandsstöd (Prop.2015/16:152), 17 mars 2016.

handla om att bredda samarbetet som pågår inom de tre försvarsgrenarna till att även omfatta andra dimensioner såsom logistik-, cyber- och rymdförmågor.

För det tredje kan samarbetet fördjupas från att bara gälla i fredstid till att även gälla i kris och krig. En utökning av samarbetet på olika områden till högre konfliktnivåer ses som naturlig och lyfts ofta fram på militär nivå. Samtidigt finns idag en gräns för hur långt de nordiska länderna vill driva samarbetet. Radarutbytet inom NORECAS är ett exempel där Sverige och Finland velat ha möjligheten att stänga av och på samarbetet i en kris- eller krigssituation, medan Norge efterfrågat ett bindande traktat för att säkerställa att radarinformationen delges även i händelse av kris och krig.²⁰¹

Sverige och Finland har dock på senare år beslutat om att inleda ett utbyte kring försvarsplanering och gemensam operativ planering, vilket syftar till att underlätta samverkan även i kris och krig. Gränssättande för hur långt sådan planering kan drivas kommer sannolikt vara att inget av länderna är berett att förbinda sig att gå i krig i händelse av att bara det ena landet angrips. Försvarsplanering för Norge och Danmark är en angelägenhet som samordnas inom Nato.

För det fjärde kan det samarbete som upprättats i Norden utvidgas till att omfatta länder utanför den nordiska kretsen. Det handlar dels om att koppla de nordiska samarbetena till en bredare grupp av länder i regionen (t.ex. de baltiska staterna, Tyskland och Polen), dels om hur nyckelaktörer utanför regionen (t.ex. USA och Storbritannien) kan knytas närmare det nordiska samarbetet.

De nordiska länderna har traditionellt samarbetat nära de baltiska staterna. Genom Natos förstärkningsåtgärder i Baltikum har både Danmark och Norge trupp baserad i dessa länder. Danmark har även tagit initiativ till att inom Natos styrkestruktur upprätta ett multinationellt divisionshögkvarter som bl.a. ska kunna leda brigaderna i Estland och Lettland i händelse av en gemensam operation. Trots att de nordiska och baltiska staterna regelbundet träffas inom NB8 har intresset från de baltiska staterna att medverka i det nordiska militära samarbetet varit begränsat. Detta beror troligen på att länderna har begränsade resurser samt att de prioriterar samverkan inom Nato och dess åtgärder för att förstärka den östra flanken.

Det finns också en tvekan hos de nordiska länderna att utvidga kretsen av samarbetspartners. De problem med att implementera olika samarbeten som redan finns inom det nordiska samarbetet skulle troligen öka om än fler länder deltog. Ett utvidgat samarbete skulle omfatta flera länder som i vissa stycken har andra prioriteringar än de nordiska, t.ex. när det gäller behovet av att snabbt nå lösningar. De nordiska och baltiska länderna deltar dock alla i den brittiskledda JEF, vilket skulle kunna utgöra ett viktigt samarbetsformat för att stärka den militära samverkan mellan länderna. På den marina sidan skulle Tysklands Baltic Maritime

²⁰¹ Intervju Oslo maj 2018.

Component Command (BMCC) kunna få en ökad roll i att leda övningar och operationer i regionen.

Det kan även vara viktigt att samordna det arbete som bedrivs inom Norden och i andra samarbetsfora. Förenklat tillträde är en fråga som är föremål för diskussioner och åtgärder i flera organisationer. Det borde vara möjligt att samordna det arbete som bedrivs inom Nordefco, Northern Group, EU och Nato så att liknande processer och regler införs i en bredare krets. Detta skulle underlätta den militära rörligheten i ett större område.

Flera av de nordiska militära samarbetena är dessutom öppna för länder utanför Norden. Övningsverksamheten på flygsidan inkluderar även andra länder, t.ex. har USA och Storbritannien medverkat i Arctic Challenge Exercise. Detta ökar dessa länders förtrolighet med att verka i Norden.

Trots det nordiska samarbetets tydligt fredstida karaktär har Ryssland haft en låg tröskel för att protestera mot ett utökat nordiskt samarbete, se t.ex. den ryske försvarsministerns uttalande i augusti 2018 om det trilaterala samarbetet mellan Sverige, Finland och USA. Rysslands hållning till ett än mer utvecklat nordiskt försvarssamarbete kommer sannolikt att ge upphov till liknande reaktioner.

8.5 Vidare studier

Det nordiska samarbetet är under konstant utveckling. Flera av de initierade samarbetena ska nu implementeras och det är angeläget att fortsätta följa samarbetets praktiska tillämpning.

Ett förslag till fortsatta studier är att genom spel analysera den nordiska militära förmågan och behovet av samordnade åtgärder i en kris- eller krigssituation. Här skulle ländernas operativa och strategiska beroenden av varandra också kunna belysas.

Det kan också vara på sin plats att fördjupa analysen genom att studera de operativa fördelar av samarbetet som uppstått på förbandsnivå inom det allt tätare svensk-finska samarbetet.

Det vore även intressant att utvidga analysen till vilket samarbete som finns inom andra områden, t.ex. de nämnda logistik-, cyber- och rymddomänerna, och hur samarbetet kan tas vidare inom dessa.

Källförteckning

Böcker

Dalsjö, Robert. *Life-Line Lost: the rise and fall of neutral Sweden's secret reserve option*. Stockholm: Santérus Förlag, 2006.

Granholt, Niklas. "A Small Navy in a Changing World: The Case of the Royal Swedish Navy." i *Small Navies: Strategy and Policy for Small Navies in War and Peace*, Michael Mulqueen, Deborah Sanders och Ian Speller (red.). Farnham: Ashgate, 2014.

Rapporter och artiklar

Breitenbauch, Henrik Ø., Søyby Kristensen, Kristian, Schaub Jr., Gary, Ken Jakobsson, André och Winther, Mark. "Options for Enhancing Nordic-Baltic Defence and Security Cooperation. An Explorative Survey." Centre for Military Studies, 2017. http://cms.polsci.ku.dk/publikationer/options-for-enhancing-nordicbaltic-defence/CMS_Rapport_2017_Options_for_enhancing_Nordic-Baltic_Defence_and_Security_Cooperation.pdf (hämtad 13 september 2018).

Edström, Håkan och Petersson, Magnus (red.). *Norsk-svenskt försvarssamarbete i en ny tid*. Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 2008.

Järvenpää, Pauli. *Nordefco. "Love in a Cold Climate"?* ICDS, 2017.

Lunde Saxi, Håkon och Friis, Karsten. "After Crimea: The future of Nordic Defence Cooperation." NUPI Policy Brief No. 6. 2018.

Lundquist, Edward. "Baltic Maritime Security." *Maritime Journal*. 17 maj 2016. <http://www.maritimejournal.com/news101/security-and-alarm-systems/baltic-maritime-security> (hämtad 3 juli 2018).

Lundqvist, Stefan. "Maritime Security and Sea Power: A Finnish-Swedish Perspective on the Baltic Sea Region." Proceedings of the Kiel Conference 2015.

Lundqvist, Stefan; Widen, J. J. "Swedish-Finnish naval cooperation in the Baltic Sea: motives, prospects and challenges." *Defence Studies* 16 (4), 2016: 346-373.

Metrick, Andrew och Hicks, Kathleen H. "Contested Seas: Maritime Domain Awareness in Northern Europe." Center for Strategic and International Studies. Lanham: Rowman & Littlefield. Mars 2018.

Nyberg, René. "Finland and Sweden and Security in the Baltic Sea Region." Polish Institute of International Affairs. Warszawa. 12 juni 2017. <http://www.anselm.fi/finland-sweden-security-baltic-sea-region/> (hämtad 6 juli 2018).

Pallin, Krister (red.). *Västlig militär förmåga. En analys av Nordeuropa 2017*. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2018. FOI-R – 4563 – SE.

Petersson, Magnus. ”Komplement eller konkurrent? Några reflexioner kring det nordiska militärpolitiska samarbetet.” *Internasjonal Politikk* 68 (2), 2010: 239-259.

Scott, Richard. “Sweden, Finland declare IOC for joint naval task group.” *Jane’s Navy International*. 4 december 2017.

Offentligt tryck

Bertelman, Tomas. *Försvarspolitiskt samarbete – effektivitet, solidaritet, suveränitet*. Rapport från Utredningen om Sveriges internationella försvarspolitiska samarbete. Fö 2013:B. Stockholm, 2014.

Bringéus, Krister. *Säkerhet i ny tid*. Betänkande av Utredningen om Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten. SOU 2016:57. Stockholm: UD, 2016.

Forsvarsdepartementet. Et felles løft. Oslo: Forsvarsdepartementet, 2015.

Forsvarsdepartementet. Avtale om forsterket nordisk samarbeid i dag. Oslo. 5 november 2009.

Forsvarsdepartementet. Samförståndsavtal med Nato om värdlandsstöd. Ds 2015:39.

Forsvarsdepartementet. Framställning från Forsvarsmakten om bemyndigande att få förhandla avtal med Finland om utbyte av luftlägesinformation (FÖ2017/00448/MFI). Stockholm: Regeringskansliet. 6 juli 2017.

Forsvarsdepartementet. Bemyndigande att förhandla om avtal om svensk anslutning till Air Situation Data Exchange m.m. (FÖ/2008/1294/MIL). Stockholm: Regeringskansliet, 2008.

Forsvarsdepartementet. Framställning från Forsvarsmakten om att få ingå avtal med Danmark om förenklat tillträde för militära statsluftfartyg (Fö2018/00317/MFI). Stockholm: Regeringskansliet, 2018.

Forsvarsdepartementet. Rambeslut för genomförande av ett förenklat förfarande för tillträde till svenskt territorium inom ramen för Nordefco (Fö2018/00781/MFI). Stockholm: Regeringskansliet, 7 juni 2018.

Forsvarsmakten. Forsvarsmaktens årsredovisning 2017. 22 februari 2018.

Forsvarsmakten. Forsvarsmaktens årsredovisning 2016. 21 februari 2017.

Forsvarsmakten. Forsvarsmaktens närmare bestämmande i enlighet med regeringsbeslut Fö2017/01743/MFI om tillstånd att genomföra övningar,

utbildning och militära uppvisningar med nordiska länder under 2018 (FM2018-5123:19). 2018.

Försvarsmakten. Avtal för fördjupat flygsamarbete mellan Sverige och Danmark. 22 maj 2018.

<https://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/hogkvarteret/#!/notice/avtal-for-fordjupat-flygsamarbete-mellan-svenska-och-danska-forsvarsmakterna-undertecknat> (hämtad 24 maj 2018).

Försvarsmakten. Hemställan om bemyndigande att förhandla och ingå avtal om utbyte av luftlägesinformation (FM 2017-5752:1). 2017.

Försvarsministeriet. Statement of Intent between the Department of Defense of the United States of America and the Ministry of Defense of the Republic of Finland. 7 oktober 2016.

https://www.defmin.fi/files/3543/Statement_of_Intent.pdf (hämtad 2 juli 2018).

Hyllander, Jan. *Maritim samverkan*. Betänkande av Maritimitredningen.

Stockholm: SOU 2012:48. <https://data.riksdagen.se/fil/2844F53B-A27E-4413-ABAB-471F7ECE18EC> (hämtad 3 juli 2018)

Memorandum of Understanding between the Government of the Kingdom of Sweden and the Ministry of Defence of the Kingdom of Denmark on enhanced defence cooperation within the air and maritime domain. Januari 2016.

Memorandum of Understanding between the Ministry of Defence of the Kingdom of Denmark, the Ministry of Defence of the Republic of Finland, the Ministry for Foreign Affairs of Iceland, the Ministry of Defence of the Kingdom of Norway and the Government of the Kingdom of Sweden on Nordic Defence Cooperation. 5 november 2009.

Nordefco. The Cooperation Areas. <http://www.nordefco.org/The-Cooperation-Areas> (hämtad 2 juli 2018).

Nordefco. Nordefco annual report 2017.

https://www.defmin.fi/files/4183/Nordefco_annual_raport_2017_MoD_FI.pdf (hämtad 5 juli 2018).

Nordefco. Nordefco annual report 2016.

<http://www.nordefco.org/files/NORDEFECO-annual-report-2016.pdf> (hämtad 5 juli 2018).

Nordefco, Nordefco annual report 2015. http://www.nordefco.org/files/nordefco-annual-report-2015_webb.pdf (hämtad 5 juli 2018).

Nordefco, Nordefco annual report 2014.

http://www.nordefco.org/Files/NORDEFECO_arsrapport_2014.pdf (hämtad 5 juli 2018).

Nordefco, Nordefco annual report 2013.

<http://www.nordefco.org/files/AR2013.pdf> (hämtad 5 juli 2018).

Nordefco, Nordefco Military Coordination Committee annual report 2012.

<http://www.nordefco.org/files/Design/NORDEFECO%20Annual%20Report%202012.pdf> (hämtad 5 juli 2018).

Nordefco, Nordefco military level annual report 2011.

http://www.nordefco.org/Files/nordefco_ar_lo-res.pdf (hämtad 5 juli 2018).

Nordefco, Nordefco military level annual report 2010.

<http://www.nordefco.org/Files/AR2010.pdf> (hämtad 5 juli 2018).

Nordefco. Vision for the Nordic defence cooperation adopted at the Nordic Defence Ministerial in Helsinki. 4 december 2013.

Regeringen. Nationell säkerhetsstrategi. Stockholm: Regeringskansliet, 2017.

<https://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a02552ad9de94efcb84154b0f6ed76f9/nationell-sakerhetsstrategi.pdf> (hämtad 13 september 2018).

Regeringen. Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020. Stockholm, 2015.

<https://www.regeringen.se/contentassets/266e64ec3a254a6087ebe9e413806819/proposition-201415109-forsvarspolitisk-inriktning--sveriges-forsvar-2016-2020> (hämtad 6 juli 2018).

Regeringen. Statement of Intent between the Secretary of Defense of the United States of America and the Minister of Defense of Sweden. 8 juni 2016.

https://www.regeringen.se/49d2af/globalassets/regeringen/dokument/forsvarsdepartementet/statement-of-intent-swe_us-20160608_signed.pdf (hämtad 2 juli 2018).

Regeringen. Handlingsplan för ett försvarssamarbete mellan Finland och Sverige. Bilaga till regeringsbeslut den 16 april 2014.

<https://www.regeringen.se/49baf3/globalassets/regeringen/dokument/forsvarsdepartementet/handlingsplan-for-ett-forsdjupat-forsvarssamarbete-mellan-sverige-och-finland.pdf> (hämtad 2 juli 2018).

Report by the Finnish Defence Forces and the Swedish Armed Forces. "Final reports on deepened defence cooperation between Finland and Sweden."

<https://www.government.se/49baf3/globalassets/government/dokument/forsvarsdepartementet/final-reports-on-deepened-defence-cooperation-between-finland-och-sweden.pdf> (hämtad 4 juli 2018).

Technical Arrangement between Sweden, Norway and Shape regarding ASDE. 9 september 2010.

Technical Arrangement between the Swedish Armed Forces and the Finnish Defence Forces and the Ministry of Defence of the Kingdom of Norway

concerning the exchange of personnel in furtherance of the Nordic Defence Cooperation (Nordefco). 11 december 2009.

Utrikesministeriet. Review on Finland's security cooperation. 2015.

Åkesson, Ingvar. *En lag om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland*. Stockholm: SOU 2018:31.

https://www.regeringen.se/4990f8/globalassets/regeringen/dokument/forsvarsdepartementet/sou/sou-2018_31_webb.pdf (hämtad 2 juli 2018).

Internetmaterial

Abrahamsson, Anders. "Här övar USA ubåtsjakt – i svenskt vatten." *GP*. 4 april 2017. <http://www.gp.se/nyheter/sverige/h%C3%A4r-%C3%B6var-usa-ub%C3%A5tsjakt-i-svenskt-vatten-1.4223116> (hämtad 3 juli 2018).

Adamsson, Jimmie. "Från en övning till nästa." Försvarsmakten. 22 september 2017. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2017/09/fran-en-ovning-till-nasta/> (hämtad 3 juli 2018).

Aftenposten. "USA kan doble antallet soldater i Norge og ha kampfly på Rygge." 13 juni 2018. <https://www.aftenposten.no/norge/i/wEm7EL/USA-kan-doble-antallet-soldater-i-Norge-og-ha-kampfly-pa-Rygge> (hämtad 6 juli 2018)

Arenander, Inger. "Kritiken: Rysk minister sprider falsk information." *Sveriges Radio*. 3 augusti 2018. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7012691> (hämtad 13 september 2018).

Bergqvist, Carl. "Norge ointresserat av gemensam nordisk incidentberedskap." *Wisemans Wisdoms*. 11 januari 2014. <http://wisemanswisdoms.blogspot.com/2014/01/norge-ointresserat-av-gemensam-nordisk.html> (hämtad 3 juli 2018).

Bergqvist, Carl. "Nordisk incidentberedskap har blivit en prestigefråga." *Wisemans Wisdoms*. 11 januari 2013. <http://wisemanswisdoms.blogspot.com/2013/11/nordisk-incidentberedskap-har-blivit-en.html> (hämtad 3 juli 2018).

Bergqvist, Carl. "Nordiska möjligheter." *Wisemans Wisdoms*. 17 december 2012. <http://wisemanswisdoms.blogspot.com/2012/12/nordiska-mojligheter.html> (hämtad 3 juli 2018).

Bergqvist, Carl. "Här går det undan!" *Wisemans Wisdoms*. 8 november 2012. <http://wisemanswisdoms.blogspot.com/2012/11/har-gar-det-undan.html> (hämtad 3 juli 2018).

Corporal Frisk. "Svensk-finsk ubåtsjakt: Finsk ubåtsjaktförståga." 16 januari 2015. <https://corporalfrisk.com/2015/01/16/svensk-finsk-ubatsjakt-finsk-ubatsjaktformaga/> (hämtad 3 juli 2018).

European Defence Agency. "European maritime surveillance network reaches operational status." 27 oktober 2014. <https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/2014/10/27/european-maritime-surveillance-network-reaches-operational-status> (hämtad 3 juli 2018).

Ekeroth, Anna. "Stor militärovnning – ska öva ubåtsjakt vid Gotland." *helagotland.se*. 13 maj 2016. <http://www.helagotland.se/samhalle/stor-militarovning-ska-ova-ubatsjakt-vid-gotland-12656084.aspx> (hämtad 3 juli 2018).

Enander, Dag. "Så högt du kan komma – därför ger ACE dubbel effekt." 27 juli 2017. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2017/07/sa-hogt-du-kan-komma-darfor-ger-ace-dubbel-effekt/> (hämtad 4 juli 2018).

Finlands regering. "Finland will be better prepared to provide and receive international assistance." Pressmeddelande. 28 juni 2017. https://valtioneuvosto.fi/en/article/-/asset_publisher/1410869/suomen-valmiuksia-antaa-ja-vastaanottaa-kansainvalista-apua-parannetaan?_101_INSTANCE_3qmUeJgIxZEK_languageId=en_US (hämtad 2 juli 2018).

Finska försvarsmakten. "Guard Jaeger Regiment will undertake training in Kvarn, Sweden." 2 maj 2018. https://maavoimat.fi/artikkeli/-/asset_publisher/kaartin-jaakarirykmentti-harjoittelee-ruotsin-kvarnissa?_101_INSTANCE_KfbXdhamc3WB_languageId=en_US (hämtad 3 juli 2018)

Forsvaret. Trident Juncture 18. <https://forsvaret.no/en/exercise-and-operations/exercises/nato-exercise-2018> (hämtad 18 juni 2018).

Försvarsmakten. Avtal om alternativbas. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2016/08/avtal-om-alternativbas/> (hämtad 6 juli 2018).

Försvarsmakten. BALTOPS 2017. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet/ovningar/avslutade-ovningar/baltops-2017/> (hämtad 3 juli 2018).

Försvarsmakten. Nordic Battlegroup - NBG15. <https://www.forsvarsmakten.se/nbg/> (hämtad 20 juni 2018).

Försvarsmakten. Mali – Minusma. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet/internationella-insatser/pagaende-internationella-insatser/mali-minusma/> (hämtad 3 juli 2018).

Försvarsmakten. Om förbandet – ubåtsräddning.

<https://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/1ubflj/om-forbandet1/> (hämtad 6 juli 2018).

Försvarsmakten. Mer lika än olika. 23 juni 2016.

<https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2016/06/mer-lika-an-olika/> (hämtad 28 augusti 2018).

Granholt, Niklas. ”Så här kan det svensk-norska försvarssamarbetet utvecklas.” *Svenska Dagbladet*, 7 januari 2018.

Gov.UK. ”Sweden and Finland join UK-led response force.” 30 juni 2017.

<https://www.gov.uk/government/news/sweden-and-finland-join-uk-led-response-force> (hämtad 2 juli 2018).

Heikel, Viktor. ”Försvarsministeriet slår ner ryska påståenden och hot – rättar faktafel i pressmeddelande.” *YLE*. 26 juli 2018.

<https://svenska.yle.fi/artikel/2018/07/26/forsvarsministeriet-slar-ner-ryska-pastaenden-och-hot-rattar-faktafel-i>

Holmström, Mikael. ”Nato stoppar samarbete.” *Svenska Dagbladet*. 23 februari 2014. <https://www.svd.se/nato-stoppar-samarbete> (hämtad 13 september 2018).

Hultqvist, Peter. ”Samarbete med Nato ja, medlemskap nej.” *Aftonbladet*. 11 april 2016. <https://www.regeringen.se/debattartiklar/2016/04/samarbete-med-nato-ja-medlemskap-nej/> (hämtad 13 september 2018).

Hultqvist, Peter och Haglund, Carl. ”Historiskt steg för svensk-finska försvarssamarbetet.” *Dalademokraten*. 10 mars 2015.

<https://www.dalademokraten.se/artikel/opinion/debatt/historiskt-steg-for-svensk-finska-forsvarssamarbetet> (hämtad 13 september 2018).

Hultqvist, Peter. ”Anförande tillsammans med Finlands försvarsminister Carl Haglund, Rikskonferensen 2015.” Folk och Försvars Rikskonferens, Sälen. 12 januari 2015. <https://www.regeringen.se/tal/2015/01/anforande-tillsammans-med-finlands-forsvarsminister-carl-haglund-rikskonferensen-2015/> (hämtad 2 juli 2018).

Landberg, Rebecca. ”Samövning för att öka vår ubåtsjaktförmåga.”

Försvarsmakten. 29 mars 2017.

<https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2017/03/samovning-for-att-oka-var-ubatsjaktformaga/> (hämtad 3 juli 2018).

Levin, Louise. ”Nordisk flygstridsledning.” 21 februari 2014.

<https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2014/02/nordisk-flygstridsledning/> (hämtad 4 juli 2018).

Levin, Louise. ”Basing i Finland under ACE 13 möjliggör extra träning.” 25 september 2013.

https://blogg.forsvarsmakten.se/flygvapenbloggen/2013/09/25/basering-i-finland-under-ace-13-mojliggor-extra-traning/?_ga=2.230746140.2063406814.1518422754-933809.1518004359 (hämtad 4 juli 2018).

Lindbergh, Jerry. ”F 17 övade med USA över Östersjön.” Blekinge flygflottilj, Forsvarsmakten. 15 februari 2018. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2018/02/f-17-ovade-med-usa-over-ostersjon/> (hämtad 4 juli 2018).

MSB. ”Försörjningssäkerhet i andra länder: En kunskapsöversikt.” MSB1014. 2016. <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/28057.pdf> (hämtad 13 september 2018).

Nato. Air Situation Data Exchange (ASDE). [https://npc.ncia.nato.int/Pages/Air-Situation-Data-Exchange-\(ASDE\).aspx](https://npc.ncia.nato.int/Pages/Air-Situation-Data-Exchange-(ASDE).aspx) (hämtad 3 juli 2018)

Neretnieks, Karlis. ”Forsvara Sverige tillsammans med andra - Del 1 Finland.” 15 mars 2018. <http://karlisn.blogspot.se/2018/03/forsvara-sverige-tillsammans-med-andra.html?sref=tw&m=1> (hämtad 13 september 2018).

Regjeringen. ”European Deterrence Initiative (EDI) på Rygge.” 12 juni 2018. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/european-deterrence-initiative-edi-pa-rygge/id2604221/> (hämtad 25 juni 2018).

Regeringskansliet. ”Sverige fördjupar sitt fredstida försvarssamarbete med Danmark.” 14 januari 2016. <https://www.regeringen.se/artiklar/2016/01/sverige-fordjupar-sitt-fredstida-forsvarssamarbete-med-danmark/> (hämtad 2 juli 2018).

Regeringskansliet. ”Sverige och Finland ska utveckla gemensam marin stridsgrupp.” 29 oktober 2015. <https://www.regeringen.se/artiklar/2015/10/sverige-och-finland-ska-utveckla-gemensam-marin-stridsgrupp/> (hämtad 3 juli 2018).

SUCBAS. PowerPoint-presentation. Odaterad. https://geoforum.se/images/stories/seminarier/presentationer/raddningsGIS/raddningsGIS_2010_nystrom2_sucbas.pdf (hämtad 3 juli 2018).

Svenska Dagbladet. ”Finland till attack mot Sverige i stor flygövning.” 4 september 2016. <https://www.svd.se/finland-till-attack-mot-sverige-i-stor-flygovning> (hämtad 3 september 2018).

US European Command. Operation Atlantic Resolve (2014). 29 januari 2015. http://archive.defense.gov/home/features/2014/0514_atlanticresolve/Operation_Atlantic_Resolve_Fact_Sheet_2014.pdf (hämtad 3 juli 2018).

YLE. ”Djupare militärt samarbete mellan Finland, Sverige och USA: ’En historisk milstolpe’.” 9 maj 2018.

<https://svenska.yle.fi/artikel/2018/05/09/djupare-militart-samarbete-mellan-finland-sverige-och-usa-en-historisk-milstolpe> (hämtad 2 juli 2018).

YLE. ”Finländska stridsplan med i ny svensk militärövning.” 3 september 2016. <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/09/03/finlandska-stridsplan-med-i-ny-svensk-militarovning> (hämtad 13 september 2018).

Ej publicerat material

Försvarsmakten. PowerPoint-presentation av svenska Försvarsmakten samt norska försvarsmakten om CAPDE.

Försvarsmakten. PowerPoint-presentation av svenska Försvarsmakten om ASDE.

Intervjuer Helsingfors april 2018 (Försvarsdepartementet, Försvarsmakten samt forskare).

Intervjuer Köpenhamn och Karup juni 2018 (Försvarsdepartementet, Försvarsmakten samt forskare).

Intervjuer Oslo maj 2018 (Försvarsdepartementet, Försvarsmakten samt forskare).

Intervjuer Stockholm april och maj 2018 (Försvarsdepartementet, Försvarsmakten samt forskare).

Jonsson, Michael och Engvall, Johan. “Guardians of the North: The Finnish Army Improves Readiness and Mobility to Counter Hybrid Threats.” FOI (kommande).

Om författarna

Johan Engvall är disputerad statsvetare och analytiker vid FOI:s enhet för säkerhetspolitik, med särskild inriktning mot in- och utrikes- och säkerhetspolitik i det tidigare sovjetområdet, säkerhet i Östersjöregionen och rustningskontroll. Han har publicerat flera böcker, rapporter och artiklar om den politiska utvecklingen i Centralasien. Johan har tidigare arbetat vid Uppsala universitet och Utrikespolitiska institutet samt tjänstgjort som konsult för Världsbanken.

Eva Hagström Frisell är forskningsledare vid FOI:s enhet för säkerhetspolitik, med europeisk säkerhet och internationella insatser som expertområden. Hon har nyligen publicerat rapporter om Tysklands och Polens säkerhets- och försvarspolitik. Eva har även tjänstgjort som analytiker vid Försvarsdepartementet och som strategisk rådgivare vid Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

Madelene Lindström är förste forskare vid FOI:s enhet för säkerhetspolitik med särskild inriktning på Nato. Madelene följer även norsk försvars- och säkerhetspolitik. Hon har en magisterexamen i statsvetenskap från Uppsala universitet. Hon har tidigare bl.a. skrivit om tröskelförsvar och avskräckning samt om EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik. Madelene har även tjänstgjort som operationsanalytiker vid Försvarsmakten samt som direktstöd vid Försvarsdepartementet och Krisberedskapsmyndigheten (numera Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB).

Bilaga 1: Tidslinje över utvecklingen av det nordiska samarbetet²⁰²

1994	Nordic Armaments Cooperation (NORDAC) bildas.
1997	USA presenterar Northern European Initiative (NEI).
1997	Nordic Co-Ordinated Agreements for Military Peace Support (NORDCAPS) bildas.
1998	Den bilaterala marina övningsserien Lovisa inleds mellan Sverige och Finland.
2001	Sverige, Finland och Norge signerar ett avtal om gemensam anskaffning av NH-90 helikoptrar.
2001	Sverige och Finland kommer överens om att upprätta det gemensamma amfibieförbandet SWEFIN ATU.
2003	Det amerikanska ramverket för nordiskbaltisk samverkan enhanced Partnership in Northern Europe (e-PINE) bildas.
2006	Sea Surveillance Cooperation Finland Sweden (SUCFIS) blir operativt.
september 2006	Estland, Litauen, Norge, USA, Finland och Sverige börjar delta i Natos samarbete kring strategisk transportkapacitet (Strategic Airlift Capability, SAC).
2007	Norges försvarschef, Sverre Diesen, och Sveriges överbefälhavare, Håkan Syrén, presenterar en rad förslag om möjligheterna till ett förstärkt försvarssamarbete
2008	Norsk-svensk-finländsk studie ”Nordic Supportive Defence Structures (NORDSUP)” där över 140 samarbetsområden identifierades. Många av de samarbetsområden som identifieras i NORDSUP-rapporten liknar det svensk-norska samarbete som ägde rum under det kalla kriget.
2008	NORDSUP bildas.
2008	Sverige och Finland initierar Cross Border Training North (CBTN).
2008	En nordisk stridsgrupp (Nordic Battle Group) sätts samman inom ramen för EU:s stridsgruppskoncept (EU Battle

²⁰² Sammanställningen bygger i huvudsak på Nordefcos årsrapporter 2010-2017.

	Group). Den nordiska stridsgruppen står i beredskap 2008, 2011 och 2015.
februari 2009	Stoltenbergrapporten presenterar 13 förslag om hur det nordiska försvarssamarbetet skulle kunna utvecklas och fördjupas.
november 2009	Nordefco bildas genom en sammanslagning av NORDCAPS, NORDSUP och NORDAC.
februari 2010	Det multilaterala samarbetet kring utbyte av sjölägesbild Sea Surveillance Cooperation Baltic Sea (SUCBAS) tas i drift.
2010	Birkvavs-Gade rapporten presenteras.
2010	Finland, Norge och Sverige undertecknar ett avtal som möjliggör växeljämsgöring vid varandras högkvarter/försvarsdepartement.
2010	De nordiska länderna undertecknar General Security Agreement som underlättar utbyte av sekretessbelagd information, besök osv.
2010	Samarbetsprojektet Combined Joint Nordic Exercise Programme (CJNEP) upprättas som listar relevanta övningar i de nordiska länderna
2012	Letter of Intent om samarbete kring taktisk lufttransport (NORTAT) undertecknas.
2012	Årliga Nordefco-Baltiska möten på MCC-nivå införs.
september 2013	Arctic Challenge Exercise (ACE) hålls för första gången. Drygt 60 flygplan från fem nationer deltar.
december 2013	MoU om nordiskt samarbete kring taktisk lufttransport (NORTAT) undertecknas.
2013 2020.	De nordiska länderna tar fram en samarbetsvision för år
2013	FISE-samarbetet bildas.
maj 2014	Sverige och Finland undertecknar ett samarbetsavtal för ökat försvarssamarbete.
september 2014	Sverige och Finland undertecknar ett samförståndsavtal med Nato om värdlandsstöd.
2014	Iceland Air Meet. Sverige och Finland deltog i träningen som genomfördes i samband med Norges rotation för att genomföra Natos luftpolicyuppdrag på Island.

januari 2015	Svenska och finska försvarsmakterna presenterar en rapport med förslag på områden för ökat samarbete på politisk nivå.
februari 2015	Svensk-finsk avsiktsförklaring om fördjupat bilateralt försvarssamarbete.
mars 2015	Den svenska och danska Försvarsmakten publicerar en rapport med förslag och rekommendationer på fördjupat försvarssamarbete.
2015	Technical Arrangement (TA) gällande Cross Border Training (CBT) revideras så att övningsområdet även omfattar Island, vilket innebär att hela det nordiska luftrummet blir tillgängligt för träning och övning.
september 2015	Technical Arrangement (TA) om ASDE mellan Sverige, Norge och Nato undertecknas.
oktober 2015	Ett svenskt regeringsbeslut ger försvarsmakten i uppdrag att tillsammans med Finlands försvarsmakt utveckla den gemensamma marina stridsgruppen SFNTG.
juni 2015	Sverige undertecknar den nordiska signalskyddsöverenskommelsen (Nordic Technical Arrangement, COMSEC).
december 2015	Ett avtal om säker kommunikation mellan svenska och finska försvarshögkvarter och försvarsdepartement upprättas.
januari 2016	Sverige och Danmark undertecknar ett samförståndsavtal om fördjupat bilateralt försvarssamarbete.
juni 2016	Ett avtal om säker kommunikation mellan de nordiska länderna (NORDEFCO secure communication system) implementeras som gör det möjligt för skyddad kommunikation mellan ländernas respektive försvarsmakter och försvarsministerier.
juni 2016	Sverige och USA undertecknar en avsiktsförklaring (Statement of Intent) om att öka försvarssamarbetet kring interoperabilitet, övningar och utbildning, materielsamarbete, forskning och utveckling, samt multinationella operationer.
juli 2016	Danmark, Norge och Sverige undertecknar ett avtal om alternativt landningsbas (ALB). (Finland deltar i samarbetet sedan juli 2017 och Island sedan november 2017).

september 2016	Nordic-Baltic Assistance Programme (NBAP) som handlar om kapacitetsuppbyggnad i tredje land (Georgien och Ukraina) undertecknas.
oktober 2016	Finland undertecknar ett avtal med USA om politisk dialog, underrättelseutbyte och olika former av praktiskt samarbete.
november 2016	MoU om förenklat tillträde (<i>Easy Access Declaration</i>) undertecknas vilket underlättar för militära förband att röra sig över varandras gränser.
november 2016	Tekniskt avtal om NORTAT undertecknas av Finland, Norge och Danmark. Sverige undertecknade avtalet i början av 2017.
mars 2017	Den svensk-finska ubåtsjaksövningen Wasa-III genomförs för första gången med amerikanskt deltagande
juni 2017	Sverige och Finland går med i det brittiskledda samarbetet Joint Expeditionary Force.
juni 2017	Sverige och Finland undertecknar MoU om utbyte av luftlägesbild (Air Picture Exchange).
juli 2017	Technical Agreement om Alternativ landningsbas undertecknas.
oktober 2017	I den finska flygövningen Ruska 17 övade Sverige tillsammans med finska flygvapnet försvaret av Finland.
oktober 2017	De nordiska länderna och USA undertecknar ett Letter of Intent att utveckla ACE till en s.k. ”flagövning”
oktober 2017	Nordefco Table Top diskussion hålls för första gången
november 2017	MoU om Air Surveillance Data Exchange (ASDE) undertecknas.
november 2017	MoU om utbyte av radardata – Nordic Cooperation on Air Surveillance (NORECAS) – undertecknas mellan Finland, Danmark, Norge och Sverige.
2017	NORTAT-samarbetet blev operativt.
december 2017	Den svensk-finska marina stridsgruppen SFNTG uppnår initial operativ förmåga att bedriva övervakning och rekognosering.
december 2017	Avtal för logistikstöd, värdlandstöd samt alternativ marin basering undertecknades.

maj 2018

Tekniskt avtal mellan Sverige och Danmark om tillträde till varandras luftrum för militära flygplan.

Nordiskt försvarssamarbete har fått ökad politisk och militär uppmärksamhet i ljuset av ett förändrat omvärldsläge. Med små militära resurser och relativt stora territorier att försvara, finns inga enbart nationella optioner, utan de nordiska länderna måste bygga säkerhet genom samarbete. De nordiska länderna samarbetar dels bilateralt, dels inom ramen för multilaterala samarbetsforum i regionen, främst Nordic Defence Cooperation (Nordefco). Knäckfrågan är vad dessa försvarssamarbeten betyder för den faktiska militära förmågan i Norden.

Det nordiska försvarssamarbetet omfattar idag samarbete inom de tre försvarsgrenarna (armén, marinen och flygvapnet) samt på en övergripande nivå. Operativa fördelar med samarbetet kan skönjas inom fem områden: 1) etablerade kontakter och säker kommunikation 2) förenklat tillträde och alternativ basering, 3) övningsutbyte 4) övervakningsutbyte och 5) gemensamt agerande och gemensamma styrkor. Möjligheterna att vidareutveckla samarbetet bortom fredstida förhållanden eller till att omfatta gemensamt agerande och gemensamma styrkor begränsas dock av ländernas olika allianstillhörigheter.